Sri Sharada Peetham, Sringeri
MANUSCRIPT PRESERVATION CENTRE

A/C. NO	NEW	[illegible]
FOLIO	[illegible]	

TITLE

శ్రీగణేశాయనమః॥ ॥సమారబ్ధేతి॥ సమారబ్ధం యదనుమానప్రా

౧ మాణ్యపరీక్షణం తత్కారణీభూతం యత్ వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపా

1 దనం తన్నిదానం వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణమిత్యర్థః॥ తథా చ ప్రామాణ్యోపో

ద్ఘాతసంగత్యా వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణమితి భావః॥ అవ్యాప్తత్వే

తీతి॥ కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదావిత్యర్థః॥ ఇదం చ యేన రూ

పేణ యేన సంబంధేన చ సాధ్యత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక సాధ్యా

భావస్య ప్రవేశమాదాయ॥ అన్యథా తు పక్షే వృత్తిసాధ్యకేऽస్థలేపి విశిష్టా

భావమాదాయ దోషాభావాత్॥ అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే- వ్యాప్యత్వాదిహేతా

వవ్యాప్త్యభావాదాహ॥ సత్యేతావితి॥ వృత్తిమత్యేతావితి తదర్థః॥ —ననుసాధ్యవ

ది-దీ-టా

౧

ద్భిన్నో యః సాధ్యాభావవానిత్యర్థః సాధ్యాభావవత్పదవైయర్థ్యం సాధ్యవద్భి
న్నావృత్తిత్వస్యైవ సమ్యక్త్వాత్॥ నచావృత్తిత్వేన సమం సాధ్యవద్భిన్నస్యాన్వయా
వివక్షణాత్। సాధ్యాభావవతా సమమేవ తాదాత్మ్యేన తస్యాన్వయునివే
శాన్నవైయర్థ్యమితి వాచ్యం॥ తథాపి సాధ్యవద్భిన్నత్వే కేనయోగమతుబ
ర్థసంబంధి తదావృత్తిత్వస్యైవ సమ్యక్త్వే సాధ్యాభావపదవ్యర్థతాదవస్థ్యాత్॥
అతః సప్తమీసమాసం సమర్థ్య వ్యాచష్టే॥ సాధ్యవద్భిన్నఇతి॥ తథాచ సా
ధ్యవద్భిన్నస్యావృత్తావన్వయాద్వ్యధా సంనివేశే న వైయర్థ్యం॥ సాధ్యాభావే-
వృత్తిత్వ సాధ్యవద్భిన్నవిశేషణాంత్వవ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకసద్ధేతౌ వైయర్థ్యమేవేత్యాశయః॥
సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వస్య తాపదిమతి ధూమాదేః సత్వాద్వ్యాప్తిరసంభవోవాస్యా

దతేః సాధ్యాభావేతి॥ నచ కపి సంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదేః సద్ధేతో ర్ధర
వదధికరణాద్యాదినా భావస్య దవృత్తిత్వావలక్షణ్యాభిమతం కాలీయస్యాం॥ తథాచ సా
ధ్యవద్భిన్నే [illegible] యోంభావస్య తదవృత్తిత్వస్యైవ సవ్యత్వే సాధ్యపదం వృథమితి వాచ్యం॥
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంసర్గేణ సాధ్య యత్రైవ సాధ్యాభావస్య ప్రవేశేనాన త్వభావ
స్యాపి ఇతి తద్వ్యర్థ శంకానవకాశాత్ వస్తుతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
సంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నే వర్తతే యః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాభా
భావస్తద్వదవృత్తిత్వమిత్యర్థః॥ తథాచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యీయ
త్వవిశిష్టస్య సాధ్యపదస్యాసత్త్వే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతసమవాయా
దిసంబంధేన వహ్న్యాదిమతో న్యస్మిన్ పర్వతాదౌ వర్తతే యః సమవాయావచ్ఛిన్న

వహ్న్యభావస్తద్వతి ధూమాదేస్తత్వాదవ్యాప్తిః స్యాదతస్తదుపాత్తమితి నవ్యాః॥
కేచిత్తు వ్యాప్యవృత్తి తద్వ్యాప్యవృత్తిత్వాదిరూపవిరుద్ధధర్మాధ్యాసాత్ సంయోగాద్య
భావస్యైవ ద్రవ్యగుణాద్యధికరణాభేదేన భేదేన తు గగనాద్యభావస్యాపి సమానా
భావాత్॥ తథా చ సాధ్యవద్భిన్నవృత్తి గగనాద్యభావవతి ధూమాదేస్తత్వాదవ్యాప్తిర
తః సాధ్యపదమిత్యాహుః॥ తన్న॥ గుణాదౌ గగనాద్యభావే గుణత్వాదిసామానా
ధికరణ్యం న తు ద్రవ్యే గగనాద్యభావే తథాత్వమిత్యాది ప్రతీత్యా గగనాద్యభావస్యా
పి గుణత్వాదిసామానాధికరణ్యాత్ తదభావయోర్విరుద్ధయోః సంభవాదితి
దిక్॥ న చ ఘటత్వ ఘటాకాశసంయోగాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావవాన్ గగనత్వా
దిత్యత్రావ్యాప్తిః॥ సాధ్యవద్భిన్నే వర్తమానస్య గగనసంయోగాత్మకసాధ్యాభావ
ఘటే

స్వాధికరణే గగనత్వహేతోస్సత్వాదితి వాచ్యం॥ అన్యోన్యాభావస్యాతిరిక్తతా
మతే ఏవైతల్లక్షణం కరణీయమితి భావః॥ భిన్నత్వ ఇతి॥ ద్రవ్యనిష్ఠసంయోగాభా
వత్వాద్భిన్నత్వ ఇత్యర్థః॥ మానాభావాదితి॥ తథా చాత్రాప్యవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యక
స్థలే తావదవ్యాప్తిరితి భావః॥ హేతోస్సాధ్యవదితి॥ న చ సాధ్యవత్ప్రతియోగికాన్యో
న్యాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాద[సం]భవ ఏవ వక్తుముచితో నావ్యాప్తిరితి వాచ్యం॥
అవృత్తిగగనాదిహేతౌ లక్షణాసమన్వయసంభవాత్ తస్యాపి సద్ధేతుతాయాః
స్వయం వక్ష్యమాణత్వాత్ ఇతి భావః॥ సాధ్యపదస్య సిద్ధికవర్గతత్తద్వ్యక్తిపర
తయా తత్తద్వ్యక్తిభిన్నస్యాన్యాభావాసామానాధికరణ్యరూపస్య పర్యవ
సితార్థస్య ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదావేవ లక్షణాసమన్వయసంభవాత్॥ గంధవ

దీ-టి-బా తిపృథివీత్వాదావవ్యాప్తికథనమిత్యపి వదంతి॥ ననుసకలసాధ్యప్రతియో స్య
౪ గికాభావస్యాధికరణాప్రసిద్ధ్యావృత్తిబాంధిణ్యాతివ్యాప్తివారణా[illegible]ణాయదిసా
ధ్యాభావస్య విశేషణం సాకల్యం తదా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిసద్ధేతావవ్యాప్తి
స్తత్రాపి తత్తద్వ్యాపకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావరూపస్య తత్తత్సపక్షావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నా
భావరూపస్య వా సాధ్యప్రతియోగికాభావస్యైవమస్యాధికరణాప్రసిద్ధేరత ఆ
హ॥ సాకల్యం సాధ్యాభావవతీతి॥ తథా చ సాకల్యం న సాధ్యాభావవిశేషణ
మతో నాప్రసిద్ధిరితి భావః॥ నన్వేవమపి సాధ్యాభావవన్నిఖిలాంతర్గతే మహాన
సాదావవర్తమానస్యాభావస్య ప్రతియోగిత్వం ధూమసాధనేనాస్తి ఇత్యవ్యాప్తితాదవ
స్థమత ఆహ॥ సాధ్యేతి॥ తథా చ సపక్షీయం మహానసాదిసకలం సాధ్యాభావవాన్

ఇత్యపేక్షా॥ — ప్రాంచస్తు॥ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయ ధూమసాధ్యకాభావవతి యా
వత్త్వవిశేషణాదత్తైవ సాధ్యే యావత్త్వమవ్యాప్తివారకం తయా సాధ్యతాంశవత్వే
తః సాధ్యాభావవత్త్వేన సాకల్యం ప్రాక్ నియోజయంతి॥ సాకల్యమిత్యాదినైతదవ
తారయంతి॥ తస్యార్థః॥ సాధ్యాభావవతి సాకల్యానుస్త్రావప్యతివ్యాప్తివారకత్వేవ
సాధ్యే సాకల్యవిశేషణస్య ప్రథమతః సాధర్శస్య సంభవాత్। అన్యథా గగనావృత్తిధర్మ
వాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వాదిలక్షణతత్తత్సాధ్యవ్యక్త్యభావవత్ గుణాదిని
ష్ఠాభావప్రతియోగిని ద్రవ్యత్వాదావతివ్యాప్తిప్రసంగాదితి ధ్యేయం॥ ఇత్థంచ ప్రథమ
తః సాధ్యే సాకల్యవిశేషణోపాదానే గుణత్వాదిరపి సంగ్రహాత్తదభావవాన్
గుణాదిః కింతు గగనమాత్రం తత్ర హి తయోః వృత్తిత్వాపన్నాతివ్యాప్తిః॥ — ననుసా

దీ-పి-జా

౫

ధ్యవత్వవిశిష్టతద్ధ్యవభిన్నప్రతియోగితాకస్య సకలసాధ్యప్రతియోగికాభావ
స్యసత్త్వాదసంభవః॥ కించ సకలపదోత్తర[illegible] సకలసాధ్యప్రతియోగికాభావ
వత్త్వాఽనుపస్థాపనాత్ తేన సమం సకలపదస్య కర్మధారయోఽప్యనుపపన్న ఇత్యత
ఆహ॥ సాధ్యాభావో వేతి॥ తథా చ సాధ్యాభావవత్త్వవహాకల్ప్యం చేయం। న తు సాధ్యపీతి-
భావః॥ సాధ్యాభావవతి సాకల్యప్రయోజనమాహ॥ తేనేతి॥ విపక్షైకదేశః కశ్చిద్వి
పక్షః సాధ్యనిష్ఠసాకల్యస్య వా సాధ్యసామాన్యాభావస్య వివక్షాయాః ఫలమాహ॥ నేతి॥ ఏ
కవృక్షే సాధ్యకే సకలసాధ్యాభావవ్యాప్త్యాస్య స్థితిత్వాసంభవే సౌలక్ష్యం॥ అవ్యాప్యవృత్తే
తి॥ కపిసంయోగి ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదావిత్యర్థః॥ యద్యప్యత్ర హేతుత్వాభావస్యాపి ప్ర
తియోగిని వైయధికరణ్యావచ్ఛిన్నస్యైవ విశేషకరణే ఇత్యవ్యాప్యవృత్తిహేతావవ్యా

ప్తిః సంభవతి॥ తథాపి యథాశ్రుత మూలస్య న తత్రావ్యాప్తిరిత్యాపాదయితుం వ్యాప్యవృత్తి
హేతుత్వోక్తిః॥ వృక్షో కారిణశీతి॥ ఏతద్వృక్షత్వాన్న కపిసంయోగాదిత్యాదావిత్యర్థః॥ అభా
వద్వృయ ఇతి॥ సాధ్యాభావే హేత్వభావే చేత్యర్థః॥ అత్రైవ సాధ్యాభావే ప్రతియోగివైయధి
కరణ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగినో యదనధికరణం తద్వృత్తిత్వం। తేన ధూ
మాద్యభావవతో వ్యయః పిండాదేః కాలికసంబంధేన ధూమాదిమత్త్వేపి నాతివ్యాప్తిః॥ హేత్వ
భావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యం తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్య
నధికరణత్వస్యాపి తత్త్వం వాచ్యం॥ తేనాయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావవతో
ఘటాదేర్విషయతయా హేత్వభావప్రతియోగిమత్త్వేపి నావ్యాప్తిః॥ హేత్వభావేపి
త్వపి నా సాధ్యాభావసంగ్రహః తేన విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః॥ యు

దీ-టి-టా-
౬

వ్యపి సాధ్యాభావో౽పి ఇత్యేవాత్ర మానసుశోధాత్ వక్తుముచితం॥ అపిశబ్దాదేవ హేత్వ
భావస్య లాభసంభవాత్॥ తథాపి తత్ప్రతియోగిత్వంచేత్యుక్తేన తత్వదినా నిర్దిష్ట
హేత్వభావపరామర్శాసంభవాత్॥ హేత్వభావప్రతియోగిత్వంచేత్యభిధానే చ గౌరవం
స్యాదిత్యక్షమభిధానం॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగిపద
ం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేనావచ్ఛేదకస్య వైశిష్ట్యలాభాయ॥ తేన ప్రాదా
దాకాలికాది సంబంధేన ధూమత్వావచ్ఛిన్నస్య కాష్ఠాదేః సంయోగసంబంధేన సత్త్వేపి నా
వ్యాప్తిః॥ తత్ప్రతియోగిత్వం౹ హేత్వభావప్రతియోగిత్వం౹ హేతుతావచ్ఛేదకరూపేణేతి
తి౹ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనేత్యపి బోధ్యం॥ తేనాత్మత్వాచ్ఛిన్నస్య వృత్త్యాదిత్వాదౌ సాధ్యా
భావవత్త్వాత్మనివర్తమానస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివ్యధికరణా

స్వకాలికసంబంధావచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వాభావస్య ప్రతియోగిత్వేపి ద్రవ్యత్వస్య నాతివ్యాప్తిః॥ న చ
హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యోక్త్యైవాతివ్యాప్తివారణసం
భవాద్ధేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగిత్వే వివక్షా వ్యర్థేతి వాచ్యం॥ తథా సతి ని
ర్ధూమత్వవ్యాప్యవాన్నిర్వహ్నిత్వాదిత్యాదౌ నిర్వహ్నిత్వస్యైదమాదాయైవ లక్షణాసం
భవేన్నిర్ధూమత్వవ్యాప్తిత్వాద్యుత్తరగ్రంథవక్ష్యమాణావ్యాప్త్యస్తతాపత్తేరితి ధ్యే
యం॥ హేత్వభావే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగివైయధికరణ్య వివ
క్షాయాః ఫలమాహ॥ తేన ద్రవ్యత్వాదావితి॥ అన్యథా సాధ్యాభావవతి గుణాదావవిశి
ష్టసత్త్వాభావస్య సత్తారూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదవ్యాప్తిరేవ స్యాదితి
భావః। అత్ర ద్రవ్యత్వస్య సాధ్యతాయాం సకలసాధ్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్తేరుక్తవివక్షయా

ప్రత్యక్షారాదాదిపదం॥ తేన సుఖాత్త్వాదిసాధ్యస్యాపి సంగ్రహః। ప్రవృత్తేరంశ ఏవే
తమాత్రం వా ప్రకృతే ద్రవ్యత్వమితి ధ్యేయం॥ హేతుతావచ్ఛేదకరూపేణ హేత్వభావప్ర
తియోగిత్వవివక్షాయాః ఫలమాహ॥ నవేతి॥ సత్త్వాదితి॥ ద్రవ్యత్వాదౌ సాధ్య ఇత్యనుష
జ్యతే॥ యత్రైకవ్యక్తికమితి॥ తథాచ ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। తత్ర సకలసా
ధ్యాప్రసిద్ధేరిత్యర్థః॥ నను ఇతో ప్యపరసాంతాసాధ్యసామాన్యాభావస్యైవ నివేశితత్వా
త్। సాధ్యసామాన్యం న దేయమేవేత్యత ఆహ॥ విపక్షే వేతి। ఏకవ్యక్తికేతి। తథాచ య
త్రైకవ్యక్తిరేవ సాధ్య [illegible] దావవ్యాప్తిః॥
సాధ్యాభావవత్తే సాకల్యాప్రసిద్ధేరిత్యర్థః॥ నను సాధ్యభేదేన వ్యాప్తిభేదాద్య-
త్రైక ఏవ విపక్షస్తత్ర తల్లక్షణే సాధ్యాభావవతి సాకల్యవిశేషణం న దేయం॥ అశేషత్వ

రూపం వా సాకల్యం నివేశ్య మతుం జూంషాం తర మామా॥ నిర్ధూమత్వవ్యాప్య ఇతి॥ ని
ర్ధూమత్వస్య సాధ్యత్వే యత్రైకవృత్తిక మిత్యనైవ గతార్థతాస్యాప్యుక్తతయేంది వ్యాప్యప
ర్యంతం। నిర్ధూమత్వవ్యాప్యస్య స్నేహాదేః స్నేహత్వాదినా సాధ్యత్వేవ స్వాభావస్యాభి
చారిత్వాత్। తదసంగ్రహేణ దోషాం యేత్యతః ఉక్తం॥ తత్త్వేన సాధ్య ఇతి॥ నిర్ధూ
మవ్యాప్యత్వేన సాధ్య ఇత్యర్థః॥ ప్రత్యేకమితి॥ హేత్వభావస్య మహానసాయాందివ
హ్నేః సాధ్యాభావవత్సకలాంతర్గతపర్వతాద్యవృత్తిత్వాదితి భావః। నిరుక్త ప్రతి —
యోగి వైయధికరణ్యావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవ్యాపకీభూతావచ్ఛేదకం నిరుక్త ప్రతియో
గి వైయధికరణ్యావచ్ఛిన్న యద్ధర్మావచ్ఛిన్నభావత్వం తద్ధర్మవత్త్వం వ్యాప్తిరిత్యు
క్తౌ తు నాయం దోష ఇతి ధ్యేయం॥ — నను సాధ్యవత్ప్రతియోగికాన్యత్వస్య ధూమాది

బీ-షి-౩౩-
౮

మతి సత్త్వాదవ్యాప్తిరత ఆహ॥ అత్రేతి॥ తథాచ సాధ్యవత్త్వదేన నిరూఢలక్షణాయాం
పస్థితస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్వస్వపదా
ర్థైకదేశే అన్యత్వే తాదాత్మ్యేనాన్వయాత్॥ సాధ్యవతి చ సాధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్నభేదాస
త్త్వాన్నావ్యాప్తిః॥ గురుధర్మస్యావచ్ఛేదకత్వోపగమాన్నే॥ ద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యా
దౌ ద్రవ్యవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నభేదాప్రసిద్ధ్యానావ్యాప్తిరితి భావః॥ యద్ధర్మ
విశిష్టబోధకపదసమభివ్యాహృతేనాన్యాదిపదేనోపస్థాపితస్య తద్ధర్మ
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వప్రకారేణైవ తాదాత్మ్యేనాన్వయః॥ నతు తద్ధర్మా
ప్రతియోగితాకత్వేనేత్యత్ర వ్యుత్పత్తౌ ప్రమాణాభావాత్॥ నహీతి॥ తథాచ తాదృ
శవ్యుత్పత్తిస్వీకారేనీలఘటే ఘటప్రతియోగికభేదసత్త్వాన్నీలఘటో ఘటోనాన్య ఇ

తిప్యవహారః స్యాదితి భావః॥ అత్రచ ద్రవ్యం ఘటాన్యదిత్యాద్యప్రయోగాత్॥ యస్మిన్
ప్రతియోగితాకత్వేనాన్నాదిశబ్దైనచ బోధ్యతే। తదవృత్తిధర్మస్యైవానుయోగితా
వచ్ఛేదకత్వాత్। తత ఏవ ఘటేషు ఘటాన్య ఇత్యేష్వవారణాం సంభవాన్నైల ఘటత్వస్యా
నుయోగితావచ్ఛేదకత్వపర్యంతానుసరణమితి మంతవ్యం। నీలాదిఘటేషు ఘటా
న్య ఇత్యేవ సమ్యకార్యకః॥ తత్రైవ ప్రకృతౌ ప్రతియోగిత్వసంగతేః। ఘటాదన్య ఇతి పార
స్యహం ద్రవ్యదన్యత్వత్ర పంచమీసమాసే లుప్తవిభక్తిస్సారితప్రతియోగిత్వే ప్రకృత్య
ర్థతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్య సంసర్గమర్యాదయా భానమాంద్రత్వకథం చిత్తం గమనే
యః। ఘటః పటోనేత్యాదౌ తు పట … పదం ముఖ్యార్థపరమేవ … నతు ప్రకృత ఇ
వ పటత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకపరం॥ నిపాతాతిరిక్తస్థల ఏవ నామార్థయోరభేదే

దీ-టీ-వ్యా-

౧

దాన్వయసత్త్వవృత్తిత్వస్తత్తయా న ఘటసత్త్వప్రభృతౌ ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ
సంసర్గేణ నైవ ఘటస్యాన్వయసంభవాత్ ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వంతు
ఘటత్వమవచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగిత్వంచేతి త్రితయమేవ విశిష్టవిశేషణాభావాపన్నం
సంసర్గేణ తు వస్తుగత్యా ఘటత్వావచ్ఛిన్నం యత్ప్రతియోగిత్వం తన్మాత్రం ప్రకృతేనత్వ
త్ర ఘటత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యాన్వయభవసిద్ధత్వాత్ అన్యథా ప్రతియోగితావృత్తిభేదేవ
తత్తద్విశిష్టబుద్ధ్యుపపత్తౌ ఘటత్వాదిస్తదవచ్ఛేదకత్వమేవ నస్యాత్ మానాభా
వాత్ । అతఏవ కేవలాన్వయిగ్రంథే వహ్నిసాధ్యకే తత్ర వహ్నిత్వం తదవచ్ఛిన్నత్వం ప్ర
తియోగిత్వంచ సంసర్గమర్యాదయా భాసతే ఇతి స్వయముక్తం ఇష్టమేవచ ప్ర
మేయం నాస్తి కంబుగ్రీవాదిమాన్నాస్తి ఇత్యాదిశబ్దబోధానాం సంసర్గకోటావేవ

ప్రతియోగితాయాం ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నత్వావగాహితయాం భ్రమత్వం సంసర్గప్ర
కారసంధారణాం విశేషణాం విశేష్యభావస్యైవ భ్రమత్వాదిఘటకత్వాత్। అన్యథా స్వరూప
సంబంధేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వస్య ఘటితయోః ఖండతత్సంబంధేన ప్ర
మేయస్యాభావే ధర్మిణ్యన్వయాసంభవేన భ్రమత్వానుపపత్తిః। సదుపరాగేణోప్య
గతః సంసర్గమర్యాదయా భాసస్యానంగీకారాత్। క్లృప్తేన పటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియో
గిత్వసంబంధేన బాధాభావే ప్రమేయస్య సత్త్వేన తాదృశసంబంధేన భ్రమత్వస్య వక్తుమశ
క్యత్వాత్। పటత్వాదేరన్వయితానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వసంబ
ంధేన ప్రమేయత్వాదివిశిష్టస్యాన్వయానిరాకాంక్షత్వాచ్చ। అన్యథా ఘటవత్యపి ఘ
టో నాస్తీత్యాదేః ప్రమాణత్వాపత్తేః తద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వసంబంధేన
ఘటవిశిష్టఘటవిశేష్యకాభావస్య తత్ర సత్త్వాత్। ఏతేన సత్తాసమవాయిన్యపి గుణోద్రా

విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్నస్య సమవాయేనాసత్త్వవత్ ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
త్వసంబంధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నత్వవత్త్వేఽపి ఘటవాన్భావస్య న తాదృశసంబంధేన ప్ర
మేయత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వమతః ప్రమేయం నాస్తీత్యాదౌ ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకత్వసంబంధేన ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వస్యైవాభావాంశే భ్రమత్వమిత్యపి ప్రయు
క్తం॥ ఘటత్వాదేరన్వయితానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వసంబంధే
న ప్రమేయత్వవిశిష్టస్యాన్వయనిరాకాంక్షతయా తథాశాబ్దస్యాసంభవాదితి ధ్యేయం॥
నీలఘటో నాస్తీత్యాదౌ తు నీలఘటత్వస్యాన్వయితావచ్ఛేదకత్వే తాదృశధర్మావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకత్వమేవ సంసర్గః న తు నీలత్వాదిప్రత్యేకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వం నీల
ఘటస్య పీతఘటస్య వాధికరణే తాదృశప్రయోగాపత్తేః॥ నీలోపలక్షితస్య ఘటత్వ

మాత్రస్యాన్వయితావచ్ఛేదకత్వే తు ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వమేవ తథా॥ సంయో
గేన ఘటో నాస్తీత్యాదౌ తు తృతీయావిభక్తేరవచ్ఛిన్నత్వమర్థః॥ సంసర్గాభావీయప్రతి
యోగితాయాం తదన్వయాసంభవాత్। కింత్వవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం ప్రతియోగిత్వ
మాత్రం వావచ్ఛిన్నత్వసంసర్గేణ సంయోగాదేస్తత్రాన్వయాదేవ విశిష్టలాభసంభవాత్॥
న చైవం సంయోగేన ఘటాభావస్యైవ సమవాయేన ఘటవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావవత్త్వేయా
సమవాయేన కపాలే ఘటో నాస్తీతి వ్యవహారాపత్తిః॥ తృతీయాంతసమభివ్యాహారస్థ
లే తదుపస్థాప్యప్రతియోగిత్వస్యైవ సంసర్గతయా వ్యుత్పన్నత్వాత్॥ సమవాయావ
చ్ఛిన్నఘటప్రతియోగితాకాభావస్య కపాలే విరహాత్॥ అస్తు వా ఘటత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యై
వ సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యాపి ప్రతియోగితాంశే సంసర్గమర్యాదయైవ భానం

తృతీయాంతస్య సముచ్చిత్యా హేరస్య నియామకత్వేచ్ఛ నాతిప్రసంగః॥ ఘటానధికరణం భూతల
లమిత్యాదౌ తులక్షణాయాం అధికరణాపదమేవ ఘటాధికరణార్థకం ఘటపదంతు తా
త్పర్యగ్రాహకం॥ అన్యథా అనధికరణపదేనాధికరణసామాన్యభిన్నత్వోక్తౌ భూతలేతస్య
బాధాత్ అన్వయానుపపత్తేః॥ న చ ఘటాన్వితస్యైవాధికరణస్య భేదస్తత్ర నఞర్థో బోధనీ
యః॥ సమాసాంతర్గత నఞః ఉత్తరపదార్థమాత్రాన్వయిత్వ వ్యుత్పత్తేః॥ అన్యథా నీ
లాన్యఘటో ఘట ఇత్యాదౌ నీలఘటాన్యస్య ఘటత్వే నీలాం ప్రమేయః పట ఇత్యాదౌ చ నీ
లప్రమేయాన్యస్య పటత్వం ప్రతీయేత॥ వస్తుతః॥ స సంబంధికస్థలే వ్యుత్పత్తి వైచిత్ర్యాత్
ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం ఘటానధికరణమిత్యాదౌ ఘటాద్యన్వితస్యైవాధికరణాదే
ర్నఞర్థో భాసత ఇత్యన్యత్ర త్రిపదతత్పురుషానుపపన్నమపి ఘటస్యానాధికరణం ప్రతియో
గితానవచ్ఛేదకమిత్యాదిరీత్యా త్రిపదతత్పురుషేణ విశిష్టలాభసంభవాదితి పరమా

ర్థః॥ పితృశంఖయోర్నాస్తిత్వాదిశాబ్దబోధస్తు న శంఖత్వావచ్ఛిన్నతయా ప్రతియో-
గిత్వమవగాహతే। తన్మాత్రస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్। శంఖవత్తయా నిశ్చితే ధర్మి-
ణ్యపి తాదృశప్రయోగాత్॥ కింతు పితృశంఖత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన సంసర్గమర్యా-
దయా ప్రతియోగిత్వమవగాహతే। నఞాదిపదానాం యద్ధర్మవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహి-
స్వోపస్థాప్యాభావధర్మికాన్వయబోధజనకత్వం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన ప్ర-
తియోగితాసంసర్గకాన్వయబోధజనకత్వం వ్యుత్పత్తిః। ఇయాంస్తు విశేషః। యద్ఘ-
టయోర్నాస్తిత్వాదిశాబ్దే సంసర్గాంశే ప్రతియోగితావగాహితా ప్రసిద్ధేన ఘటత్వావ-
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన నిరూపితా పితృశంఖయోర్నాస్తిత్వాదౌ తు పితృశంఖత్వా-
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వేన ప్రసిద్ధైవైతత్త్వాదికం బహుతరమూహనీయం॥ సాంప్రదా-

మానాధికరణ్యపదస్యసాధ్యవద్భిన్నాధర్మికత్వే సాధ్యవైయ్యధికరణ్యేత్యాదిద్వితీయ
లక్షణేనైవపౌనరుక్త్యాపత్తిరతోవ్యాప్తి||సాధ్యసమానాధికరణంయస్యేతి||
తత్త్వమితిపరిణేర్ష్యయః|వహ్నిమాత్రస్యైవవహ్న్యధికరణంతత్రధూమసమానాధికర
ణంతావ్వేత్వేవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిరాహ||యదధికరణేతి||యదధికర
ణమనధికరణంయస్యేతివ్యుత్పత్త్యాయస్యాధికరణంసాధ్యసామానాధికరణం
తత్త్వమిత్యర్థః|తత్రధూమాధికరణంతునవహ్నిసామానాధికరణమతోనావ్యాప్తి
రితిభావః||—ననుఘటాదిస్వరూపంయద్వృత్త్యధికరణంసాధ్యభూతధూమాన
ధికరణంతద్వృత్తితావనధికరణత్వంవహ్న్యాదేరప్యతోధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతి
వ్యాప్తిః|యద్వృత్త్యధికరణంసాధ్యానధికరణంతద్వృత్తితానధికరణత్వస్యోక్తౌతు

ష పక్షాంశవమత ఆహ॥ సాధ్యనిష్ఠేతి॥ సాధ్యనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వం పక్షైతాంశస్య
సిద్ధత్వాత్ః సామానాధికరణ్యాభావ ఉక్తః। న చ సాధ్యనిష్ఠస్య సామానాధికరణ్యా
భావస్య ప్రతియోగిత్వం సామానాధికరణ్యేష్ట ఏవ న తు వహ్న్యాదావిత్యసక్తైతావత
వ్యాప్తిః। సాధ్యనిష్ఠాభావప్రతియోగివృత్తిత్వనిరూపకాధికరణావృత్తిత్వస్య వివక్షిత
త్వాత్। వస్తుతః అసామానాధికరణ్యం సామానాధికరణ్యసంబంధేనాభావః సా
మానాధికరణ్యాభావ ఇతి తు పరమార్థః। తదనధికరణత్వమిత్యత్ర అధికర
ణత్వం స్వాశ్రయాధికరణత్వసంబంధేన గ్రాహ్యం। తేన సామానాధికరణ్యాభా
వప్రతియోగిత్వస్య సామానాధికరణ్యమాత్రనిష్ఠతయా స్వాశ్రయసంబంధేన తదన
నధికరణత్వస్య వృక్షాదిమాత్రే సత్త్వేపి నాతివ్యాప్తిరితి న వాచ్యం॥ న చైవం త్రుష్యం

ద-షి-చా

౧౩ పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। సామానాధికరణ్యాభావస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వేన సాధ్యా-
ఽసత్వాదేతదస్వరసేనైవ వాక్యాంతరావతరణాత్॥ సాధ్యవం వహ్నిమాన్ధూమా-
దిత్యాదివిషమే వ్యాప్తేహితావవ్యాప్తిః। వహ్నిసత్త్వస్య పర్వతవృత్తిత్వాద్వ్యాభావస్య ప్రతి-
యోగినిరూపితం యదాధేయత్వం తన్నిరూపకే పర్వతాదౌ ధూమాదేర్వర్తమానత్వా-
త్సాధ్యసామాన్యనిష్ఠాభావప్రతియోగ్యాధేయతానిరూపకాధికరణావృత్తిత్వావ్యా-
ప్తేశ్చేమమహాకారవమతఆహ॥ సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వేతి। అత్రాధేయత్వం సాధ్యతా-
ఘటకసంబంధేన గ్రాహ్యం। తేనరూపవాన్మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ సంబంధసామాన్యే-
నరూపనిష్ఠాధేయత్వనిరూపకే గగనాదౌ హేతోరవృత్తిత్వేపి నాతివ్యాప్తిః॥ తద్వ్యా-
ప్తౌ సాధ్యవద్భిన్నవృత్తేః తథా చ ద్రవ్యం సత్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిరితి భావః॥ ౭॥

సమం సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకాధికరణావృత్తిత్వమపేక్ష్యం హేతుతావచ్ఛే-
దకసంబంధేనవాచ్యం। అన్యథావహ్నినిష్ఠాధేయతానిరూపకేసావయవేసమ
వాయాదినాధూమాదేఃసత్వాదవ్యాప్త్యాపత్తేః॥ తథాచసత్తావాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాది
మవత్వాద్యత్యాదావవ్యాప్తిః॥ సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకేషాంతాదౌసమవాయే
నసంయోగేనవావృత్తేరప్రసిద్ధేః। కించద్రవ్యత్వవిశిష్టసత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః। ద్రవ్యత్వని
ష్ఠాధేయతానిరూపకగుణాదివృత్తిత్వస్యవిశిష్టసత్తాయాంసత్వాదిత్యాహ। సాధ్య
నిష్ఠేతి॥ ధూమనిష్ఠాధేయతానిరూపకేబాలాదౌవహ్న్యాద్యధికరణత్వాభావస్యసత్వ
స్యవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతఉక్తంపక్షేతి। వ్యాపకత్వంతుప్రతియోగివైయధికరణ్య

విశేష్యవృత్తిప్రతియోగికవిశిష్టస్యయోగినాంభావానభ్యుపగమాత్॥

ఘటితమేవ గ్రాహ్యం। తేన సంయోగేన వహ్న్యధికరణత్వస్యావ్యాప్యవృత్తితయా తదభా
వస్య తత్ప్రాయః పిండవృత్తిత్వేపి నాతివ్యాప్తిః। వహ్న్యధికరణత్వగగనోభయత్వావచ్ఛిన్నా
భావస్య ధూమనిష్ఠాధేయతానిరూపకాధికరణత్వావచ్ఛేదకతావదతివ్యాప్తిరతః సా
మాన్యపదం। తథాచ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నయద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వ
సామాన్యాభావత్వేన సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకాధికరణత్వావ్యాపకత్వం తద్ధ
ర్మవత్త్వమర్థః। తేన వహ్న్యనధికరణాంశే లౌహశలాకాదిసంబంధేన ధూమాధికరణతా
యాః సత్త్వేపి నావ్యాప్తిః॥ న వా వహ్న్యధికరణత్వాభావస్యాపి ప్రమేయత్వాదినా ధూ
మానధికరణత్వావ్యాపకత్వేఽవ్యాప్తిః॥ న చ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన యద్ధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావత్వేన తాదృశానధికరణతావ్యాపకత్వమిత్యస్త్వేవమస్తు తైవ అధికరణతావ

భావ పిర్ఘ్యం తాసు ప్రవేశాం వ్యధికరణ ఇతి వాచ్యం॥ వృత్త్యనియామకసంబంధేన హేతుతాయాం
మవ్యాప్తిప్రసంగాత్॥ తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకప్రసిద్ధేః। అస్మాకం తు తాదృ
శసంబంధేన యద్ధేతుసంబంధిత్వం తస్య స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాభావసామాన్య లక్షణా
సంభవాత్॥ కింబహుధికరణతాప్రవేశే వహ్న్యాదేః హేతుత్వే సంయోగాదిసంబంధేన రూపా
దిహేతావతివ్యాప్త్యాపత్తేః॥ సంయోగేన రూపాద్యభావస్య కేవలాన్వయితయా వహ్న్యాదిష్వ
ధికరణత్వానిరూపకాధికరణతాత్వవ్యాపకత్వాదితి భావః॥ హేత్వధికరణేతి॥ అత్రాపి హే
త్వధికరణత్వవ్యాపకాభావప్రతియోగ్యధికరణతాసామాన్యకత్వమితి తు నిష్కర్షోఽ
వబోద్ధ్యః॥ తేన సత్తావాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః॥ — ననుత్రానుక్తధర్మస్య శబ్దాంత
రేణోక్తసమవాయేః సమ్బాంత్రా సంభవిహేత్వం। యదధికరణాసధికరణత్వం తత్త్వాసధికర
ణజ్ఞానమ

ణాత్వస్య సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వానధికరణత్వస్య చ ప్రాగుక్తార్థస్య సాధ్యానధికరణా
నధికరణశబ్దేనాభిధానాదత ఆహ॥ చరమేతి॥ తత్తదధికరణత్వాభావే తత్తదభా
వస్య ప్రవేశాద్వైయర్థ్యమసంభవిత్వం తదుక్తం అనతిప్రయోజనతయేతి॥ తథా చ
ప్రకృతలక్షణే వాక్యస్య సాధ్యం యదధికరణానధికరణం తత్త్వాభావే సాధ్యవద్భిన్నవృత్తి
త్వాభావే చ తాత్పర్యాత్॥ ప్రాగభిప్రేతార్థస్య శబ్దాంతరేణాభిధానమనువాదః॥ స చా
త్ర సంభవత్యేవేతి భావః॥ సాధ్యమిత్యాది॥ సాధ్యానధికరణేత్యాదౌ మధ్యవృత్తినఞ్
వృత్త్యాపి న చరమాధికరణత్వాంశే న సమన్వయాదేవ తల్లాభ ఇత్యాశయః॥ కేవ
లాన్వయినీతి॥ అవ్యాప్తిరితి పరేణాన్వయః॥ అవ్యాప్తేర్హేతుమాహ॥ సాధ్యనిష్ఠేతి॥ నా
నావృత్తిశ్చ సాధ్యకేచేతి॥ మూలోక్త ధూమహేతుమభిప్రేత్య। తేన శబ్దవాన్ గగనత్వాది

తత్పదే నానావృత్తి సాంకర్యకాలే వ్యాప్తివిశేషణ క్షతిః॥ స్వానతాంపరిహరతి॥ స్వాచ ఇతి॥ వి
శిష్టసత్త్వావాగ్జాతిరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిరిత్యర్థః। విశిష్టధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణాంశ్నవతదవ
చ్ఛిన్నాధేయత్వస్యానతిరిక్తత్వాదితి భావః॥ వృత్తిం చేతి॥ సాంకర్యవద్వృత్తిం చ వ్యాప్తతావచ్ఛి
న్నభేద ఇత్యర్థః॥ నానాధికరణాంశ సాంకర్యేతి॥ యత్రసాంకర్యంతదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణా
ం నానాతత్రేత్యర్థః। తేన కస్యాపిదపి వహ్నిత్వ్యక్తేః నానాధికరణావృత్తిత్వవిశేషణవహ్ని
సాంకర్యకభూమాసాంకర్యసంగ్రహః। సర్వత్ర॥ కేవలాన్వయినితద్భిన్నే చ॥ సావర్వభావస్యము
తముపస్థాపయతి॥ కించిత్త్వేతి॥ హేత్వధికరణేతి॥ స్వస్వధూమకవచ్ఛేద్యత్వంతత్సాం
కర్యవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వం॥ తన్నైవేతి। హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధినైవేత్యర్థః। తస్య చ
సాంకర్యవద్వృత్తిత్వేన సహాన్వయః। సాంకర్యత్వమపి యేన రూపేణ యేన సంబంధేన తద్రూప

దీ-టీ-టీకా

౧౮

హావచ్ఛిన్నత్వంబోధ్యం॥ తేనసమవాయేనవహ్నింసాధ్యత్వే ధూమవిశిష్టసత్వసాధ్యకే స-
త్తావద్భేదంచనాతివ్యాప్తిః॥ తదధికరణాభిన్నత్వమితి॥ తదత్యంతాభావవత్వోక్తౌ ద్రవ్యంస-
త్తావదిత్యాదావతివ్యాప్తిః। గుణాద్యవచ్ఛిన్నద్రవ్యవృత్తిత్వాభావస్యైవద్రవ్యావచ్ఛేదేనసత్తా
యామభావస్యసత్వాదతోభిన్నత్వపర్యంతానుసరణం। భేదస్యావ్యాప్యవృత్తిః। తదవ్యాప్య
వృత్తిత్వేతుతాదృశవృత్తిత్వాభావవతీయావతీవ్యక్తిస్తత్తద్భేదకూటవత్త్వంవక్తవ్యమితిభావః॥
హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనహేత్వధికరణాన్యత్వస్యఫలమాహ। స్వావయవసంయోగేనే
తి॥ అవృత్తావపినక్షతిరిత్యన్వయః॥ తథాచతాదృశసంబంధేనహేత్వధికరణాప్రవేశేస్వా
వయవావచ్ఛేదేనధూమస్యవహ్నిమత్వంయుక్తత్వాభావవత్వాత్ వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ
అవ్యాప్తిస్స్యాన్నపునరసంభవః। ఇదంవాచ్యంచైయత్వాదిత్యాదావేవలక్షణాసంభవాదితిభా

వః॥ అత్రచోత్పత్తికాలావచ్ఛిన్నేఘటే పృథివీత్వేరూపవద్వృత్తిత్వాంశేతిప్రతీత్యాఘటేతాద్వవచ్ఛేదే
నపృథివీత్వావచ్ఛేదేరూపవద్వృత్తిత్వాభావాభ్యుపగమే పోత్పత్తికశరణానిష్ఠావచ్ఛేదకత్వాంశనిరవచ్ఛిం
నంగ్రాహ్యం। తేనరూపవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః। తత్రఘటనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వస్యాపి
ఉత్పత్తినావచ్ఛేదాదితిధ్యేయం॥ తేనైవేత్యస్యఫలమాహ॥ వహ్నిమతిచసమవాయేనేతి॥ హే
తుతావచ్ఛేదక-సంబంధేనసాధ్యవద్వృత్తిత్వస్యానుక్త్యా సంబంధసామాన్యేన హేత్వధికరణే
వచ్ఛిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావేన ప్రవేశ్యః సధనాధికరణావచ్ఛిన్నతాదృశాభా
వస్యాప్రసిద్ధేః। కింతుయత్కించిత్సంబంధేనసాధ్యవద్వృత్తిత్వస్యాభావః ప్రవేశనీయః॥ తథా
చ హేత్వధికరణాపర్వతావచ్ఛేదేన ధూమాదౌవహ్నిమత్సమవేతత్వాభావసత్వాద
సంభవ ఏవ స్యాత్॥ యదితేనైవసంబంధేనసాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రవేశోనస్యాదితిభావః॥—

ది-పి-౧౩

౧౭

ననుహేత్వధికరణావచ్ఛేదకవృత్త్యవిశిష్టస్య సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావస్యాధికరణే ప్రసిద్ధ్యా లక్ష్య
ణామిదమసంభావితమధికరణాన్యవతన్నిష్ఠధర్మావచ్ఛేదకతయా గగనఖలతావదావ
చ్ఛిన్నమత్వంయుక్తత్వాభావస్య ధూమవత్పర్వతాద్యవచ్ఛేదకతాపదత ఆహ॥ తాదృశాభావస్యే
తి॥ హేత్వధికరణావచ్ఛేదకసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావస్యేత్యర్థః॥ స్వ..బం..త..॥ హే
తుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సంబంధేన॥ తథాచ హేతుమత్త్వసత్త్వ..త్వవిశిష్టస్యవాదవచ్ఛి
న్నమత్వంయుక్తత్వాభావస్యాధికరణత్వం పర్వతరూపాదావేవ ప్రసిద్ధమితి భా
వః॥ యద్యపి రూపాదావచ్ఛిన్నమత్వంయుక్తత్వాభావస్యావృత్తిత్వాత్ తత్ర పర్వ
తాదిరూపావచ్ఛేదకం॥ భావాభావయోరేకత్రవృత్తిధర్మమేవ॥ అవచ్ఛేదకభేదస్వీ
కారాదప్రసిద్ధితాదవస్థ్యం॥ నచ మహానసాదిసంయుక్తత్వాలికాదిసంబంధేన పర్వ

త్వసిద్ధ్యుపపాదనావహ్నిమత్త్వం యుక్తత్వాభావ   స్యపర్వతాద్యవచ్ఛేదేన ప్రసిద్ధి
న దోషః ఇతి వాచ్యం ॥ ఇత్థమపి ఏతద్వ్యాప్తే వానైతత్ప్రసంగిత్వాద్వా ఏతద్ప్రసం
ధిశరణావచ్ఛేదేన ఏతద్రూపవత్త్వమవేత తావభావస్య ప్రసిద్ధిదుర్వారత్వాత్ ॥ —
తథాపి పర్వతాద్యవచ్ఛే[illegible]న తదీయరూపేణ వహ్నిమత్త్వం యుక్తత్వమితి ప్రతీత్యా
పృవృత్తిరవచ్ఛేదకత్వోపపాదనాదిత్యమభిధానం ॥ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన స
ద్ధ్యవద్వృత్తిత్వాభావవిశిష్టస్వీయసాధ్యాధికరణం హేత్వధికరణంతదన్యత్వే వాసంభ
వాత్పత్తేః ॥ తథాచ వస్తువృత్తిరవచ్ఛేదకత్వాపత్త్యపి సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావవిశిష్ట
స్వీయసాధ్యాధికరణం హేత్వధికరణం తద్భిన్నత్వమాదాయైవ లక్షణం సంగతిమితి ॥ —

శ్రీ-వ్యా-౦కాం
౧౭

న చైవ సత్త్వ న తత్వాత్। సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావవిశిష్టస్య యత్స్వాధికరణం హేత్వధికరణం
తదన్యత్వోక్త్యా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః॥ స్వపదస్య యావచ్ఛేదేన వహ్ని
మత్త్వం యుక్తత్వాభావవతో ధూమస్యాధికరణతాయాః సాధనవత్త్వప్రయుక్తతాదౌ
సత్త్వాత్। సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావవిశిష్టయద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వం హే
తుమతస్తదన్యత్వోక్త్యా తు వహ్నిమాన్ ధూమాదిదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ సత్త్వ
త్రైవాసంభవః। సాధ్యవదసంయుక్తత్వాదివిశిష్టతత్తద్రూపాదివృత్తిత్వస్య గురుతయా
తదవచ్ఛిన్నాధికరణతాప్రసిద్ధేః। కేవల స్వాతిప్రసంగ ఏవ విశిష్టధర్మస్యాధికరణతా
నిరూపకతావచ్ఛేదకత్వకల్పనాదితి వాచ్యం। సావచ్ఛేదకాంశే మతే ప్రతియోగితా
యాం వృత్త్యాధికరణతాయాం అపి గురుధర్మావచ్ఛిన్నత్వోపగమాత్॥ అన్యథా సమవే
౧వల

తత్త్వాపాదిదీశ-మప్యేత్వ సత్త్వావత్వమేవ తత్త్వత్వస్య శరీరయోః సాధ్యవద్వృత్తిత్వ-
తావచ్ఛిన్నప్రతియోగికాభావాప్రసిద్ధిః సత్త్వావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ వ్యాప్తిప్ర
సంగాత్।— నను సాధ్యసామానాధికరణ్యవతో న తదభావవత్త్వమతో ద్రవ్యం
సత్త్వాదిత్యాదౌ వ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగ ఇత్యత ఆహ। వ్యభిచారిణ్యపీతి। తత్ర
షేతి। హేతుతాఘటకసంబంధేన హేతుమత్త్వధర్మతాద్యశాభావవత్త్వం సాధ్యవ
ద్వృత్తిత్వాభావవత్త్వం। అత్రైవానుభవం ప్రమాణయతి। సత్త్వాయామితి। ఏవం స
త్త్వాయామపి ద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యవిరహ। విశిష్టసత్వ ఇతి। విశిష్టశబ్దప్ర
తిపాద్యహేతావిత్యర్థః। యథాశ్రుతే తు నాశ-ద్యాస్యవిశిష్టసత్త్వావృత్తేర్వాప్తిత్వే శం
కాయాముత్తరగ్రంథేన తదసంగతేః। ఉపసంగత్యా వృత్తేః। అతిరిక్తత్వాదితి। విశేష్యవి

శేషణాభావ్యాం ఘటితత్వాదిత్యర్థః॥ తథాచ ఘటాదికేన హేత్వధికరణావృత్తేనా
వ్యాప్తిః॥ అభియుక్తమపి పక్షవిశేష్యపరమేవ తద్భాతిరిక్తమేవ॥ సాతత్ర స్వశేనాం
నవయోర్తనత్వాభావాత్తత్సాధ్యయహ్నాదిత్యాదావవ్యాప్తిరితి భావః॥ యద్యపి హేతు
తావచ్ఛేదకవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేనేత్యుక్తావపి విశిష్టసత్త్వాదిహేతౌ నా
వ్యాప్తిః॥ న చ ధూమాధికరణం మహానససంయోగావచ్ఛేదేన పర్వతీయాది ధూమేవహ్నిమ
త్వం యుక్తం తద్భావస్య బాలనిష్ఠాయెన సత్త్వాదవ్యాప్తిః॥ మహానసాదిరపి కాలి
కాదిసంబంధేన పర్వతీయధూమం ప్రత్యధికరణం తథాపి తత్ర సంయోగావచ్ఛిన్నత్వాభా
వవత్త్వాద్యోయమవచ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యం॥ స్వావచ్ఛిన్నాధికరణావచ్ఛేద్యసంయోగావ
చ్ఛిన్నత్వాభావవదవృత్తిధర్మవత్త్వమితి ఫలితార్థస్య తత్తద్ధూమత్వధర్మమాదాయ

వధూంమాందౌ లక్షణాసంభవేన ధూమత్వస్య హేతుతానవచ్ఛేదకత్వోపక్షేతకభ్యాంవా
త్॥ తథాపి విశిష్టస్యాతిరిక్తతాపత్ తత ఏవావ్యాప్తివారణాసంభవాత్॥ హేతుతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వప్రవేశేనారవమసంభవేనావిశిష్టాధికరణతాప్రసిద్ధేః। ఏ
వం ధూమత్వాదివ్యాప్యతానవచ్ఛేదకత్వే తాద్రూప్యేణ శ్రేధాయాం హేతూరుప
న్యాసేనాసస్యాదితద్విశేయః॥— నను విశిష్టస్యాతిరిక్తత్వే మాంసాభావః। నచ నమో
విశిష్టసత్త్వానితి ప్రతీత్యభావ ఏవ మానం॥ నచ నాస్య విశిష్టనిరూపితాధికర
ణత్వవిరహాదేవ తాదృశప్రతీత్యసంభవాత్। నచ విశిష్టసత్త్వానిరూపితాధికర
ణత్వం యద్యతిరిక్తం తదా విశిష్టసత్త్వమేవాతిరిక్తమస్తు। విశిష్టాధికరణతా
యాః క్లృప్తాధికరణస్వరూపతాపత్త్వపగమాత్ కించ విశిష్టస్యాతిరిక్తత్వే ద్రవ్యవిశి
తత్ అధికత్వ

ష్టసత్తావదితి నిరాకరోపదేశం యాఽవపి ద్రవ్యం సత్తాభావవదితి ప్రత్యయప్రసంగః॥ సత్తా
భావబుద్ధిం ప్రతి సత్తానిశ్చయస్యైవ విరోధితయాఽతదసత్త్వాత్ సత్తాత్వేనావిరో
ధిత్వాంతరకల్పనేకల్పనాత్। ఏవం విశేషణవిశేష్యోభయత్రాహకసామగ్ర్యవిశేషేఽపి
విశిష్టగ్రహప్రసంగః। తదుభయగ్రాహకసామగ్ర్యాః విశిష్టస్యగ్రాహకత్వేతు త్వేకైవ
నైకాకారవాంతరకంస్థమమేవ ఇత్యత ఆహ॥ అనేకత్వేతి॥ గురవస్తు విశిష్టస్యాతిరిక్తత్వా
దితి గ్రంథస్య విశిష్టనిరూపితాధికరణత్వస్యాతిరిక్తత్వాదిత్యర్థః। తథాచ హేతు
తావచ్ఛేదకే విశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదే నతాదృశవృత్తిత్వాభావవత్త్వం నివేశితమ—
త్రోఽనావ్యాప్తిరిత్యాశయః॥ - ననువిశిష్టాధికరణత్వం యదనాతిరిక్తం విశిష్టసత్తా
వానితి ప్రతీతిః ప్రత్యక్షాధికరణతాప్యయాఽవగాహిత్వాద్వైపపత్తేః॥ అన్యథా

విశేషణాభావవినాశయోర్ద్వయోరపి విశిష్టసత్తాభావత్వప్రతీత్యాపత్తేః। విశిష్టాభా
వత్వబుద్ధౌ విశేషణాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయాః స్వీకారాత్ త్రిణేశే
ప్రనాదిత్వజ్ఞానే తదాపత్తేః॥ [redacted]నతిశే[redacted]ప్రతీత్యాహేతుః॥ [redacted]తి॥ విశేషణాంశ
ణాంశకర్తృత్వం విశిష్టం సత్తాతయోః సామానాధికరణ్యేత్తకసంబంధస్త్రైవేత్వ
ధర్మః॥ సామాన్యసంబంధినైవ తస్య వ్యభిచారితత్వాత్ ఆహ॥ పరంపరయేతి॥ అవచ్ఛే
దకతాఖ్యం స్వరూపసంబంధేనేత్వధర్మః। సత్వసామాన్యత్వయోః ద్రవ్య ఏవ
సామానాధికరణ్యం ప్రతీత్యా వచ్ఛేదకతాసంబంధేన తదుభయసామానాధి
కరణ్యస్య ద్రవ్య ఏవ సత్వాన్నవ్యభిచార ఇతి భావః॥ – నన్వేవం స్వయం తత్పదికేషాం
షుపాంద్రవ్యప్రతిపాదనసామర్థ్యం తత్పదస్తత్తాత్పర్యం భావస్వప్నమతియరూపాదావపి సత్తాత్వాద్య

భావాధికరణాభిన్నత్వమప్యస్త్యేవ॥ త్వేయత్వాదిహేతూనామిత్యత్ర కేవలాన్వయిత్వవిశిష్టప్రదర్శనమసం
గతమతఆహ॥ [redacted]॥ద్వ[redacted]॥ తత్ర సాధ్యవద్భిన్నత్వస్య ప్రసిద్ధత్వాదితి భావః॥ య
ద్యపీదం వాచ్యం ప్రమేయా ఘటత్వాభావతాదాత్మ్యేన కేవలాన్వయిని హేతౌ ప్రథమమపి లక్షణం
మవ్యాప్తం భవతి॥ ప్రమేయావచ్ఛేదేన వాచ్యత్వవత్తాదాత్మ్యైకత్వవిరహేణాసాం ప్రసిద్ధేః॥ [redacted]
ఘటాద్యవచ్ఛేదేన వాచ్యత్వవత్తాదాత్మ్యవిరహే ఘటత్వాదౌ సులభః॥ తథా సతి ఘట-
త్వం ఘటేన వాచ్యమిత్యపి ప్రతీత్యాపత్తేః॥ తథాపి స్వాధికరణనిరూపిత హేతుతావచ్ఛేద
క సంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావోఽత్ర లక్షణార్థః ఇత్యభిప్రాయేణ ద్వితీయలక్ష
ణాభిధానం స్వపదస్య తత్తత్సాధనవృత్తిపరతయా తాదాత్మ్యేన స్వాత్మకహేత్వధికరణ
ఘటాంతపటవృత్తినిరూపితతాదాత్మ్యేన వాచ్యత్వవత్తాదాత్మ్యకత్వాభావస్య పటావచ్ఛేదేన ప

ఘటత్వాదావేవ ప్రసిద్ధేః॥ వస్తుతస్తు కేవలాన్వయిత్వం వృత్తిమదత్యంతాభావప్రతియో
గిత్వమాత్రం న త్వవచ్ఛేదకసంబంధేన॥ తథా చ తాదాత్మ్యేన కించిదపి ప్రమేయం న కేవలాన్వ
యీతి ద్వితీయలక్షణే తాదృశకేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తిసంభవాత్ యథాశ్రుతమేవ సమ్య
గితి ధ్యేయం॥ నవ్యాస్తు। కేవలాన్వయిన్యవ్యాప్తేరితి॥ కేవలాన్వయిసాధ్యేऽవ్యాప్తే
రభిధానం ద్వితీయలక్షణాభిప్రాయేణేత్యర్థః॥ తేన ప్రథమలక్షణే యత్కించిత్కేవలాన్వ
యిని తాదాత్మ్యేన ప్రమేయాదిహేతావవ్యాప్తావపి న క్షతిరిత్యాహుః॥ సత్తాయాం న గుణే
న ద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యమితి ప్రతీతేః॥ సత్తానిష్ఠద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యస్యావ
చ్ఛేదకతాసంబంధేన గుణాద్యవగాహితే ఇత్యత్ర సమానాకారకప్రతీతిం దృష్టాంతయతి॥ ద్రవ్యత్వే నా
గుణే ఇత్యాది॥ న [illegible] ప్రతీతి [illegible] న ద్రవ్యత్వే పృథివీత్వసామానాధికరణ్యాభా

వి-టీ-కా

౨౨

ప్రాం విషయః। సుఖస్య ద్రష్టృత్వేన ధీశరీరాంతరయోః తన్నిష్ఠ పృథివీవృత్తిత్వాభావావచ్ఛే-
దకత్వాసంభవాత్। కింతు ద్రష్టృత్వనిష్ఠం యత్పృథివీత్వసమానాధికరణ్యం తదవచ్ఛేదకతా
భావ ఏవ సుఖే విషయ ఇతి తత్ప్రదీయమపి తిభావః॥ అవచ్ఛేదకతాభావమితి। ప్రాప్త
శరీరప్రత్యక్షయోరంశే ప్రాయః [illegible] సత్త్వాయోగాం సుఖే నద్రష్టృత్వసామానాధికరణ్యాత్వ
ఽంశాంశ్చ బోధకస్థలే ఽవచ్ఛేదకతాభావ సత్వప్రసంగ బోధాంతరవిభవాత్ తదభావస్య సుఖాదౌ
బోధయితుమశక్యత్వాత్। కింతు సత్త్వానిష్ఠద్రష్టృత్వసామానాధికరణ్యం న సుఖే
ష్ఠావచ్ఛేద్యమిత్యాకారక ఏవ తత్ర బోధః॥ సుఖే ఇత్యత్ర సప్తమ్యర్థస్య సుఖనిష్ఠావచ్ఛేద్య
[illegible] నజర్థస్య [illegible] దతి [illegible]॥ – నన్వేవం [illegible] ప్రతీతేః సామానాధికరణ్య
భావవిషయకత్వమనుభవసిద్ధం విరుధ్యతే। సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వేన

తదవచ్ఛేదకత్వస్యాసిద్ధ్యా తాదృశాభావవిషయకప్రతీతేర్భ్రమత్వాపత్తేస్సత్తావ
తదాహ॥ పరంపరాసంబంధేనేతి॥ నిరూపకతాఖ్యస్వరూపసంబంధేనేత్యర్థః। నత్వవ
చ్ఛేదకతాఖ్యస్వరూపసంబంధేనేత్యర్థః। సత్తాయాం ద్రవ్యేన ద్రవ్యత్వసామానాధికర
ణ్యమితి ప్రత్యయప్రసంగాత్ సామానాధికరణ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితయా తత్రాపి
అవచ్ఛేదకతాసంబంధేన తస్యాసత్త్వాత్॥ నత్వితి॥ తథాచ ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదావతి
వ్యాప్తిరితి భావః॥ — నను ఉక్తదృష్టాంతస్థలే బాధకసత్త్వాదవచ్ఛేదకత్వాభావే విష
యః। ప్రకృతే తు సత్తాత్వసామానాధికరణ్యాభావవిషయత్వే కించిద్బాధకమస్తీత్య
త్రాహ బాధకమాహ॥ సత్త్వేనేతి॥ తథాచ సత్తాయాం ద్రవ్యవృత్తిత్వే తత్ప్రతియోగి [illegible] తత్వావచ్ఛిన్నాభా
వసత్త్వే ద్రవ్యవృత్తితాభావపక్షిసత్త్వే [illegible] తత్ర [illegible] దితి భావః॥ — నను ద్రవ్యవృత్తితాయా

బీ-షి-బా

—౨౧

భావఇవతద్వృత్త్యభావస్యాప్యవృత్తిరేవవాచ్యః। తథాచద్రవ్యగుణాన్యత్వకల్పనావశ్యకత్వే
నసత్తాయాంతయోస్సంనివేశాత్కుతోవిరోధఇత్యతఆహ॥ ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావఇ
తి॥— నన్వేవంవృక్షేమూలేకపిసంయోగోనేతిప్రతీత్యావృక్షాదౌకపిసంయోగాభావో
పినసిద్ధ్యేత్। తత్రవృక్షనిష్ఠసంయోగానవచ్ఛేదకత్వాభావస్యమూలేఽవగాహనసంభవా
దతఆహ॥ బాధకాభావాదితి॥ సంయోగాభావోనవృక్షవృత్తిరిత్యాదిప్రత్యయస్తత
త్రాసత్వాదితిభావః॥— ననుద్రవ్యవృత్తిత్వాభావేనసత్తావృత్తిరితిప్రతీతిరేవాసిద్ధా॥
ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావోగుణావచ్ఛేదేనసత్తావృత్తిరిత్యపిప్రత్యయాత్। పరశేషస్యక
ర్తుమశక్యత్వాదతఆహ। దోషాంతరమాహ॥ అతీంద్రియత్వాదితి॥ మనస్త్వవదణుత్వాది
త్వాదావిత్యర్థః। తత్రాతీంద్రియాసద్ధైతా॥ — ననుప్రత్యక్షాసంభవోప్యణుత్వంమనస్త్వ

సా త్రాగం ధపింత్రః॥

దీ-పి-కా

౧౪
పత్రాణి

సామానాధికరణ్యం భావవన్నిష్ఠాభావవద్వృత్తిత్వాపత్తేః॥ పృథివీత్వవదిత్యనుమానాదేవ
తత్ర సామానాధికరణ్యాభావః స్యాత్తత్రాహ॥ నచేతి। తద్వృత్తీతి॥ సాధ్యవద్వృత్తిభిన్నత్వ
స్యైతత్పదార్థః॥ తథాచోక్తానుమానే ~~[illegible]~~వృత్తిభిన్నత్వముపాధిః। తస్య చ సాధ్యవ్యాపకత్వం
ఘటత్వాదౌ సాధనావ్యాపకత్వం ద్రవ్యత్వాదౌ స్పష్టం। యదస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వే తు సాధ్యవ
ద్వృత్తితత్తద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదకత్వముపాధిర్బోధ్యః॥ ననూపాధ్యప్రతిసంధానదశా
యాం అశక్తానుమానాదేవ సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావసిద్ధిస్తత్ర విష్ఫతిల అన్యథా వ్యాప్త్యాం
తరస్యాపి తత్రాతిప్రసంగాదిత్యత ఆహ॥ కించేతి॥ ఇదమిత్యాది। తథాచ కాలోపాధౌ
న కైలాశ్రౌతత్వాత్ ఇత్యాదౌ కాలికసంబంధేన హేతావవ్యాప్తిః। కాలికసంబంధేన హేతుమత్త్వ
హాకాలత్వేతి న సంబంధేన కాలవృత్తిత్వాభావస్య కుత్రాప్యసత్త్వాత్ న చ కాలావచ్ఛేదేన గగనా

దావేవ సాధ్యవద్వృత్తితావ భావస్యత్ర సిద్ధిః। కాలస్య గగనాద్యనధికరణత్వేన తన్నిష్ఠవృత్తితావ
భావే కాలావచ్ఛేద్యవృత్తితావసంభవాత్॥ కాలికసంబంధేన గగనాదేర్వృత్తిమత్త్వస్వీకారాచ్చ॥
యద్యపి నిష్ఠాతావద్వధికరణం తత్తత్క్షణావచ్ఛేదేన కాలవృత్తితావభావస్య తత్తత్క్షణో
పమానకాలీన తత్తత్క్షణం సంచరణ ... ప్రసిద్ధిః। తత్తత్క్షణం సర్వాపి విషయతయా స్వ
విషయకజ్ఞానాధికరణం తయా తన్నిష్ఠతాదృశవృత్తితావభావవత్తాయాం అవచ్ఛేద
కత్వసంభవాత్॥ తథాపి మహాకాల ఏవ కాలికసంబంధేనాధికరణం। ఉపాధీనాం తు
తద్వృత్తితాయాం అవచ్ఛేదకత్వమాత్రమితి ప్రాచీనసిద్ధాంతమనుసృత్యేదం మహా
కాలనిరూపితవిశేషణతా। యాం హేతావవ్యాప్తిర్ద్రష్టవ్యా। ఇదమిదానీమిత్యాదికా
లప్రతీతినియామకవిశేషణతాయాం యాం విశేషస్య న హేతుతాయామితి॥

బ్ర-టీ-వ్యా
౨౫

వ్యాప్త్యయోగాత్తాదృశవిశేషణాంతాయోగః ప్రాప్తేః। సమవాయస్వతవివవిభిన్నకాలినదోషా
నాం ఘటాదేర్యథాభావస్తథా ఏతేషు నానుపపత్తిః సంబంధాపి తత్తల్లక్షణానాం సర్వాపసమానకా
లీనజ్ఞానవిషయతయా స్వనధికరణత్వేన తత్తదవచ్ఛేదేన జ్ఞానే సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావప్ర
సిద్ధ్యసంభవాదితి ధ్యేయం॥ అత్ర హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యాధికరణవిశేష్యనిరూపిత-
హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావస్య వివక్షాయాం న దోష ఇతి॥ సాధనీ
భూతసాధ్యాధికరణం మహాకాలం వచ్ఛేదేన సాధ్యనిరూపితకాలికసంబంధేన సా
ధ్యవద్వృత్తిత్వాభావస్య ఘటాదావేవ ప్రసిద్ధత్వాత్। సాధ్యసమానాధికరణాభావత్వం యద్ధ
ర్మావచ్ఛిన్నాధికరణావచ్ఛేదేన హేతువృత్తికాలత్వం తాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం తద్ధ
ర్మత్వం వా వివక్షితం। ఇత్థం చ వాచ్యం ప్రమేయాదితద్ఘటాదౌ ప్రమేయవహ్నీనాం ఘటాదిపనవ్యాప్తేర

ద ఇత్యస్య స్వరూపచరణశః॥ కేచిత్తు॥ స్వనిష్ఠం యత్ తత్సాధ్యవద్వృత్తిత్వహేత్వధికరణావచ్ఛేద్యతద
భావాధికరణాంశభిన్నత్వమిత్యర్థః॥ తాదృశాభావాధికరణం సక్షైతుష్టశ్చైస్యభిన్నం సత్త్వాత్తావ
దప్రసిద్ధమతో నావ్యాప్తిరిత్యాహుః॥ సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావాధికరణత్వసామాన్యే యన్నిష్ఠత్వ
యదధికరణావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావస్తత్త్వం వ్యాప్తిః॥ పర్వతీయకురూపాదినిష్ఠం యత్త్వవర్ణ
తావచ్ఛేద్యం వహ్నిమత్త్వం యుక్తత్వాభావాధికరణత్వం సతద్ధూమనిష్ఠం యచ్చ ధూమనిష్ఠం
సతద్ధూమాధికరణావచ్ఛేద్యం అధికరణతావచ్ఛేదాత్॥ అన్యథా పర్వతే తదీయరూపేణ వహ్ని
మత్త్వం యుక్తమితివత్ పర్వతే ధూమేన వహ్నిమత్త్వం యుక్తమిత్యాదిప్రతీత్యాపత్తేః॥ అ
తో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః॥ వ్యాప్యవృత్తేరవచ్ఛేదకత్వస్వీకారేతు తాదృ
శాభావాధికరణత్వసామాన్యే యదధికరణావచ్ఛిన్నత్వసామానాధికాభావస్తత్త్వమిత్యేవ వా

దీ-షి-టా - త్వమిత్యాదికం పునరుద్ధరత్యేవ దుపేక్షితం॥ వాచ్యత్వాదిసంబంధేన తాదాత్మ్యేన హేతావవ్యాప్తేస్తు
౨౬ వాచ్యత్వతాదాత్మ్యాభావాప్రసిద్ధేః॥ ఏతేన సత్తాయాం కర్మణి న ద్రవ్యసామానాధికరణ్య త్వ
మితి ప్రతీతౌ కర్మణ ఇవ కర్మసత్తయోః సమవాయస్యాప్యవచ్ఛేదకత్వం భాసతే। అన్యథా
ఇదానీం సత్తాయాం న ద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యమిత్యపి ప్రతీత్యాపత్తేః। ఏతత్కాలస్వరూ
ర్మానతిరేకాత్। ఏవం చ యద్యేతద్వృత్త్యధికరణీయహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనాధ్యవ-
వృత్తితత్వాభావావచ్ఛేదకత్వం నాస్తి తత్త్వమిత్యర్థః। కాలికేనాంశేనాంతర్భావాదిత్వాదౌ కాలవృ
త్తితత్వాభావావచ్ఛేదకత్వస్య ద్రవ్యత్వాదినిష్ఠ అత్ర సమవేతత్వాదౌ ప్రసిద్ధస్య కాలాదీ
కరణీయ కాలికసంబంధే విరహాన్నావ్యాప్తిరిత్యపి నిరస్తమితి సంక్షేపః॥ - [illegible] సంజ్ఞాశ్చ్యేర
భాకూపస్య వాచ్యత్వస్య భాతాదిసమవాయిత్వాత్ సమవాయిత్వం న తద్వ్యధికరణాధర్మ

దీధితిః॥ వాచ్యత్వం ఇయద్ఘాటన మవాంయ తద్ఘా జ్ఞేయవత్తి ఘటేత్యాది సమ
వా ఇయ తాలతా త్వర్థ న ఇత్యాహ॥ ప్రమేయ ఇయ సా ధ్వనేజ్ఞేయ
భావత్వేనా భావాం నామ భావత్వేనభావానాం

క్తేత్యత ఆహ॥ వాచ్యత్వమితి॥ అస్మాచ్ఛబ్దాదయమర్థో బోద్ధవ్య ఇతీశ్వరేచ్ఛావిషయత్వం పదార్థానాం తదేవ వాచ్యత్వం న తు తాదృశేచ్ఛామాత్రం। అతిప్రసక్తత్వాత్। తచ్చానక సత్యాపి సమవాయేతి భావః। సమవాయిత్వమితి మూలస్య సమవాయిశాబ్దానాం తయా త్వర్థశ్చ యిత్యాపహ॥ — నన్వేవం వాచ్యత్వే యత్పదితాధ్వాదౌ సమవాయితయా వాచ్య త్వాభావరూపస్య హంధత్వాభావస్య ప్రసిద్ధావపి ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ వ లాన్వయినిత్యదప్రసిద్ధిరనుద్ధారాత్ మూలస్యానుపపన్నత్వమత ఆహ॥ ప్రమేయేతి॥ భా వత్త్వేనేతి॥ భావత్త్వేనస్య ప్రమాణానాం సర్వత్రాభావః సులభ ఇత్యాశయః॥ — నను భావత్త్వేనా భావో నాస్తీతి ప్రతీతి ర్భావస్యైవ భావత్త్వేనాభావో నాస్తీతి ప్రతీతిర్భావస్యైవ ప్ర తియోగిత్వం ఇతి చేన్న హంత॥ న చైతావతా ప్రమేయమాత్రప్రతియోగికాభావప్రసిద్ధిరితి

ప్రతియోగిత్వమనాహతే ౨౦

దీధితిః వహ్నిత్వేన నివహ్నౌ వవృత్త, వమాత్రవృత్తి గగనత్వాదినా విరుద్ధ షుఛిత్వపట.
త్వాభావ్యం ప్రమేయత్వమాత్రసాధ్యకాభావస్యాలక్షః

దీ—పి—చా ఆహ। వహ్నిత్వేనేతి॥ వహ్నిత్వేన నివహ్నౌ సర్వేషామభావః సులభ ఇతి క్రియాంచానా॥
౧౨ ననుచేత్ వహ్నిత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతేర్వహ్నిమాత్రప్రతియోగికాభావవ
వగాహితే। నతు ప్రమేయసామాన్యప్రతియోగికం వహ్నిమతి తాదృశప్రతీత్యనుత్ప
త్తౌ వహ్నిప్రతియోగికాభావావగాహిత్వస్యావశ్యకత్వాదత ఆహ॥ అవృత్తీతి॥ తథాం
చ గగనత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీతేరివ ప్రమేయసామాన్యాభావసిద్ధిః। నహీత్త్రా
పి గగనమాత్రప్రతియోగికత్వం భాసత ఇతి శక్యతే వక్తుం। వినిగమకాభావేన ప్రమే
యమాత్రస్య ప్రతియోగిత్వావగాహనే బాధకాభావాత్। కాలికసంబంధేన గగన
త్వాదివిశిష్టస్య ప్రమేయస్య సర్వత్ర సాభావః సంభవతీత్యత ఉక్తం॥ అవృత్తిమాత్రవృ
త్తీతి॥ తథాచ యాదృశసంబంధేన గగనత్వాదేరవృత్తిమాత్రవృత్తిత్వం తాదృశసంబంధా

దీధితిః ననుపారిభాషికశబ్దవాచ్యవ్యాప్తిచరితత్వం

వచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాశ్రయగగనత్వాదినా ప్రమేయసామాన్యాభావో వాచ్యో
ఇతి భావః॥ — నను కాలికసంబంధేన ప్రమేయసాధ్యకస్థలే నైవ సంబంధేన సాధ్యాభా
వప్రసిద్ధిః కార్యా॥ స చ కాలికసంబంధేన గగనత్వేన ప్రమేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యా
న సంభవతి తత్సంబంధేన గగనాదేర్వృత్తిమత్త్వమతే తాదృశప్రతీతేర్గగనత్వావచ్ఛిన్నం ప్ర
మేయం నాస్తీతి ప్రతీత్యా వినిగమకాభావేన నిఖిలప్రమేయప్రతియోగికస్తత్రా
ప్యభావః సులభ ఇతి భావః। ఇదముపలక్షణం॥ సంయోగసంబంధేన ఘటత్వాదికమ
పి ప్రమేయత్వవదవృత్తితత్సంబంధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిక ప్రమేయసామా
న్యాభావో పి దుర్లభః। అప్రసిద్ధాభావస్యైవ సత్వాన్నాత్ర ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వదోషాంత
శంకితమిత్యుక్తం। అత్ర తదవధారణాభావమాశంకతే॥ నన్వితి॥ పారిభాషికమేవేత్యర్థః- వక్ష్యమాణ
కప్రతియోగితావగాహితయా వైశిష్ట్యప్రమేయాంతరప్రతియోగిక
త్వేనానాభావావగాహి విరుద్ధవిశేషణకవ్యాప్తికం

దీధితిః తథాహి యత్సమానాధికరణాః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతి
యోగితాకాః యావంతోఽభావాః ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వం

దీ-పి-శా
ప్రా॥ స్వలక్షం
౧౮

సవ్యభిచారోఽవ్యభిచారశ్చేతి యోగో ఘోష్యవభిధ్యతే॥ అవ్యభిచరితత్వమితి॥ అథేదం వా
చ్యం చ్యైయతత్పదితాద్యిగ్రంథాభిప్రేతమితిశేషః॥ తథాచనచైవంఘ ప॥ ఇత్యాదిమూల
స్థకైవలాన్వయినోఽవ్యభిచారిత్వేనలక్ష్యతాదర్శనపరత్వాన్నమూలాసంగతిరితి ధ్యే
యం॥ యదిత్యాది॥ అత్రయత్సమానాధికరణా ఇత్యస్యానుక్తౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
వ్యాపక-తావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్యాత్యంతాభావస్యయావదంతర్గతత్వాభిత్త
స్యవ్యాపకతాఘటకసమవాయసంబంధేన ప్రతియోగ్యధికరణాకాశేనాపిసంబంధేనావృత్తి
త్వాదయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిరతస్తదుపాత్తమిత్యగ్రేస్ఫుటీభవిష్యతి॥

తు సమానాధికరణత్వమపి హేత్వధికరణేఽధియత్వం ప్రాప్తం తేనాత్మత్వాదిదృశ్యాభావస్య
హేత్వధికరణాసంబంధితాయా స్స్వాశ్రయాభావస్తత్రోదవస్థం హేతుసమానాధికరణత్వా
త్పపర్యాయసాధ్యసమానాధికరణాః యావంతస్తద్వృత్త్యభావాః స్వవిశిష్టయద్ధర్మావ
చ్ఛిన్నహేత్వధికరణవృత్తిత్వప్రతియోగిసమానాధికరణస్తద్ధర్మవత్త్వం ఇత్యేవలక్షణం
శుతో నక్షతమతివ్యాప్తిః ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ మహాకాలే సాధ్యసమానాధికరణా
స్యప్రమేయత్వసమానాధికరణాభావస్యవిశిష్టహేత్వధికరణేప్రసిద్ధ్యాతత్రావ్యాప్తిప్రసంగాత్ ॥
యత్తు యత్సమానాధికరణాః యావంతస్తద్వృత్త్యభావాః సాధ్యసమానాధికర
ణాస్తత్త్వమేవవ్యాప్తిలక్షణం స్వస్వప్రతియోగిసమానాధికరణప్రవేశేఽభావాభావ
ఇతి తత్తుచ్ఛం తథా సతి యత్సమానాధికరణాః యావంతోఽభావాః సాధ్యసమానా

దీ- షి- బా
ప్రస్తా

ధికరణేస్తు తత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్ర
తియోగితాకా ఇత్యస్య వృథతాపత్తేః। తావన్మాత్రోక్తౌ చ వినాపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావలక్షణాసంగ్రహే ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదేరవతారకత్వానుపపత్తేః॥ యద్యపి
యత్సమానాధికరణః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకః
యావన్తోఽభావాః ద్వైశేషవిశేషణాంతయోరుభయవృత్తయస్తత్త్వమిత్యేవాస్తు లక్షణం
స్పష్టప్రతిసామానాధికరణ్యాంతర్భావే గౌరవాత్॥ హేతుసమానాధికరణస్యైత
త్రదయోఃషోడశకాన్యతమాభావస్యైవ ద్వైశేషవిశేషణాంతయోరుభయవృత్తితాభావాత్॥
ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తివిరహాదితి తన్మందం॥ హేతుసమానాధికరణస్య వహ్ని
సంయోగాద్యాత్మకాభావస్య ద్వైశేషవిశేషణాంతయోరుభయవృత్తిత్వవిరహేణ వహ్నిమాన్ధూమా

మాదిత్వాదావవ్యాప్తిప్రసంగాత్। న చ భావత్వేన స్వైవ హేతుసమానాధికరణేऽప్యభావస్య ప్రవే
శేనైవ దోషః। తద్ధర్మావచ్ఛిన్నసంఘటితత్వాదిత్వాదావతివ్యాప్తేః। తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావస్య తద్ధ
ర్మియ రూపాదిస్వరూపత్వేన భావత్వాత్। పటత్వాదినా తద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వాऽభావస్యో
భయవృత్తిత్వాత్। అత్ర హేతుసమానాధికరణోऽసంబద్ధతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛే
దకప్రతియోగితాకాః యావంతోऽభావాః ప్రతియోగిమత్త్వగ్రహవిరోధితాని యా
వత్సంబంధేనాऽన్యవృత్తయ ఇత్యుక్తౌ న కోऽపి దోషః ఇత్యలం పల్లవితేన॥ అత్ర చ
యత్పదం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరం అత్ర చ తత్త్వం తత్త్వస్య హేతుతావచ్ఛేదకీభూతతద్ధర్మ
వత్త్వమేవార్థః। తేన సకలధూమవృత్తిసత్తాయా వహ్నివ్యాప్తిసాऽనుభావకలాక్షః।
న వాఽజ్ఞానవాన్ మనస్త్వాత్ సతి ఆత్మమనఃసంయోగాదిత్వాద్దామనసి హేతుసమానా

దీ-టీ-టా
ప్రస్తు
౩౦

ధికరణస్యాత్మత్వసామాన్యాభావస్య స్వవిశిష్టహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణే ప్రసిద్ధినిబంధనావ్యాప్తిః। యత్తు ద్రవ్యం గుణకర్మాన్యత్వవిశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణస్య ద్రవ్యత్వాభావస్యాత్మత్వాభావస్య చావ్యాప్తిరతో యత్పదస్య యద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరత్వమితి॥ తన్న॥ ద్రవ్యత్వాభావస్యాపి కాలికసంబంధేన స్వవిశిష్టం యద్ధేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణం జన్యద్రవ్యాది తదవచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేన తత్రావ్యాప్తివిరహాత్॥ సాధ్యతేత్యాది॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే స్వపర్యాప్తసాధ్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నత్వధర్మః॥ అత ఏవ విశిష్టసత్తావాన్ జాత్యాదిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాత్వస్య సత్తాత్వాభావస్య సత్తాత్వరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేఽపి తత్స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాదతివ్యాప్తిరతః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి॥ తథా చ ద్రవ్యత్వాదే

భావస్యైవ నిరుక్తరూపవదన్యాభావాంతర్గతత్వాత్తథాత్వాతిప్రసంగః॥ సాధ్యవత్త్వం
చాత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదక-సంబంధేన ప్రవేశ్యం॥ తేన వస్తుమాత్రస్యైవ విషయతాసం
బంధేన జ్ఞానవత్త్వేఽపి (ప్రమేయత్వాదినావచ్ఛిన్నతాపద్యభావస్యైవ సాధ్యవ్యాపకతావ
చ్ఛేదక-ప్రతియోగితాకత్వేఽపి సమవాయేన జ్ఞానస్య సాధ్యత్వే ద్రవ్యత్వాదిహేతౌ
నాతివ్యాప్తిః॥ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నజ్ఞానవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేద
కప్రతియోగితాకస్యాంత్యతాపద్యభావస్యైవ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాత్॥
అత్ర చ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావః ప్రతియోగివ్యధికరణత్వేన విశేషణీయః। తేన సాధ్య
వన్మాత్రఏవసమవాయితావచ్ఛిన్నవాంఛ్యతాపద్యభావప్రతియోగిత్వేన ఘటాద్యభావ
స్యాసత్త్వేఽపి న క్షతిః సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావస్య

దీ-పి-కా
ప్రష్ట ౧౧

ప్రసిద్ధిః॥ ఇత్థంచ తత్సంబంధినస్సావచ్ఛిన్నానధికరణాం సాధ్యవన్నిష్ఠభావప్రతియో
గితావచ్ఛేదకీభూయోయస్తదన్యత్వే సతి తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకత్వ
రూపం తత్సంబంధినసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం నిరుక్తతాదృశవ్యాపకతావచ్ఛేది
కాయదభావప్రతియోగితా తాదృశాభావాః నివేశనీయాః॥ న చ తత్సంబంధా
వచ్ఛిన్నాధేయతైత్వాదికం వ్యర్థం॥ ప్రకృతపక్షేభావప్రతియోగితాయా అపి సంయో
ది గాదిసంబంధినవహ్న్యాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాపత్త్యాయోవదంతర్గతస్య ప్రకృతపక్షేభా
వస్య సాధ్యవ్యాపకతాఘటకీభూతసంయోగసంబంధినప్రతియోగిసామానాధి
కరణ్యప్రసిద్ధ్యాసత్వేతు మాత్రైవావ సంభవస్య వారణార్థం తదుపాదానాత్॥ సం
యోగసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయత్వస్య ప్రకృతపక్షాభావసత్త్వేన ప్రకృతప్రతియో
గిత్వస్య తాదృశాధేయత్వానవచ్ఛేదకత్వాత్॥ తత్సంబంధినస్సావచ్ఛిన్నానధికరణత్వా

౧ ధికరణాగగనోభయ ఘటదస్య పటతావచ్ఛిన్నావష్టో ది నిరూపితప్రతియోగితాక
వఛ్ఛిన్నాధికరణా [illegible] ఘటదస్య వ్వవంష్టో దిసాదభవతి।

తత్సంబంధేన సప్రవఛ్ఛిన్నాధికరణాసామాన్యఘటదస్తినవష్టాదినిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛిన్నా +

+ సత్త్వేపి న క్షతిః॥ అత్రైతి భావాఽతిస్వరూపకథనం॥ వస్తుతః సాధ్యవన్నిష్ఠస్వాభావ
స్య తత్సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం వాచ్యం। తత్ర చ సాధ్యవన్నిష్ఠత్వమ
భావస్య స్వరూపసంబంధేన గ్రాహ్యం। తేన స్పందః కాలతాదితాదౌ స్పందతాద్యభావస్య
పికాలికసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తాయాం తదనంతర్గతతాపత్తేః। ఘటత్వేన వాచ్యతావద్య
భావస్య చ తాదృశస్వప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః। ఇత్థం చ జాతిసా
మాన్యాభావాదేరపి వృత్తిమద్వ్యాపకతయా తత్ప్రతియోగికస్య జాత్యాదిస్వరూ
పస్య హి తత్సమానాధికరణాభావస్య జాతిసామాన్యాభావాద్యాత్మకప్రతియోగి
స్య సామానాధికరణ్యేన సంభవాపత్తిరతోఽభావ ఇత్యుక్తం॥ భావవచ్ఛిన్నా ఇతి తద
ర్థః। యథా చ సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకత్వం ఘటతాయాం వ్యాపకతాయాం
శిలత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకత్వమేవ

వి-షి-చా
ప్ర స్ప
౨౧

సంబంధస్తు ధర్మప్రపంచయిష్యతే॥ నవ్యాస్తు॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది। సాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్నాధికరణాని యావంతి తత్తత్ప్రత్యేకవృత్తివృత్తిప్రతియోగితాకా ఇత్యర్థః॥ వ్యాప్యైక
మాత్రవృత్తిసాధ్యకసత్త్వే తావద్వ్యాప్తిః। తత్ర యావత్త్వస్యానుపాదేయత్వాత్। శబ్దైకదేశస్యైకం చి ౧
త్త్వే తత్పాఠః। యద్వా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణే యావంతోధర్మాః ప్రత్యేకం త
త్సమానాధికరణావృత్తిప్రతియోగితాకా ఇత్యర్థః। ఇతి ప్రాహుః। యత్తు సాధ్యవదవృత్త్యభా
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకేత్యర్థః ఇతి। తన్న॥ కేవలాన్వయిసాధ్యకసద్ధే
తౌ తాదృశప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా వ్యాప్తేః। గగనస్యాభావస్య తాదృశత్వేపి హేతుస-
మానాధికరణత్వాసంభవాదితి॥ అత్ర వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకేత్యత్ర వ్యాపక
తాయా అవచ్ఛేదకం యద్యదితి బహువ్రీహౌ కప్రత్యయః। తేన ప్రతియోగితయా సమవచ్ఛే మ
దకవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకేత్యత్ర స్వసమానాధికరణత్వేతి పుంవద్భావః॥

విధితః సవర్ణత్వాచ్చ తస్య ద్విత్వాభావస్య తథా [illegible] వత్త్వేన్యపాదానం అతఏవ సూత్రత్వ
సులాం తద్గ్రహణే [illegible] ణాన్తస్య గ్రాహ్యారితి తద్ద్రష్టవ్యం [illegible] ప్రతియోగినాం

ఫ తద్ధితవుర్శలోప్యస్త్యేవ పుంవద్భావనిషేధాత్ ఇత్యభియుక్తాః॥ సవర్ణత్రేతి॥ సక్థితావసక్థితా
చేత్యర్థః॥ తథాచ యావతః పునరుక్తావతి వ్యాప్తిరేవ సవ్యనాప్యవ్యాప్తిరిత్యాశయః॥ సకలవ్యభిచా
రిణాశీత్యర్థః ఇత్యస్య॥ కేచిత్తు॥ సవర్ణత్రేతి॥ సకలపదేత్యధికరణోవచ్ఛేదేనేత్యర్థః ఇత్యాహుః॥
[illegible]వ్యాప్త్యభావస్యేతి॥ ఘట తద్విధానం వాచ్యతద్వ్యభావస్యేత్యర్థః॥ తథాచ తద్వత్ప్రతి
యోగిసమానాధికరణాతద్వత్॥ తథాచ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తివారణార్థమే
వ యావత్త్వమితి భావః॥ ననుసం [illegible] తావచ్ఛేదక వ్యాపక ప్రతియోగితాక యావదభా
వోక్తేర్నైవ వాచ్యతద్వ్యభావమాదాయోక్తస్యాతిప్రసంగః॥ స్వవ్యధికరణసంభవాత్॥ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకాభావేష్వ[illegible] యావత్త్వం పాదా
నం కారవదప్రస్తుతమత ఆహ॥ అతఏవేతి॥ నిరుక్తాభావేయత్కేతిన్యపాదానాదేవేత్యర్థః॥ అ
న్యథాభూతతద్వ్యభావస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకస్యతద్వత్ సులభత్వ

నావమాం [illegible] ధికరణం నొప్పున [illegible] త్వమునోప్యతద్వ్యభావస్య తథా తా [illegible] తులం

దీ-టీ-చా
ప్రష్ఠ ౨౨

మూర్తత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య చ తాదృశప్రతియోగితాకస్య స్వవిశిష్టహేత్వ
ధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ అతివ్యాప్తిస్స్యాదేవేతి భావః॥ య
త్తు సాధ్యప్రతియోగికో యత్కించిదభావో యద్ధర్మావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన ప్ర
తియోగిసమానాధికరణస్తద్ధర్మవత్త్వమిత్యేవ లక్షణం [illegible] వస్తు [illegible] తం యావత్త్వఘ
టితనిరుక్త్యా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ ఘటత్వేన ధూమాభావస్యైవ తాదృశస్య హేత్వ
ధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాదతివ్యాప్త్యభావాదిత్యాశంక్య –
అత ఏవేత్యాదికమవతారయంతి॥ తత్త్వస్మిం॥ తాదృశశంకాయాం ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యా
దిప్రసిద్ధస్థల ఏవ వహ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తిసంభవే
ద్రవ్యం తత్త్వమూర్తత్వోభయవానిత్యాది అనుధావనస్య సందర్భవిరోధాపత్తేః॥ [illegible]దపి నను
యాదృశాభావప్రతియోగితాయాః వ్యాపకసంబంధతావచ్ఛేదకం తాదృశః కశ్చిదభావో

యద్ధర్మావచ్ఛిన్నహేతుత్వాధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసమానాధికరణాన్తద్ధర్మవత్త్వం వ్యా
ప్తిరిత్యుక్తౌవ వాచ్యత్వాద్వృత్త్యభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణాసంభవాత్। యథావత్త్వఘటితల
క్షణానాం గౌరవగ్రస్తమత ఆహ తత ఏవేత్యాదితి। తదప్యసంగతం॥ ప్రతియోగితావమాత్రస్య
ప్రత్యేకపర్యవసితత్వేన వహ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛిన్నస్త దవ్యాపకతాపసంభవాత్। వహ్నిధూ
మోభయవాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిభయేన తాదృశనిరుక్తేః శంకితుమశక్యత్వాత్॥
నను ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమిత్యత్ర ప్రతియోగ్యధికరణత్వం సంసర్గనిరూపిత
సంసర్గతావచ్ఛేదకసంబంధేన గ్రాహ్యం ఇత్యలం యథావత్త్వనివేశనేత్యత ఆహ॥ అతఏవేత్యా
దిత్యపి వదంతి॥ నవ్యాస్తు॥ నను సంసర్గతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛిన్నసంసర్గనిష్ఠయా
దృశప్రతియోగితాకాభావయత్కించిదభావీయదధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశప్రతియో
గితాశ్రయసమానాధికరణాన్యత్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే యథావత్త్వఘటితలక్షణానాం
గౌరవగ్రస్తత్వాత్ ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ గగనాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావ

సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వ యోగ్యత

దీ-షి-బా
ప్ర ష్ఠ
౨౪ నా

క్షేః ఘటత్వాపఘటత్వోభయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకం చ ప్రమేయాభావమాదాయైవల
క్షణం సంగమయేత్। గగనాదేర్వృత్తిమత్త్వలక్షణం ధర్మత్వాభావాత్। సామాన్యాభావీయాన్యప్రతియో
గిత్వం చ స్వరూపసంబంధేన ప్రత్యేకమయం భిన్నమపి యం। [illegible] గగనాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకప్రమేయాభావమాదాయ వ్యభిచారమాత్రే నాతి ప్రసంగః। [illegible]మానవచ్ఛిన్నాంతర్వై-
యధర్మ్యం। వహ్నిధూమోభయాభావమాదాయ ధూమవాన్ వహ్నిరిత్యాదావతివ్యాప్తేర్వా
రకత్వాత్ సాధ్యనిష్ఠపదమపి తదర్థమేవ। అన్యథా గగనాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవాచ్య
తావద్భావమాదాయ వ్యభి[illegible] మాత్రేఽపి తివ్యాప్త్యుపపత్తిరత ఆహ॥ [illegible]॥ ఇత్థం
చ ఘటత్వవిశిష్టమూర్తత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మావచ్ఛేద్యప్రతియో
గితాకతయా తస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం నాతివ్యాప్తిం సంపాదయతి ఇత్యాశయేన
నఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావపర్యంతస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభిధానమపి సంగచ్ఛతే॥

శవ

పరంతు ప్రభూతసంధ్యావ్యాప్తతావచ్ఛేదక-ప్రతియోగికః కృష్ణి దర్శాప్రయోజకద్వితీయాన్వచ్ఛే
దేనప్రతియోగిసమానాధికరణాంస్తత్త్వమేవాప్యభిచరితత్వం కుతూహలోక్తం భూతత్వమూ
ర్తత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేన తాదృశోభయాత్మకసంధ్యావ్యాప్తతావ
చ్ఛేదకత్వమ్ పాదాదివత్ తాదృశోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తిసంభవాదిత్యభావ
యమితి ప్రాహుః॥ కేచిత్తు॥ సను సంధ్యాతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపదప్రవృత్తిసంధ్యావ్యాప్తి
పకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావానామేవ యావత్వవిశేషణాముచితమత ఆహ
గతమేవేతి॥ నిరుక్తాభావీయం వత్త్వాప్రకాండానాం ఉపేత్యర్థః ఇతి ప్రాహుః॥ ననుభూత
త్వాత్మత్వభిన్నత్వే సతి విశేషగుణాశ్రయత్వం తస్య సవిషయకత్వం [illegible] ద్విశర
[illegible] తత్త్వకల్పే భూతత్వమూర్తత్వోభయ [illegible] తాదృశోభయం వతిష్ఠ వాదా
ఉత్పత్తిరేకత్ర అవచ్ఛేదకవిశేషణానాం తద్దృష్టాంతాభావస్తాపాదిత ఉక్తం మనోన్యత్వేతి॥

సాధ్యసమానాధికరణస్య

టీ - టి - ...నోం తావద్యభావస్య సాధ్యవదధికరణవృత్తిత్వేన ప్రతియోగిసమానాధికరణతాయా అసంభవాత్తత్ర ...

ప్రస్థ హేతుమన్నిష్ఠం వృత్తిమత్ప్రతియోగిత్వాభావ ... ప్రతియోగిసమానాధికరణం

సాధ్యస్యైవాభావప్రసిద్ధ్యా నావ్యాప్తిః। ఉత్తరాంతం వస్త్వంతరస్యేతి శైలయుక్తికస్యాయ

౨౫ యోగ్యత్వం మనోవృత్తిత్వేప్యవిదంతి। అత [illegible] తావత్। స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నప్రతియో

గ్యసమానాధికరణత్వాదిత్యర్థః। మనస్యేవ వృత్తిబాధాదితిభావః॥ ననుయత్సమానాధి

కరణకః యావంతో౽భావాః ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వేసా

ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాదికం వ్యర్థమితి ... తద్భావస్యాపి పూర్వక్షణావృత్తిత్వవిశిష్టస్యా

భావాత్తత్ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్। నచైతం రీత్యా వృత్తిబాధితవ్యాప్తిరితి

వాచ్యమితి నాశంకనీయం ... తాదృశాభావమాదాయ సర్వత్రాసంభవాత్। నచ అభావ

స్యసమానాధికరణం ధర్మావచ్ఛిన్నస్యాపి యత్ప్రతియోగితాశ్రయసమానాధికరణత్వం

తదన్యప్రతియోగితాయా ఏవ వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకతయా ధూమాద్యభావస్య పూర్వ

క్షణావృత్తిత్వవిశిష్టస్యాభావనిష్ఠప్రతియోగితాయా అతథాత్వేన ధూమవాన్ వహ్నే

ఉ వ్యాప్యవృత్తితానిరూపకప్రతియోగితాశ్రయసమానాధికరణాభావత్వాత్

దీధితిః సాధ్యసమానాధికరణాస్యంతత్రా… … …భావతథా… …భావ
చ్ఛేదకత్వాదిత్యాది

రిత్యాదావతివ్యాప్త్యయోగాదత ఆహ। సాధ్యతైత్యాది॥ గోత్వాదిపదేన గగనాదిసంగ్రహ
స్తథాచ తదనుక్తావసంభవ ఏవ స్యాదితి భావః॥ నన్వేవం యత్ర సమానాధికరణాః యావంతస్సా
ధ్యప్రతియోగికాభావాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణాస్తత్త్వమి
త్యుపేయం। తావత్త్వేవ గోత్వపదస్యాభావమాదాయాసంభవస్య ధ్రువత్వాదసంగత ఆహ। తత్తది
తి। తథాచోక్తవివక్షాయాం ప్రత్యేకం ద్రవ్యత్వవ్యక్తికసాధ్యసత్త్వే తాలక్ష్యాణాం సంభవేపి వహ్ని
మాన్ధూమాదిత్యాదిమాన్సత్త్వాదిత్యాదౌ సాధ్యప్రతియోగికానాం తత్తద్ద్రవ్యత్వాభా
వానాంచ ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాదవ్యాప్తిరితి భావః। నచ సాధ్యవ్యాపకప్రతియో
గిక ఇత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వపర్యంతస్యార్థ్యమితి వాచ్యం।
తత్తత్సాధ్యవ్యక్తీనాం గగనాదీనాంచ ప్రమేయత్వాదిప్రకారేణ సాధ్యవ్యాపకతయా తద
భావమాదాయాసంభవాపత్తేః। నచ వృత్తిమత్త్వే సతి స్వానధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠత్వభావా

టి. టీ: ఉపాధి సంబంధేన హేతుమత్త్వేన [illegible] స్వ [illegible] సవ
పాదక సంబంధేన తే [illegible] నస్య విశిష్ట [illegible] రహితం నాత్ర

టీ-టి-టా
ప్ర. ప్ప ౧౬

ప్రతియోగినిత్వేన సాధ్యవ్యాపకత్వం నిరూప్యతే ప్రతియోగినిష్ఠాభావాంశే వనివేశ్యం తావిప
తివాప్యం। తస్య లక్షణాంతరత్వే పునరుక్తలక్షణాస్య దుష్టతాప ఇతి భావః। యత్సమానా
ధికరణే ఇత్యత్ర హేత్వధికరణత్వం విశేషణమ్ ।। యోగే నత్వాదనా। తదధికరణావృత్తి ।। త
త్సంబంధిత్వ ఘర్తః। తేన తాదాత్మ్యేన అధికరణే ప్రసిద్ధావపి తత్సంబంధేన సత్తితో నావ్యా
ప్తిః।। అత్ర ధాత్వేపీతి। ప్రతియోగ్యధికరణం వృత్తిత్వ విరహేపీత్యర్థః। యద్యపి ప్రతియో
గి సామానాధికరణ్యం స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేనాన్యవిపక్షణీయం। తథా చ
హేతుతావచ్ఛేదకసంసర్గేణ సంబంధిన హేత్వధికరణే నుక్తా కాలికసంబంధేన ధూమవత్త్వాది
కరణే మహాకాలవర్తమానస్య ప్రళయాన్వృత్తతాపత్త్యభావస్యాపి యాంవదంతేనత
తత్వస్య విశిష్టహేత్వధికరణే ప్రసిద్ధావపి వహ్న్యాదౌ ధూమాదిమత్వాదావవ్యాప్తిః సంభ
వతి।। తథాపి స్వవిశిష్టహేత్వధికరణత్వాద్యుక్తావనుక్తావపి ప్రయోజ్య యథాపి అయ

మానస్య [illegible] త్వే [illegible] నహేతి

మాం శాం త్రా బిన్న నాదిత్వ త్రావ్యాప్తిః। వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్వ త్రతు స్వవిశిష్టత్వాదస్య
క్తాపి వర్తతేతి తత్వ శయెన ప్రసిద్ధో దాహరణాం పరిత్యక్తం॥ యత్తు మహాకాలస్యైవ
ప్రళయాంస్య తాపద్య భావవిశిష్టహేత్వధికరణత్వ సంభవాత్ స్వవిశిష్టత్వస్యాపి వహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్వత్ర నావ్యాప్తిః। మహాకాలస్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన ధూమాధికరణ
త్వాభావేపి హేతుసంబంధతాపన్న పాయాత్॥ తాదాత్మ్యేన హేతోః సంగ్రహార్థం హేతుతా
వచ్ఛేదకసంబంధేన యోం హేతుసంబంధిత వృత్తియాం వదభావానామేవ నివేశ్యత్వా
దితి మతం। తత్తుచ్ఛం॥ సంయోగమాత్రేణ ధూమహేతౌః ప్రభామండలాద్యావహ్ని
వ్యభిచారితయాంప వర్తాదనసరుంపి తసంయోగేనైవ తస్య హేతుతాపత్త్యా దృశసంయోగ
నైనచ ధూమసన్నిధికరణే పర్వతాదౌ ప్రళయోత్పస్వరూపస్య ప్రళయాంస్య తాపద్య భా
వస్య వైశేషస్య ప్రసిద్ధైరావశ్యకతాపత్॥ భిన్నకాలీనయోంర్ద్రవ్యయాన్న సంబంధసం

బి-టి-ఖా
ప్రష్ప
౪౨

తద్ద్వయం చ తత్త్వం సాధ్యే స్వసమానాధికరణసాధ్యవన్నిష్ఠాభా
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితాకః సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ
మాన్యైవాధారతాభేదయుభావవిరహ ఇతి దిక్ ॥ — నను పృథివీత్వవాన్ మహాకాల్యత్వేనం ప్రాగ్ మహా
లాన్యతరత్వాదిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః ॥ సాధనసమానాధికరణప్రమహాకాలాన్యతర కాల
త్వాభావస్యాపి హేత్వధికరణమహాకాలావచ్ఛేదేన కాలికసంబంధేనైవ ప్రతియోగి
సమానాధికరణత్వాదత ఆహ ॥ ఏవమితి । దళాంతరేపీతి ॥ ప్రతియోగిసమానా
ధికరణ్యాదళేపి త్వర్థః । ఏకసంబంధినవచ్ఛిన్నత్వమన్యసంబంధేన ప్రతియోగితో
సమానాధికరణ్యమిత్యేవం సంబంధభేదనిబంధనః ప్రాక్తాతివ్యాప్తిరూపదోషః
సాధ్యావ్యాపకతాఘటకసంబంధేన సాధ్యప్రతియోగిసమానాధికరణ్యఘటకసం
బంధైకవివక్షయా నిరసనీయ ఇత్యర్థః ॥ యత్సంబంధేన సామానాధికరణ్యప్రతియోగితాస
మానాధికరణ్యవాచ్యప్రతదన్యప్రతియోగితాకః సాధ్యవన్నిష్ఠాభావయత్సంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాసమానాధికరణ్యవాచ్యదకాన్యప్రతియోగితాకోభయోః ప్రాప్తస్యప్రతాద్యశ స్వం
తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః స్వసామానాధికరణ్యంకాల సాధ్యవద్భేదప్రతియో
గితాకాభావయోరభావ ~~ప్రతియోగితాన్యసంబంధేన ప్రతియోగితానన్యతరత్వేన~~

బంధేన ప్రతియోగినైవ యదధికరణాంతద్వృత్తిత్వం వివక్షితమితి ఫలితోఽర్థః। పృథివీత్వాద్యభా
వప్రతియోగిత్వం తు న కాలికసంబంధేన పృథివీత్వాదివ్యాపకతావచ్ఛేదకం నిత్యపృథివ్యాం వ్య
భిచారాత్। కింతు సమవాయేనైవ తేన సంబంధేన పృథివీత్వాద్యభావస్యాప్యధికరణం మహా
కాలావచ్ఛేదేన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వేనోక్తత్వాత్ వ్యాప్తిరితి భావః॥ యత్ర యేన
సంబంధేన వ్యాపకత్వం తేన ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాద్యుక్తావపి నిత్యత్వాభావ
నిత్య సవిషయకత్వాదినిత్యత్వ వ్యాప్తిః। సాధనసమానాధికరణస్యాభావస్య తత్త్వాద్యభా-
భావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతా ఘటకవిషయతాసంబంధేన యావద్ద్వైత్వాధికరణే ప్రతి
యోగిసమానాధికరణత్వాత్॥ న చ యేన యేన సంబంధేన వ్యాపకత్వం తేన తేన ప్రతియో
గిసమానాధికరణ్యవివక్షణే నోక్తదోషస్తథా సతి యావత్పదవైయర్థ్యాపత్తేః॥ విశే
షణతాసామాన్యేన వసాధ్యవన్నిరూపితవిశేషణతయాపి వాచ్యత్వాదిసాధ్యవ్యాపకతయా ఘ
టత్వాదీనాం వాచ్యత్వాద్యభావస్యైవ తాదృశసంబంధేనైవాప్యధికరణావచ్ఛేదప్రతియోగిసమానా

దీ-టి-టా
ప్ర పృ
౪౮

ధికరణత్వవిరహాత్। ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదివ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్త్యసంభవాదితి [struck]ం॥ విష
యితాసంబంధేన వ్యాపకతాయా ఏవాసత్త్వాద్విషయితాసంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నాధికరణం
త్వాప్రసిద్ధ్యా స్వావచ్ఛిన్నాధికరణం సాధ్యవన్నిష్ఠేత్యాదివ్యాపకతాయాః తేన సంబంధేనాసం
భవాత్। న చ తేన సంబంధేన స్వావచ్ఛిన్నసంబంధిత్వమేవ వ్యాపకతాయాం నివేశనీయం। అతి
శ్రాతిప్రసంగభయేనైవ తస్య నివేశనీయత్వాత్। న చ తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాయాః సాధ్యవ
న్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేద[struck]కత్వలక్షణం వ్యా
పకత్వం విషయితాసంబంధేన సులభం సాధ్యవతి నిత్యజ్ఞానే వస్తుమాత్రస్యైవ విషయితా
సంబంధేన సత్త్వేపి నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటస్య విషయితాసంబంధేనాభావస్య తత్ర
సత్త్వే బాధకాభావాదితి వాచ్యం॥ విషయితాయాః వృత్త్యనియామకత్వేన తత్సంబంధావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాప్రసిద్ధేః। యదపి మనస్త్వవాన్ అణుత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః। అణుత్వ

సమానాధికరణాంస్య మనస్త్వ ప్రత్యభావస్య సాధ్యవ్యాపకతాఘటకదిక్కృత తద్విశేషణాంత
యోస్సర్వత్రైవ పరమాణౌ ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితి॥ తదపి తుచ్ఛం। నిత్యానా
మవ్యావర్తకత్వప్రసక్త్యా నామేవ మూర్తానాం దిగుపాధితయా పరమాణ్వాదిక్కృత త
ద్విశేషణాంతయోః కస్యాప్యసత్వప్రసక్త్యాపి సంబంధినా సాధ్యవ్యాపకత్వసంభవాత్॥ అన్యథా
వస్తుమాత్రస్య కాలోపాధిత్వసంభవాత్తదపి జన్యమాత్రస్య నశ్వరత ఏవ ప్రకృత్యోదశా- ౪ంయు
యాం దిక్త్వేన విభాజకోపాధిత్వాదిసిద్ధాంతః సంగచ్ఛతే॥ అన్యథా పరమాణూనాం సత్వ
దానమపి దిక్త్వేనాప్రసంగాదితి దిక్॥ యచ్చ దివసస్పందో మహాకాలత్వాదిత్యత్రాతివ్యా
ప్తిసాధనసమానాధికరణాస్య మహాకాలాన్యత్వప్రత్యభావస్యాపి సాధ్యవ్యాపకతాఘ
టకకాలికసంబంధేన మహాకాలే ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్॥ నచ స్పందాంతత్వా
కారకయత్కించిత్ కశ్శేత్రవిశేషయితాసంబంధేనైవ స్పందత్వవ్యాపకత్వప్రత్యభావస్య
ప్రేషా

వి-షి-టా
ప్ర స్థ
లి

హేత్వధికరణమహో
యావదంతర్గతసాధ్యవ్యాపకతాఘటకవిషయతాసంబంధేన
కాంతే ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః॥ నహి తాదృశఘటధ్వంసే కా
విశేషసంబంధేనాపి స్పందత్వవ్యాపకత్వం భావిభూతస్పందేషు వృత్త్యభావాదితి వాచ్యం॥ విష
యతాయాశ్చిన్నానసమానకాలీనతయా తద్వృత్తివృత్త్యభావదశాయామేవ స్పంద
త్వవతి విషయతాసంబంధేన తద్వృత్తివృత్త్యభావస్య సత్త్వేపి విషయతాసంబంధేన స్పందత్వ
త్వాకారకభిన్నబుద్ధిసాధ్యవ్యాపకత్వాభావాత్॥ కించ వృద్ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్య సత్త్వేపి వృద్ధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యతావద్వృత్త్వంతాభావమాదాయైవ శివలా
స్తీయసాధ్యకస్థలలక్షణాసమన్వయాత్ ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వైత్యాదివిమూలస్య సాధ్యకత్వాత్
నుపపత్తేః॥ న చ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావీయప్రతియోగితాయాం సామానాధికరణ్యేనానవ

వ్యధికరణత్వే

ఘటదర్శకత్వతత్త్వరూపవ్యాపకతాయాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాసం
భవవారకస్య సామానాధికరణ్యస్యైవ తస్య వ్యధర్మతాయామేవ తన్మూలగ్రంథస్య తా
త్పర్యమితి వాచ్యం॥ సామానాధికరణ్యవిశిష్ట... భావమాదాయ వ్యాపకత్వస్య ప్రసిద్ధావ
రణధర్మమేవ సామానాధికరణ్యవిశిష్టస్య వ్యాపకతాయామవశ్యం నివేశనీయత్వాది
త్యాదికం విభావ్యతే॥ తథా సంబంధస్య వివక్షయేతి ...ధస్య సాధ్యవత్పక్షస్య తదవచ్ఛేదక
ప్రతియోగిత్వస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యఘటకీభూతప్రతియోగ్యధిక రణత్వ
స్యైకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవివక్షయేత్యర్థః॥ తథా చ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన
సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకాయావంతోఽభావాః ... స్వప్రతియోగితావచ్ఛే
దకసంబంధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వేఽభావాదవ్యాపదం తదనంతస్య సమవా
యాదిసంబంధేన నిత్యజ్ఞానత్వమనస్య ... స్పందత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛే
దకీభూతసమవాయాదిసంబంధేన యావత్ ... వ్యధికరణత్వే ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ
త్వాత్ ...నీ... సాధ్యవృత్తిసంయోగ... ॥

తథాప్య

బీ-వి- ౧౫
ప్రశస్తా
౯౦

తావన్నిత్యజ్ఞాననిత్యవిషయకత్వాన్న సత్త్వవాన్ పరమాణుత్వాత్ స్పందో మహాకాలత్వాదిత్యా
దౌ నకలత్రావ్యాప్తిః॥ నచైకం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తేః॥ వృత్తికారణాంధర్మావచ్ఛిన్న
వాచ్యత్వాద్యభావస్యైవ తత్ర ఘటకతయా తస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధసత్త్వేమా
నాభావాదితి వాచ్యం॥ స్వరూపసంబంధేన ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వం నాస్తీత్యాది ప్రతీత్యాస
ంబంధేన తాదృశాభావస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధసత్త్వాకారాత్॥ అన్యథాభూ
తలం సంయోగేన ఘటవత్త్వావచ్ఛిన్న ఘటవదిత్యేవం నియమయసత్త్వేపి భూతలే సంయోగేన ఘ
టత్వేన ఘటో నాస్తీతి ప్రత్యయోత్పత్తేః॥ నచైవమపి సిద్ధాంతో వృత్తికారణాంధర్మావచ్ఛిన్నో
పి వెదభావః ప్రామాణిక-స్తదా స వృత్తిసంబంధైస్తత్ప్రతియోగితాఽవచ్ఛేదకత్వం ఇతి గ్రంథ
కృత్తైవ హోమమానాభావే వక్ష్యమాణత్వాత్॥ కించ తత్తత్సంబంధైక్యావివక్షయోః స్వసాధ్య
వత్త్వం సాధ్యవ్యాపకత్వం ప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాఘటకీభూతప్రతియో

స్వధికరణత్వంస్యైతైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన విపక్షేణాధికరణ మిత్యర్థః [illegible] ప్రకారాంతరః సాధ్యతా

వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకరూపతత్వాపృథక్ సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి

తా[illegible] యావంతోऽభావాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగినిష్ఠ సమానాధికరణత్వ

మిత్యర్థః॥ లాభాన్నకుత్రాప్యతివ్యాప్తిః॥ ప్రతియోగితాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వ సంబం

ధావచ్ఛిన్నత్వవిపక్షేణాన్వయ మితి వాచ్యం॥ తదనుక్తౌ వాచ్యతావదిత్యాదావవ్యాప్తి

[illegible] ప్రతియోగితా [illegible] దివ్యం తత్ర నిరాకారణాన్వయసంగతత్వాత్

పత్తేః॥ నచైవమపి సర్వత్ర వాచ్యతాయా [illegible] త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః॥ వాచ్యతావదితి సాధ్యసం

బంధేన [illegible] వ్యాపకత్వాదితి వాచ్యం। వాచ్యతావద్భావస్య [illegible] త్వాదిపద

సత్వాత్ [illegible] వృత్తిస్వరూపసంబంధేన సాధ్యతాంతత్ర వాచ్యతావద్భావ

[illegible] సంయోగాదిసంబంధేన సాధ్యతాయాం చ వాచ్యత్వాభావస్యాప్రసిద్ధ్యాతివ్యాప్తి

దీ — టీ — ౮౦
ప్రస్థ ౧

పరత్వే త్రైవ తత్త్వం గతిరిత్యాహుః॥ తన్నంబంధపదం సామాన్యతావచ్ఛేదకావస్థితత్వాదిత్యన్యత్ర గ్రంథే విశేషో ద్రా
త్రైకాంతత్వే సాంతత్వం తాత్పర్యం ఉయస్యసమవాయేన సాధ్యతాయాం మన్నోన్యత్వస్య తత్త్వం బంధేన సాధ్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదకాత్॥ వృత్త్యనియామక సంబంధేనాధికరణత్వస్య ప్రతియోగిత్వస్య బాహ్యప్రసిద్ధ్యా తేన సం
బంధేన సాధ్యతాయాం ధనీచ్ఛైత్ర తత్త్వాదిత్యాదిసద్ధేతావవ్యాప్తేః॥ తద్రూపాపన్నరూపరూపత్వేనైవత్త్వాదావతి
వ్యాప్తేశ్చ సాధ్యతాఘటక సమవాయసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితానాం యా
వదభావానాం వృద్ధికరణాధికరణావచ్ఛిన్నగుణాంతావచ్ఛిన్నాభావానాం సప్తసామాన్య వస్తు విశిష్ట హేతుత్వాధిక ర
ణావచ్ఛేదన ప్రతియోగినాం సామాన్యాధికరణత్వాదితి॥ యత్తు విశేషణతా విశేషణాం సాధ్యవ్యాపకత్వంతే
నైవచ ప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగినిసాం మానాధికరణ్యం సంబంధే [illegible] కత్వవివక్షాయాం సద్భావః॥ స్వా
ధికరణాధికరణావచ్ఛిన్నవ్యాప్తతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాయ సత్వప్రసిద్ధే తాలక్షణం సమన్వయః॥ వృత్తిబా
రిణాత్ వృత్తిబాహ్యనిరూపకాధికరణే వృత్త్యాభావలక్షణాఘటక ఇత్యాహుః॥ తదపి న వాచ్యాభావ స్యా
త్రతాభావస్యతత్త్వాదినా గ్రంథస్య స్థితా ఘటకత్వప్రసిద్ధిరితమితి॥ నక్షైతాపతాప్య యయసాంత్వా ప్రస్థైనా

దిత్వాభావవ్యాప్తిరేవ ఘటత్వాదినాంశ్రత్వత్వసామానాధికరణ్యాభావస్యాపి స్వవిశిష్టస్వహేతుం విశేషయతు
తయోగ్యధికరణే ఘటత్వం ద్రావ్యప్రకృతాఘటకసమవాయేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యా
భావం దత్త ఆహ॥ దళాంతరేతి॥ పక్షాంతరే స్వహేత్వధికరణేతి వచ్ఛేదనేత్వత్రహేత్వధికరణాదళేపిత్వ
ధర్మః॥ సంబంధఘటకనిబంధనేత్యంశః విశేషసంబంధేన హేత్వధికరణాం స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాత్వత్రా ల్లం
స్వసంబంధేన హేత్వధికరణత్వనిబంధనేత్యవ్యాప్తిరూపదోషాత్వధర్మః॥ సంబంధికవివక్షయేతి॥
హేతుసమానాధికరణేత్యత్ర హేత్వధికరణప్రతియోగిసంబంధేన స్వవిశిష్టహేత్వధికరణేవచ్ఛేదనేత్వ
త్రహేత్వధికరణత్వం తేన సంబంధేన వివక్షణీయత్వధర్మః॥ ఇత్థంచ దళాంతరపదమపి సాధ్యసంగచ్ఛతే ఇ
తి తున వ్యాప్తిః॥ యద్వా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్రాతివ్యాప్తిః॥ ధూమసామానాధికరణ్యాభావస్యాపి హేత్వధికరణా
యోగోల్లకావచ్ఛేదకప్రతియోగిత్వస్య కాలికసంబంధేనాశ్రయీభూతవహ్న్యాదేః సామానాధిక
రణాత్వాదత ఆహ॥ దళాంతరేతి॥ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమిత్యత్ర ప్రతియోగితాశ్రయ
దళేపి తద్ధర్మః॥ సంబంధఘటకనిబంధనేత్యంశః ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకత్వస్య విశేషసంబంధావచ్ఛిన్నస్యేవ

బీ-పీ-౧౩౦
ప్రష్ట
౭౧

చ్ఛేదకప్రతియోగితాకాభావసత్వాత్ స్వసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వోభయాభావవత్వాదిహేతుసమానాధికరణ
నిబంధనదోషః। సంబంధితావివక్షాయాం యత్సంబంధావచ్ఛిన్నపర్యాప్తావచ్ఛేదకత్వం ప్రతియోగితత్వస్య ప్రతి
యోగిసమానాధికరణమిత్యత్రాపి తేన సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావివక్షా యత్ర ధర్మ ఇతి సంక్షేపః॥
అత్ర సంబంధితావివక్షాయాం రూపసమానాధికరణాభావవాన్ పృథివీ తథాపి పృథివీత్వాదిత్యాది విరుద్ధహే
తావవ్యాప్తిః॥ సాధనసమానాధికరణ [illegible] పృథివ్యత్వాభావసత్వాపి హేత్వధికరణపృథివ్యవచ్ఛేదేన చ
స్వపృథివీత్వావచ్ఛేదేన వాచ్యత్వవిశేషణతయా ప్రతియోగిసమానాధికరణతాత్పర్యాన్ముక్తత్వమా
త్రస్య [illegible] సమాత్॥ నచైతస్యాలక్ష్యత్వేన రూపమిత్యన్యాశ్రయత్వం [illegible] త్వే
[illegible] సంబంధేన సంబంధవ్యాపకత్వాత్ [illegible] తదభావే స్యైవ హేత్వధికరణా
వచ్ఛేదేన ప్రతియోగివిసమానాధికరణాభావవిశేషణేనేతి వ్యాప్తిః॥ [illegible]
[illegible] నాపి సంబంధినా సత్తాపదతి వాచ్యం॥ [illegible] సమానాధికరణతయా [illegible]
[illegible] సంబంధేన [illegible] భావప్రతియో
గిత్వాభావ [illegible] భావసత్త్వాత్ [illegible] భావస్య [illegible] ప్రతియోగితాకత్వా

విధితః స్వరూపౌ దిశామాన్యాభావేనాదిభశ్చైవివ్యాదికం సక్షేతు కివత్ప్రళయే శరయాణాం ప్రవృత్తి
కాలే కౌపం యు వినిత ళ్ళక్షాల్ ॥

భావః ॥ సర్వవచ్ఛిన్నిన ధకశరణాం హ ద్రవనిత్తిత్వాదివ్యాపకతాయాం స్వ జ్ఞిక్షా సత్త్రపి ప్రతియో-
గి పై రిత్యధికశరణ్య షు షిత వ్యాపకత్వ స్వత ద్వస్తి క్షాక్షా వ సత్త్వే నోశ్చ స్థళే కతివ్యాప్తిరావశ్యకత్వా
దితి త్రివమం నిరాకరోతి ॥ [illegible] చ సామాన్యాభావేత్యాదినా ॥ ప్రథమ విత్వాదిక... ॥ సత్త్వపర్థావ్యాదికం
పొంథత్వే మాంనాం భావాదిపదం తే నజన్య ప్రథమవిత్వాదికస్య ప్రతియోగి ॥ సక్షేతు ప్రతిగూఢం విమోంధనిశస్యా ॥ త్రై
ప్రళయ ఇతి ॥ మహాప్రళయ ఇత్యర్థః ॥ ఖండప్రళయేతు పార్థివపరమాణౌ రూపమస్త్యేవ ॥
అన్యథోత్తరసర్గే పార్థివద్వ్యణుకస్వరూపం త్పత్త్యర్థం పరమాణౌ పాకాంతరకల్పనాపత్తేః
ఇతి ప్రాచీనాః ॥ ప్రళయ ఇత్యస్య పాకేన రూపాదేః ప్రళయద్వాణుకాదిష్వసత్త్వే నమహాప్రళ
యస్య... నపుంసక ఇతి ॥ ... కాలే చేత్యత్ర జన్యకాలే ... ప్రళయస్య ...
... యావిష్టపి ... తత్త్వాత్ ... ఘనస్య న ... త్వేతే ॥ నను ... నవినాశి
ప్రపు ... ఇతి నన్వనాశాత్ ... తత్త్వే ... ఇతి ॥ అత్రేత్తి ॥ ... పాకేన శ్యా
మాది రూపనాశకాలే ప్రళయవినిరూప సామాన్యాభావ సత్త్వాంత ... పి ... కపాదివు న

దీ-టీ-చా
ప్ర
౮౨

దీధితికిసభేదప్రతియోగివత్త్వం స్వప్రాగభావవిరోధిత్వం మానాభావాత్
తేతదసంభవాత్॥ అపచ్ఛమానావయవ్యనుకూలధ్వంస॥ ఉత్పత్తికాలమాత్రానుసరణాంతత్ప్రత్యా
దితిరూపాదిసామానాధికరణ్యాభావసత్త్వాదిత్యర్థః॥ ప్రతియోగివదితి॥ ప్రతియోగిసమానైకత్వేత్యర్థః॥
విరోధిత్వం। ఏకదా ఏకదేశావృత్తిత్వం మానాభావాత్ ఇతి॥ ప్రలయకాలావచ్ఛేదేన పరమాణ్వాదౌ
రూపాదిసామానాధికరణ్యాభావేతు యోగ్య(గత)సన్నికర్షాభావాత్। ప్రత్యక్షాసంభవేపి అనుమా
నాదికమేవ మానమస్తీత్యాశయః॥ ఉత్పన్నఘటాదావుత్పత్తికాలావచ్ఛేదేన రూపసామా
నాధికరణ్యాభావస్య ప్రత్యక్షమేవ సంగచ్ఛతే। తదానీం చక్షుస్సంయుక్తవిశేషణతాయాస్సత్త్వేపి
ద్రవ్యసమవేతవృత్త్యభావప్రత్యక్షహేతోః చక్షుస్సంయుక్తసమవేతవిశేషణతాయాస్సత్త్వా

దీధితిః। అభావానాం తరాణామేకత్వం రూపం నాస్తీతి ప్రతీయమానస్య సక్తిమద్ధ్వంసాదేర
నాహి రూపార్థ్వాపరశక్తిమద్ధ్వంసప్రాగభావవతి రక్తేతి తథా ప్రతీయమానస్య సంగ్రహః
న సంనికర్షసంభవాదితి తత్రేష్టం॥ చక్షుః సంయుక్తసమవేతప్రాణ్యాదివిశేషణతయా రూ
పాద్యభావ చాక్షుషం పతాప చక్షుః సంయుక్తాయోః సమవేతవిశేషణతాయాం ఏవాభావప్రత్య
హకత్వేన ద్రవ్యాన్యద్రవ్యసమవేతవృత్త్యభావచాక్షుషత్వప్రసక్తేః తథైవ తావన్మాత్రేణ కత్వాత్॥ అన్య
థా త్రసరేణువృత్త్యభావచాక్షుషప్రత్యభిచారాపత్తేః॥ వస్తుతః॥ సోయత్వపత్తేః పూర్వం చక్షుః సంయుక్త
సమవేత సేల ఘటాదేర నత్వాత్॥ తద్విశేషణతాయాం ఇదానీమసత్వాత్ చక్షుర్ఘటాభావా
త్తైవ నాస్తీతి ధీప్రయోగః॥ అత ఏవోక్తం॥ ధ్వంసప్రాగభావయోః రూపత్వం తాభావవిరోధిత్వమా
నాభావాదివిత్యర్థః॥ రక్తిమద్ధ్వంసప్రాగభావయోః సత్త్వేహి వేదయితుమనంతరాభావః॥ రక్తరూ
పమితి॥ నచైకాణాశ్యాం కృష్ణాదయః పుంసి త్వేనుర్గా సనాదృక్తరూపమితి॥ ప్రయోగోయు
౧౨ క్తమితి వాచ్యం। వస్త్వంతరవిశేషణతాపన్నస్య కృష్ణాదిశబ్దస్య పుంస్త్వానుశాసనాత్॥ అతఏ
వ శుక్లం రూపమితి ప్రయోగః॥ సమానాధికరణైకత్వైవ పక్షతాతిధీప్రయోగః॥ ఏవం రక్తరూపం

దీ-పే-టా
ప్రత్య
౮౪

సాస్తిత్వాకారకః ప్రత్యయః పూర్వేత్యాదిభి। ప్రాంవే రక్తస్య ధ్వంసవతి ఉత్తర రక్తస్య ప్రాగభావవతి ఇ
దానీం రక్త పీత్వా ధర్మిణి। న చ రక్తతాదశాయాం వర్తమానస్యాపి రక్తాంతర ధ్వంసాదేస్తదానీం రక్తత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విరహాన్న తాదృశ ప్రత్యయః। తస్యాప్యాప్త ప్రవృత్తిరస్త్వితి వాచ్యం। ధ్వం
సాది ప్రతియోగిత్వస్య ధర్మావచ్ఛేదకత్వాపత్తేః తత్తదనంత ధ్వంస ప్రాగభావాదిషు రక్తత్వావచ్ఛిం
న ప్రతియోగితాకత్వకల్పనామపేక్ష్య రక్తత్వావచ్ఛిన్నత్వం తాభావసంబంధస్యైవ ఉత్తరా
ద్యాత్వమాదిషు కల్పనాయాం లఘుత్వాత్। నచైవమేవంత రక్తరూపవాన్ [illegible] తత్త
ద్వ్యక్తిత్వేతర ధర్మావచ్ఛిన్నః తత్తద్వ్యక్తి నిష్ఠ ప్రతియోగితాకాభావాన్ [illegible] రక్తరూపం నాస్తీతి
౯ని ప్రత్యయః స్యాత్। ప్రకృతే చ విద్యమాన రూప ప్రతియోగికస్య తాదృశాభావస్యాసత్వాన్న త ౧
థా ప్రతీతిరితి వాచ్యం। తథాపి తత్తదంతరాన్యాపి రక్తం రూపం నాస్తీత్యాకారక [illegible] పి
తత్ర రక్తం రూపమస్తీతి ప్రత్యయాపత్తేః। [illegible] ౧

శిధిలీకృతత్వాదయా నాధికరణ్యాంశే స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నభేదలంతేసగౌణ్యప్రజంనస
త్తత్పత్త్రప్రకారతావృత్తిత్వా నాగవాదిరభావస

విశేష్యాభావకూటనిర్ణయస్యాప్రతిబంధకత్వాత్। అన్యథా సామాన్యాభావ ఏవ న సిద్ధ్యేదితి
భావః। ప్రాంచస్తు ప్రతియోగితాసంబంధేన రూపత్వమాత్రావచ్ఛిన్నప్రకారతాకసంశయాన్నాభావ
విశేష్యకః ప్రత్యక్షయో రూపత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకాబుద్ధేర్విరోధితి రూపత్వం ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకమేవ నైతి శ్యామత్వదశాయాం రూపత్వావచ్ఛిన్నాభావా ఏవ రూపం నాస్తీతి
ప్రతీతేర్విషయోనకిమనురోధినరూపద్వయంనాదిమతితదర్థం తాద్రూప్యావసిద్ధిరిత్యర్థః హః॥
అంతరాశ్యామసమవాయినశక్త్యరూపం నాస్తీతి ప్రతీతేః ప్రామాణ్యానురోధాన్నైవ ద్వయం సాంద్ర
తాభావయోర్నవిరోధః। అన్యథా సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకద్వయసాంద్ర త
త్ప్రతీతేర్భ్రమత్వాపత్తిరితి తుపరమార్థః॥ తత్స్వమానాధికరణ్యాంశేతు॥ ప్రతియోగిసామానా
ధికరణ్యాంశేత్యర్థః॥ స్వపదం లక్ష్యతాఘటక తత్తద్భావవ్యక్తిపరం॥ తథాచ తత్త
ద్భావాశ్రయీభూతం యద్యద్ఘటకసంబంధినహేతుతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణం

దీ-టి-వ్యా
ప్రస్త
౮౯

తదవచ్ఛేదేన తత్ర ~~స్తత్సంయోగాభావ~~లక్ష్యం తదభావేప్యస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వం ప్రాప్త
మిత్యర్థః। తేనహి తత్సమానాధికరణస్య ఘటత్వాదినావచ్ఛిన్నాభావస్య కాలికాదిసం
బంధేన భూతలావృత్తికరణస్య సంయోగాదివ్యాపకతాఘటకసంయోగాదిసంబంధేన ప్రతియో
గిసమానాధికరణ్యాభావేపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః॥ నవద్రవ్యం విశిష్టసత్వా
దిత్యాదౌ ఘటత్వాదినా ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య హేత్వధికరణే గుణే కర్మణ్యవచ్ఛేదేన ప్రతియో
గ్యసమానాధికరణత్వేపి క్షతిః॥ గుణాదౌ విశిష్టసత్వాధికరణత్వాత్॥ యద్యపి-
వ్యాప్యవృత్తిరవచ్ఛేదకత్వే మానాభావాదవ్యాప్యవృత్త్యభావస్యత్వం యత్ప్రతియోగిసం
మానాధికరణ్యం తదవచ్ఛేదకత్వం హేత్వధికరణస్యైవ సంభవః॥ కథం తాంతి వ్యాప్తిస్తాద
వస్థం చ। న చ స్య విశిష్టహేత్వధికరణతావ్యాపకీభూత ప్రతియోగ్యధికరణతావచ్ఛిన్నత్వ
ం వాచ్యం। స్వవిశిష్టపదవైయర్థ్యాపత్తేః॥ ప్రతియోగ్యధికరణీభూత స్వవిశిష్టయావద్ధిష్ఠ

ధికరణావృత్తిత్వోక్తౌ దృష్టాంతస్య ఘటత్వాదిత్వాదౌ అవ్యాప్తిః॥ యావద్ధిత్వాధికరణప్రసిద్ధేః
తథాపి యావంతో హేతుమద్వృత్తిధర్మాః హేత్వధికరణత్వనివా యావంతి తత్ప్రత్యేకం త్ర
యాభావప్రతియోగ్యధికరణావృత్తిత్వస్య వివక్షితత్వాన్నోక్తదోషః॥ ఏకమాత్రవృత్తిహేతో
రపి తత్తత్క్షణావృత్తిత్వవిశిష్టబహూని హేత్వధికరణాని సంతి ఇతి న తత్రావ్యాప్తిః॥ న
చ ప్రతియోగ్యధికరణావృత్తిత్వవిశిష్టయావద్ధిత్వాధికరణాత్వమాత్రం సమ్యక్॥ హేతు
సమానాధికరణ ఇత్యస్య విశిష్టపదస్య చ వైయర్థ్యాపత్తిరితి భావః॥ ప్రాక్సుక్తమపి స్వ
విశిష్టపదం హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనైతస్య ప్రవేశే ఏవార్థవత్త్వమితి తు తత్పర్యాప్త్యుక్తస్యా
పి తస్య ప్రథమం ప్రయోజనమాహ తేనేతి॥ ఏకాంతాపదిసాధ్యపదానామాశ్రయస్య తద్వృత్తికాలవృత్త్యా
వపి యదా ఘటత్వం తదా నారీత్వాదౌ నాతిప్రసంగ ఇతి ప్రయోజనాంతరముపలక్షణం॥ త
త్తదలియోనేల్వకాస్య తత్వభావస్యాపి కాలప్రతియోగి సమానాధికరణత్వధ్యాయమాన్

విధిత్వః సమవాయానధికరణధర్మావచ్ఛిన్న తద్వృత్తికాలే వృత్త్యవచ్ఛేదకత్వం తథాత్వం
మహా

టీ-ప్ర-చా
ప్రస్తా-౪౯

వహ్నిరిత్యాదావతిప్రసంగాత్ ద్రష్టవ్యః। సమవాయాభావస్య ప్రతియోగ్యనధికరణత్వే వైశిష్ట్యసంబంధే
నాపి వృత్తిత్వముపపాదయితుమశక్యం। సమవాయానధికరణతేతి। యిదానీం ఘటత్వాదికం గగనస్తి
తి ప్రత్యయాత్। గోవత్వాదికాలే కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న సమవాయాభావస్య సమవాయానధికరణా

ఘటత్వావచ్ఛేదేన వృత్త్యా న విరోధః। నచైతత్ప్రత్యయస్య ఘటత్వావచ్ఛేదకతత్కాలావచ్ఛేదేన సమవాయేనాభావా
భావో విషయ ఇతి వాచ్యం। దైశికవృత్తౌ కాలస్యేవ కాలవృత్తౌ దేశస్యావచ్ఛేదకత్వానుభవా
దేశకాలికపృథక్తు న మశక్యత్వాత్। ఇదానీం గగనే ఘటో నాస్తీతి ప్రతీతేః సమవాయాభావస్యైవ తత్కా
లావచ్ఛేదేన గగనవృత్తిత్వావగాహితాయాం ప్రమాత్వోపపత్తేశ్చ సమవాయాభావస్య గగనాదావస
త్త్వే దైశికత్వేన వ్యాప్యవృత్తితయా కాలావచ్ఛేద్యత్వాభావాదితి భావః। తద్వృత్తీతి। సమవాయాదిమ
తాత్పర్యార్థః। కాలేచేన్న కాలే। ననుచ రమత్వం సాత్మకస్య ప్రళయాత్మతాభావాభావస్యా
పి యావదంతర్గతత్వేప్యత్ర స్ఫుటీకాలే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నత్రవ్యాప్తిర

ప్రతియోగినాం

తదాహ॥ మహాకాలేవేతి॥ తథాచ తస్యాపి మహాకాలే ప్రతియోగినాం మూలాధికరణత్వం తస్య
కాలికసంబంధేన జగదాధారత్వాదితి భావః॥ ననుస్వోత్పాదకాలే ప్రలయే కాలికసంబం
ధేన సత్త్వప్రమాణాభావాద్వృద్ధ్యాశ్రయత్వం తదానీమితి సద్వైతు శివేతి యది బ్రూయాత్తద
ప్యాహ॥ యత్రకాలత్వమితి॥ ఉక్తవివక్షానాదరే ఘటాదిసంహారరూపేణాపి సోంఽసా
ధృతాయాం మతివ్యాప్తిరిత్యాశయేన సాధ్యాంతరమాహ॥ జన్యద్రవ్యమితి॥ ద్రవ్యత్వసాధ్యతా
యాం కాలస్య ద్వైతు శివప్రలయేపి కాలికసంబంధేన పరమాణ్వాదేః సత్త్వాత్॥ కాల్పద్ర
వ్యానధికరణీభూతత్వే సతి ద్రవ్యవత్త్వసైధర్మ్యాత్ హ క ప్రమాణే న తస్మిధైరతు
రత్వసంపత్తయే జన్యపదం॥ నను మహాప్రలయానంగీకారే నోక్తం హేతుర్ద్వయమేవ లక్ష్యం
ఖండప్రలయేపి బ్రహ్మాండాంతరే జన్యద్రవ్యసత్త్వాదతః సాధ్యాంతరమాహ॥ ప్రలయవృత్తిత్వేతి॥
ఖండప్రలయావృత్తిత్వేత్యర్థః॥ యద్యపి ప్రతియోగినాం యద్యదధికరణం తద్వృత్తిత్వస్య ద్వైతా
వి ఖ లిః ... త్ర కాలత్ర ... జన ... ప్ర ... లం త్రం ... వృత్తి ...

దీ-టీ-వ్యా
ప్రశ్న
౮౭

కవిశేషణతాసంబంధేన విపక్షాయామపి యదాశోత్వం తదాశారిత్వాదావతి వ్యాప్తివారణం
సంభవతి॥ తుల్యయోర్వృత్తిత్వప్యవచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణే మహాకాలాంశే దై
శికవిశేషణతాసంబంధేన వృత్తిత్వవిరహాత్॥ నచ ద్రవ్యం మహాకాలత్వాదిత్యత్ర వ్యాప్తి॥ కా
లికసంబంధేన మహాకాలనిష్ఠస్య ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణే దైశికవిశేషణత
యోర్వృత్తిత్వాభావాదితి వాచ్యం। హేతుసమానాధికరణత్వస్యాపి తాదృశవిశేషణతయా
విశేషణీయత్వాత్॥ తథాపి రూపవచ్ఛిన్నం యద్గుణత్వాదితత్సాధనసమానాధికరణం స్వరూ
పాన్యత్వప్రయోగాభావస్య రూపవచ్ఛిన్నత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావస్య రూపత్వాదిస్వరూ
పతయాం తస్య దైశికవిశేషణతాసంబంధేన వృత్తిత్వవిరహేణాయోగాపదానంతర్గతత్వాదనా- తఘటత్వా
రూపవచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాసత్త్వేన తాదృశాభావస్య మహాకాలాదౌ ప్రతియోగిసమా
నాధికరణత్వాదతివ్యాప్తిరతః స్వవిశిష్టహేత్వధికరణత్వావపక్షానుసరణమితి వదంతి॥

శేష విశేషణతా

వస్తుతో వ్యధికరణ ఘటితస్య లక్షణాంతరతాపాదకత్వేనాపరస్య స్వభావేతరత్వం సత్వ తత్వేనుక్తలక్షణేన వైయ
ర్థ్యమితి పరమార్థః॥ యత్ర హి త్వభిధికరణేన విశేషణతయా వర్తమానానాం నిరుక్తయోరభావానా
ం ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వమేవ విశేషణతా సంబంధేనోచితం। ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిత్వ ప్రవేశే పునరవా
త్వేన తత్వప్యభిచారిస్థలాన్యతత్వస్యాభావమాదాయాతివ్యాప్త్యసంభవాదితి తత్త్వజ్ఞం॥ స్వవృత్తిత్వ విశేషవి
శిష్టానాం కేవలాన్వయి ధర్మాణాం అత్వం తాభావస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వ ఘనాసంభవాపత్తేః। న హి వాచ్యత్వాదివృ
త్తిత్వవిశిష్టఘటానాం వాచ్యత్వాదీనాం అభావాప్రసిద్ధా వాచ్యత్వాదిప్రతియోగ్యవృత్తిరితి దిక్॥ ప్రాచాంమతే సంయో
గసామాన్యాభావస్య ద్రవ్యత్వప్రమేయత్వంద్రవ్యే ఎవ వ్యభిచారిత్వ తత్ప్రతిపదం ప్రతియోగి వైయధికరణ్య
ఘటితమేవ సాధ్యవ్యాపకత్వమత్ర లక్షణేనివేశితం। యథా సంనివేశే వైయర్థ్యమవిరహాదత్ర తదవచ్ఛేద
కత్వం సంయోగాభావనిష్ఠప్రతియోగిత్వే ప్యక్షతమిత్యాశయేన సంయోగాత్మకాభావస్యోపాదానం॥
తదఘటితసాధ్యవ్యాపకతాయాం ప్రవేశితు గగనత్వాదవిశిష్టవాచ్యత్వాద్యభావస్య వాచ్యత్వగగన
త్వోభయాభావేన వాదివారణాయ పదంతర్గతతావచ్ఛేదకస్య వ్యధికరణత్వాదగగనావచ్ఛేదిన ప్ర

వ్యా - టీ - ౧౦౦
ప్రస్త
౪౮

తయోస్స్వసమానాధికరణే తత్పదవ్యాప్తిః॥ అతః స్వవిశిష్టేతిపదం యోగ్యం॥ ఏతదభిప్రాయే

ణైవ సంయోగాద్యాత్మకాభావే ప్యుత్పత్త్యాదిపదముపాత్తం॥ వస్తుతః సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాత్ గుణత్వాత్ త్వాన్

గుణాత్ స్వసమానాధికరణాభావ ఖల

రూపత్వాదిత్యాదౌ కాలికస్వరూపే చ హేతుసమానాధికరణస్వసత్తాత్వభావస్య స్వసత్తానాపి సంబం

ధేన ఆత్మగగనాదౌ నిత్యరూపే చావృత్తిత్వాత్ తద్ధేత్వధికరణే వృత్తిత్వేన తస్యైవ యావదంతర్గతస్వప్రతియో

గిసమానాధికరణత్వవిరహాద్వ్యాప్తిత్వస్యావ్యాప్తిరిత్యతః స్వవిశిష్టపదం న స్యాదితి దిక్॥ నను ధూమవాన్ వ

హ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః స్వవిశిష్టస్య తత్త్వాభావస్యాభావే ధూమవద్వ్యాభావ ఏవ వహ్న్యభావ ప్ర

తియోగికస్యాభావాధికరణే స్వాభావస్యాధికరణే స్వరూపత్వాత్తద్ధూమవదాదౌ సాధ్యవ

త్త్వాదిహేతావతివ్యాప్తిః॥ ధూమవద్వ్యాభావస్య హేత్వధికరణేవృత్తిత్వేన తద్వ్యాభావరూపప్ర

త్రుట్యయాద

తయోర్నిసమానాధికరణత్వాదతఆహ బలాదివృత్తీతి॥ [illegible]త్వాదృశాభావస్య ధూమాభావ
స్యరూపత్వేపిబలాదిస్తైతాదృశాభావత్వవద్భిన్నాధికరణత్వం కింతుధూమాభావత్వావచ్ఛిం
నాధికరణత్వమేవేతినోక్తప్రసంగ ఇతి వా[illegible]। ఏవంసత్యభావమాత్రస్యైవప్రాయశోవ్యాప్తప్రసం
గాదుక్తరూపేణైవాతిప్రసంగస్యవారణసంభవాదితిభావః। ననుతథాపిధూమవాన్వహ్నేరిత్యా
దావతివ్యాప్తిః సమనియతాభావానామైక్యాత్ ధూమాభావస్యవహ్నిధూమోభయాభావాదభిన్న
స్యఅయోగోళకాన్యత్వాభావాదేశ్చాయోగోళకవృత్తిత్వాత్ సాధ్యసామాన్యాభావాదభి
న్నస్యహేత్వధికరణావృత్తిత్వస్యైవవహ్న్యాదిభేదాద్యాత్మకప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాదితిచేత్త్రా
హ॥ యావత్పదస్యఫలతః ప్రతియోగితావిశేషణత్వేనసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతయ

దీ - టీ - భా
ప్రస్న

వృత్తిప్రతియోగితాకోఽభావః తద్వత్త్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తత్ర ప్రతియోగితాశ్రయ
సామానాధికరణ్యం వివక్షితం। తథాచ ధూమాదిసామాన్యాభావస్య ధూమాదినిష్ఠతాదృశప్ర
తియోగితాకస్య ధూమాదినిష్ఠప్రతియోగితాశ్రయేణ ధూమాదినా హేత్వధికరణావచ్ఛేదేనసా

భావా

మానాధికరణ్యస్యైవ సత్త్వాదతివ్యాప్తిః॥ నచైవం యత్ర సామానాధికరణ్యే ఇత్యప్యపేక్షణీయమితి వాచ్యం॥
ఆత్మత్వసామాన్యాభావీయప్రతియోగితా [illegible] పిసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తత్ప్ర
తియోగితాకస్యాత్మత్వసామాన్యాభావస్య తాదృశప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్య
విరహాదయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదావవ్యాప్తివారకతాపత్తేః॥ ఇత్యాదివృత్తిత్వవిశిష్టత్వాదిగ్రం
థస్తు వస్తుగతిమనురుధ్య ప్రోక్తస్యైన తాదృశాభావస్య ధూమాభావస్య రూపత్వేపి తస్య
హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతధూమనిష్ఠప్రతియోగితాపృశ్చా
శ్రయసామానాధికరణ్యవిరహాదితి వారితివ్యాప్త్యసంభవేపి నాసంగతిః॥ నచ ధూమత్వేన ధూ

వహ్న్యభావస్య ధూమవన్నిష్ఠం యత్ప్రతియోగిత్వం తదేవ ధూమవత్త్వేన ప్రమేయ సామాన్యాభావస్య
ప్రమేయసామాన్యనిష్ఠప్రతియోగిత్వం లాఘవాన్న తు తద్భిన్నం ప్రతియోగితాన్తరం కల్పనీయం గౌరవాత్
త్వవివక్షయా స్వప్రతీకార ఇతి వాచ్యం॥ స్వధూమసంబంధావచ్ఛిన్నా యా ప్రతియోగితాయాః సా
మాన్యాభావస్యాపి ప్రతియోగిత్వే దైవ్యం న తావదితి సాంప్రదాయికాః॥ వస్తుతః సాధ్యవ్యాపకతా
వచ్ఛేదికాయాః స్వసమానాధికరణవృత్తి ధర్మావచ్ఛిన్నాయాః యాదృశ ప్రతియోగితాయాః నిరూప
కాభావః తస్య ప్రతియోగి విశిష్ట హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన తాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయస్య సామానా
ధికరణ్యావచ్ఛిన్నత్వం॥ తథా చ ధూమాదిసామాన్యాభావస్య ధూమత్వాదినా ప్రమేయసా
మాన్యాభావానతిరేకేఽపి ... ప్రమేయసామాన్యనిష్ఠప్రతియోగిత్వం ...స్య వృత్తిత్వేనైవ
ధూమత్వాదిధర్మావచ్ఛిన్నత్వే తాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యాభావాత్
దాయాం తు ప్రసంగ ఇతి ... త్ప్రశ్నమః॥ యత్తు సమనియతాభావానామైక్యమతే ధూమ
వాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తిః వారణాయ ... సంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతా ... సంబంధేన

దీ-వ్యా-శా

ప్ర-ష్ఠ

౫౦

ప్రత్యేకం ప్రతియోగిసమానాధికరణ్యం వివక్షితం॥ తథా చ వృత్తిమాత్రమేవ యత్రాధికర
ణే వృత్తిమాత్రస్తదన్యత్వస్య సావృత్తిక స్వరూపసంబంధేనాపి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకాభావస్య హేత్వ
ధికరణేవచ్ఛేదేన తాదృశాన్యతమత్వ స్వరూపసంబంధేన స్వప్రతియోగిసమానాధికరణ్యా
భావాన్నాతివ్యాప్తిః॥ అత ఏవ విషయతాసంబంధస్య వ్యాపకతాఘటకత్వేపి నిత్యజ్ఞానం నిత్యసవిష
యకత్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః॥ నిత్యజ్ఞానత్వాదృశాభావస్య వ్యాపకతాఘటకఘటీభూతసమవాయ
సంబంధేన ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వాది[illegible]తి మతం తత్త్వం॥ ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాభా
వస్య ఘటత్వాదినా అయఃపిండాన్యతమత్వాభావస్వరూపతయా తస్య వ్యాపకతాఘటకత్వేనాయఃపిం
డాన్యత్వనిరుక్తస్వరూపసంబంధేన యావత్తద్ధికరణే ప్రతియోగిసమానాధికరణ్యాద్విరహా
దేవ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ అతివ్యాప్తివిరహాద్వాచ్యం తత్ ఇత్యస్య విశిష్టస్య యత్సమానా
ధికరణే ఇత్యస్య చ వ్యర్థతాపాతాదితి దిక్॥ ~~[illegible]~~॥ ననుధికరణా ధర్మావచ్ఛిన్నాభావా

అథ॥ ద్వి॥ ష్ట॥

న లిఖితిః యత్సమానాధికరణానాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూ
కావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానాం యావదభావానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం
సత్త్వేపి సర్వత్ర సద్వైతానగగనత్వావచ్ఛిన్నత్వాభావ గగనత్వవిశిష్టవాచ్యత్వాభావం బా
దాయప్రాగుక్తలక్షణాసంభవాత్॥ ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదిమూలాపత్తారం నసుపపత్తిః॥ వృత్తి
సావిశిష్టవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతప్రతియోగితాయాః
విశేషణీయత్వాన్నైవమితి వాచ్యం॥ వ్యాసజ్యశావాశ్రితావృష్టత్వాత్॥ అస్మదాద్యవధిక కత్వేన వాచ్యత్వవిశేష
ణాదస్యాపాద్యనుద్భావసమానకాలీనసత్త్వసహితః విశిష్టైకపదస్యాభావతరణా కా
తోనసమర్థనాయేదతి అతోలక్షణాంతరమాహ॥ యత్సమానాధికరణానామిత్యాది॥
వహ్నిమాన్ధూమాత్ సత్త్వవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః॥ సాధ్యవ్యాపకప్రతియో
గితాకానాం జలత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావాదీనాం త్వవిశిష్టసత్త్వాద్యభావానాం స్వవిశిష్ట
హేతుమదధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతజలత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాద్యవచ్ఛి
న్నసామానాధికరణ్యవిరహాత్ తదుక్తరూపావచ్ఛిన్నేతి॥ తథా జలవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వా
లై
గుణాత్మవిశిష్టసత్త్వాద్యవచ్ఛిన్నే

దీధితిః జ్ఞేయత్వప్రమేయత్వాదినా వ్యాపకత్వాదినా మభావస్య లఘుత్వవిశేషం తత్సంబన్ధావచ్ఛిన్నతయో
పూర్వదర్శితదిశావసేయ ముత్తరత్ర॥

దీ-వ్య-వా
ద్వి స్వ
37

దీః సాధ్యవ్యాపకతానవచ్ఛేదకరూపవత్త్వస్య పరిష్కారః॥ యత్తు సాధ్యవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య ఘటత్వే
న వహ్న్యభావస్యాపి యావత్త్వాదికరణఘటితత్వావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యవిరహాత్ వ్యాపకతా
వచ్ఛేదకరూపవాన్ భిన్నేతి తదత్వం తమసత్। ఘటత్వేన వహ్న్యభావస్యైవ వహ్నిత్వేన ఘటాభావస్య తయో
తస్యాపి యావత్ఘటితమతిస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభూతవహ్నితావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాత్।
[illegible] సమవాయిత్వస్య వహ్నిత్వవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాత్ తదవచ్ఛిన్నవాన్ భిన్నత్వాద్వహ్న్యభావస్య మూలోక్త
త్వస్యైతల్లక్షణాఘటకత్వాదాహ॥ జ్ఞేయత్వాదినేతి॥ [illegible]షమిత్యాది॥ యేన సంబన్ధేన హేతుస్తేన సం
బన్ధేన హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేత్వధికరణవృత్తిత్వమభావే ప్రోక్తం తథాప్యేతేనాయమత్రాభిన్నా
త్ ఘటపాన్యత్వేసతి అత్ర ఘటసంయోగాద్యవృత్తిత్వ వ్యధికరణత్వసామానాధికరణ్యాభావస్య తథాత్వేపి నావ్యాప్తి
౦చి రితి॥ ఏవంచ యేన సంబన్ధేన వ్యాపకతా తత్సంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకసంబన్ధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాభావః అతో న వ్యధికరణధ

ర్త్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాసత్త్వేపి వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నవాహ్యత్వాభావమాదాయలక్షణసంభవా
త్ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిగ్రంథావతారానుపపత్తిః॥ నవాచలత్వాదేః సఘువాయెనసాధ్యతాయాం
మహాకాలత్వాదౌవతివ్యాప్తిః। ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాంశస్యవిశిష్టహే
త్వధికరణేవచ్ఛేదకోద్యం॥ తేనద్రవ్యంసత్త్వాదిత్యాదౌద్రవ్యత్వాభావస్యహేతుమత్కాలేప్రతియోగిసమా తి
నాధికరణత్వేపినాతివ్యాప్తిః॥ ఇదంత్వత్రావధాతవ్యం॥ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాః సామా
నాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వరూపమేవసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమిహపూర్వలక్షణేచప్రవేశ్యం॥ న ల
తుప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితం॥ తథాసతివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వేపి సర్వంప్రమే
యమిత్యాదౌకాలికవిషయత్వేంబుద్ధివిషయత్వసామానాధికరణ్యాభావమాదాయైవసర్వత్రలక్షణసంభవే
ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాదిగ్రంథావతారానుపపత్తిః॥ జన్యజ్ఞానంవృత్తివిషయత్వస్యతాదృశజ్ఞానసత్త్వ
దశాయామివసత్త్వేనతదసత్త్వదశాయామేవతాదృశజ్ఞానవిషయత్వాభావస్యహేతుసమానాధికర
ణత్వాత్। ఏవంచస్యవిశిష్టఘటంనకపిసంయోగ~~[illegible]~~వ్యాప్యత్వకాభావంగగనత్వాదివిశిష్టవాహ్యత్వాభావ

దీ—టీ—భా
వ్యాప్తి
౫౨

త్వా
ము పాదాయ కపి సంయోగాభావవాన్ ప్రమేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారకస్యాపి సంయోగాభావ
వత్త్వాదేరుక్తవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్॥ కించ హేతుమతి కాలే వర్తమానస్యాపి సత్త్వహేతుమా
న్నాభావస్యాపి నిరుక్తరూపశాలిత్వాత్॥ తస్య చాత్మాదావసత్త్వేన యద్వద్ధిత్వధికరణసప్రతియో
గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణ్యవిరహాత్॥ సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివార
కమేవ ప్రవిశిష్టపదం॥ నచైవం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకాభావో యద్వృత్త్యధికరణావచ్ఛేదేన యదవచ్ఛేదకసంబంధి న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నసమానాధికరణ్యాస్తత్త్వమిత్యేవ సమ్యక్॥ వాచ్యత్వత్వాదినా ఘటవాచ్యభావమాదాయ వాచ్యం జ్ఞేయ
త్వాదిత్యాదౌ లక్షణాసమన్వయాదితి వాచ్యం స్వరూపసంబంధేన ప్రమేయత్వాభావాప్రసిద్ధ్యా ప్రమే
యవాన్ జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తేః॥ గురుధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా ప్రమేయవాన్ ధూ హ్ని మా
మాదిత్యాదావవ్యాప్తేః॥ వృత్త్యనియామకసంబంధస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన ధూమ మిత్రత్వాదిత్యా ప్రక్తే
దౌ హస్వమిత్యాదిసంబంధాంతరేణాపి సాధ్యతాయామవ్యాప్త్యుపపత్తేస్తత్తదిత్యాహ॥ నను వహ్నిత్వేన ధూమవ

వద్వృత్తిసామాన్యాభావేధూమీయసంయోగసంబంధేనద్రవ్యసామాన్యాభావేవా ధూమాభావఏ
వతథాచయోగోలకవృత్తిద్రవ్యాభావాన్యతరత్వేనాయోగోలకావృత్తిద్రవ్యాభావేచయోగోలకా
వ వృత్త్వనిరూపితస్వరూపసంబంధేదేశసామాన్యాభావేవాయోగోలకాన్యత్వాభావఏవ॥సమనియ
భా తానామైక్యాత్॥తథాచధూమాభావస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకంయ~~ద్ధూమత్వ~~ద్వహ్నిత్వాదికంతద
వచ్ఛిన్నైవసమంయావద్ధ్వైత్వధికరణం ధూమాద్యభావస్యప్రతియోగిసమానాధికరణంతావత్ధూ
మవాన్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః॥సామాన్యధర్మేణవిశేషాభావాస్వీకారపక్షేతుసుతరాంతథా।ధూ
మత్వేనధూమాద్యభావానాంప్రమేయత్వాదినాధూమాభావతయాతత్సైవప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకీభూతప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నసమానాధికరణత్వాదితిచేత్॥అత్రాపియావత్త్వస్యఫలతః
ప్రతియోగితావిశేషణతయాసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతరూపావచ్ఛిన్నయద్యత్ప్రతియోగి
తాకేయత్సమానాధికరణాభావఃస్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛేదేనతత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నసమానాధికరణస్తత్త్వమితిపర్యవసితార్థః॥తథాచధూమాదినిష్ఠధూమత్వావ్యవ

వి-టి-
ద్విస్థ
౫౨

ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య ధూమాదినిష్ఠం యత్ప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకీభూత ధూమ
త్వావచ్ఛిన్నేన సంబన్ధేన హేత్వధికరణావచ్ఛేదేన సామానాధికరణ్యావిరహాన్నేతి ప్రసంగాదితి సంప్ర
దాయవిదః॥ వస్తుతః అత్రాపి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నయోస్సమానప్రవృత్తిధర్మావ
చ్ఛిన్నయోర్యాదృశప్రతియోగితయా నిరూపకాభావస్య యాదృశప్రతియోగితాయాః యద
వచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం వాచ్యం॥ ధూమత్వాదినా ధూమాద్యభావస్య న ప్రమేయత్వా
దినా ధూమాద్యభావః సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావస్యానుపగమాత్ తదనుపగమే తు యాదృశప్రతి
యోగితాకాభావే ... ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవద్వృత్తిత్వస్య ... వ్యాప్తిఘటకత్వస్య
చ ద్వయోర్వ్యతిరేకః। సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశప్రతియోగితాకాభా
వానాం తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం వాచ్యం। అతో న కశ్చిద్దో
ష ఇతి ధ్యేయం॥ చక్రవర్తిలక్షణే సాధ్యపదం స్వప్రతియోగ్యనవచ్ఛేదకమితి॥ యత్సాధ్యతావచ్ఛే
దకమితి పరిష్కృతం। ఘటత్వాదినా పర్వతీయధూమాభావమాదాయ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ
లక్షణసంగతిః॥ ధూమాభావాదినా హేతుసమానాధికరణసాధ్యసామాన్యాభావస్యైవ ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకం తదవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం॥

ప్ర-ఘ॥ చిత్ర
శిలమే
౧౦౦౪

గితావచ్ఛేదకం సాధ్యతావచ్ఛేదకం అత్రాహ నాతివ్యాప్తిః కపిసంయోగీ ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదా
వవ్యాప్తివారణాయ తథాచ వ్యాప్యవృత్తిరితి॥ వహ్నిత్వాదినా ఘటాభావమాదాయావ్యాప్తిరతః సాధ్యేతి॥
అత్రచ ప్రతియోగితా సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన గ్రాహ్యా॥ తేన సమవాయాదిసంబంధేన వహ్న్య
భావస్య హేతుసమానాధికరణస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేఽపి వహ్నిత్వాదినా నాసంభవః॥ ప్రతి
యోగివైయధికరణ్యాప్రవేశేతు వాచ్యం యత్ప్రతియోగిత్వాదావవ్యాప్తిః ప్రతియోగివ్యధికరణసా
ధ్యాభావాప్రసిద్ధేరత్రోత్తరత్ర తథా వ్యాప్యవృత్తిత్వం తు నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వం హేత్వధికరణవృత్తికత్వం హి
త్వధికరణీభూతయత్కించిద్వ్యక్తివృత్త్యభావప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనా న
వచ్ఛేదకం యదభావవృత్తిత్వం తత్త్వం వా॥ ఏవంచైతల్లక్షణమేవ సమానాధికరణే తత్పర్యవసితం॥ నతు స్వా హేతుమ[illegible]
తంత్ర్యేణ తద్విశేషణం వైయర్థ్యాత్॥ యత్కించిత్పదేనాత్రాపి సంయోగాభావస్య హేత్వధికరణీ- త్త
భూతద్రవ్యనిష్ఠాభావప్రతియోగిత్వేఽపి కపిసంయోగీ సత్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః॥ సమనియ
తాభావానామైక్యమతే ఘటత్వేన పటాభావస్య వహ్నిత్వేన ఘటాభావతయా హేతుసమానాధి
త్ర వ

సాధ్యత్ప్రతియోగికాభావవతల

బి-బి-బా శరణాస్థేతాదృశస్యైవ వహ్నితాదికం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమిత్యవ్యాప్తిః। అతః సమనియతాభావ
ద్వి చ స్య భేదావమతె నిరుక్తిమాహ॥ కింతు సమానాధికరణాస్యేతి॥ వ్యాప్యవృత్తేరభావస్య ప్రతియోగితాయాః
౨౪ సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం యత్తాదృశతావచ్ఛేదకమితి యోజనా॥ నన్వత్రాపి కింతు సమా
నాధికరణాస్య వహ్నిత్వేన వహ్నిర్ధూమో నోభయం శ్యావస్య వహ్నిత్వేన పర్వతావృత్తేరభావస్య చ ప్రతి
యోగితాయాః సమానాధికరణం సదేవ వహ్నిత్వమవచ్ఛేదకం అతో వ్యాప్తిః॥ తాదృశ ప్రతియోగితా
యాః అన్యూనానతిరిక్తవృత్తిత్వసత్త్వే యదవచ్ఛేదకం తదన్యత్వం విశేష్యపతదా [illegible] పర్వతే వహ్నిత్వేన తాన్యతానిష్ఠో
భయం నాస్తీతి ప్రతీతిసిద్ధస్యైవ తాదృశాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాద్వహ్నిత్వస్య॥ న చ తాదృశా
స్వ భావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం న వహ్నిత్వమాత్రం పర్యాప్తం॥ కింతు తాన్యతానిష్ఠోభయత్వమపి॥ అన్యథా తా
దృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న [illegible] వతి పర్వతే తాదృశాభావస్య ప్రసంగాదితి వా
చ్యం॥ స్వాదధోపాధ్యాయమతే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నవత్తామాత్రస్యాభావావిరోధిత్వా
త్॥ అన్యథా ఘటవత్యపి ఘటత్వేన పటాభావాపలాపప్రసక్తేః॥ కింతు ప్రతీతిబలాత్ వ్యధికరణధర్మస్య ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకత్వసిద్ధౌ సత్యాం ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతధర్మవిశిష్టప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాన్నే॰

స్యేన సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనతిస్ప సౌ సమానాధికరణ్యం స్వసంపృక్తత్వం తదన్య
త్వం [illegible] తద్ధర్మః॥

వసాధ్యం। అసాధ్య(య)త్వాభావస్య విరోధిత్వం వాచ్యం। తజ్జాతీయ వృత్తిత్వాదినా తాదృశతాదాత్మ్యాభావాభావా
దిసత్త్వే ఫలాభావ ఇతి చేత్ న। అత ఏవ ద్రవ్యత్వేన వహ్నిర్నాస్తి వహ్నిత్వేన తద్వహ్నిర్నాస్తి ఇత్యాది ప్రతీత్యా సామా
న్యధర్మేణ విశేషాభావేపి యత్ర ఘటే వహ్నిత్వస్యైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం భాసతే ద్రవ్యత్వ
స్యైవైశిష్ట్యమాత్రం విషయ ఇతి వాచ్యం॥ వహ్నిమాన్నయమితి నిశ్చయేపి ద్రవ్యత్వేన వహ్నిర్నాస్తీతి
ప్రత్యయాత్ ద్రవ్యత్వస్యైవావచ్ఛేదకత్వం భాసతే॥ అన్యథా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠ ప్రతియోగితాకత్వ
ప్రకారకేణైవ వస్త్వభావబుద్ధ్యా వహ్నిత్వేన వహ్నిమత్తానిశ్చయస్య ప్రతిబంధకత్వాపత్తౌ ద్రవ్యశబ్దాన
పత్తేః॥ అస్మాకం తు ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్న వహ్నినిష్ఠ ప్రతియోగితాకత్వేన వస్త్వభావబుద్ధిం ప్రతి ద్రవ్యత్వేన
వహ్నివైశిష్ట్యనిశ్చయస్యైవ విరోధిత్వాత్॥ తదసత్త్వే దేవతాద్వయ ప్రతీతి సంభవాదిత్యతో లక్షణా
ంతరమాహ॥ ప్రతియోగ్యవృత్తి కరణం స్యాదితి॥ [illegible] సామానాధికరణ్యాపముక్తం॥ తథా చ హేతు
సమానాధికరణాభావీయ [illegible] ప్రతియోగితా। యాం అసత్ [illegible] యద్వృత్తిత్వ [illegible] తాప
[illegible] వివక్షితం ప్రతియోగి [illegible] స్వరూపసంబంధవిశేషః సామానాధికరణ్యాభావ [illegible] ప్రతియోగితా

దీ-టి-బా
త్రి-చి
౧౨౧

వచ్ఛేదకస్వరూపమేవ॥ న తు ప్రతియోగిస్వరూపః॥ అననుగమాత్ ప్రత్యేకత్రిశిఖారాదిభిరుభయాభావానుపపత్తే
శ్చ సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావస్థలే తు ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతో విశేషధర్మ ఏవ న తు సామా
న్యధర్మః। అతిప్రసక్తత్వాత్॥ వృత్తికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్థలే తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాదిస్వరూ
పేణ ప్రతియోగిత్వం। కిం తు అతిరిక్తమేవ॥ అన్యథా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగ్యనవ
సమమభావస్య విషయో భావాత్। తదవచ్ఛిన్నవృత్తితాదృశాభావే సత్త్వప్రసంగాత్। వివాదో ప్రతిరిక్తా-
యాం ప్రతియోగితాయామేవ అన్యథా సమనియతాభావానామైక్యే నిఖిలవృత్తికరణాధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ గగనాభావాత్మకతయా గగనాభావస్య కేవలాన్వయిత్వం చింతామణికారాణాం
తదనంగీకారానుపపత్తిః॥ ఇత్థం చ పర్వతే వహ్నిత్వేన తార్ణత్వాలోకత్వాదినా వహ్న్యభావో నాస్తీతి ప్రతీతిబలా
త్ తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య వహ్నిత్వే సత్త్వేపి తాదృశప్రతియోగిత్వం న వహ్నిత్వ
స్వరూపం॥ కిం తు తాదృశాభావీయత్వావచ్ఛిన్నమతిరిక్తమేవ॥ తథా చ స్వావచ్ఛిన్నాయాః సంబంధ
వచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయాః యదవచ్ఛేదకం తదన్యత్వస్య వహ్నిత్వే సత్త్వాన్న తద్ధూమవ్యా

తె ధా

౮ అనౌపత్తికాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య భావాభావాదినాధిల స్తాత్
త్తాదిహేతౌ వ్యాప్తిః ॥ అక్షాభావ ... తత్ర స్వసాధ్యాభావస్య నైరవ్య స్వవృత్తికత్వ
యూరత్ర ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య ... వచ్ఛేదకః ప్రతియోగివచ్ఛిన్న ...
పకతావచ్ఛేదకత్వోపహానిః ॥ నన్వేవం లక్షణే హేత్వధికరణావృత్తిత్వం సాధ్యాభావస్య సంబంధమాత్రేణ
వాచ్యం వహ్నిసమానాధికరణాభావస్యైవ కాలికసంబంధేన ధూమవతి సత్త్వాద వ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ నాపి వైశిష్ట్య
విశేషణతయా ఘటత్వాభావసంబంధస్య పత్త్వాదితత్త్వాదావ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ ఘటత్వస్వరూపసంబంధాభావస్యైవ
కాలికవిశేషణతయా వృత్తిత్వవిరహాదిత్యతో లక్షణాంతరమాహ ॥ ప్రతియోగ్యవృత్తికరణాన్యేవేతి

వేతి తు ।
ప్రాహుః ॥ కేచిత్తు ప్రాగుక్తం వ్యాప్యవృత్తిత్వం యత్కించిత్ఘటితత్వేన దువనామతః ప్రతియోగి
వ్యధికరణాన్యేవేత్యాదిలక్షణాంతరముక్తమిత్యాహుః ॥ హేతుసమానాధికరణస్య ప్రతియోగివ్యధికర
ణస్యాభావస్య ప్రతియోగితా యా హేతుసమానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకం యత్ తాదృశతావచ్ఛేదకమితి
యోజనాత్ ॥ అథాత్ర ప్రతియోగివ్యధికరణత్వం స్వప్రతియోగిసమానాధికరణభిన్నత్వం సమనియ
తాభావానామైక్యత్వతయా ఘటత్వేన ఘటవ్యాపారాదేరపి ఘటత్వేన ప్రమేయసమానాధికరణాభావస్వ
రూపత్వాత్ తస్య చ ప్రమేయత్వస్య ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ తదవ్యాప్తిసంభవాత్ ॥ అతఏ
వ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసమానాధికరణయోరన్యోన్యస్తదవృత్తిత్వమపి నతథా ॥ ఘ
టీ ॥ అత్ర సాధ్యవత్కాలవృత్తిదేశస్యాప్యవచ్ఛేదకత్వం నాస్తీత్యభిప్రాయః తద్భక్తాశేషతద్భావ

దీ—షి—ఛా
త్రి చ
౫౬

టత్వేన ఘటాభావాభావాదేరేవ ప్రమేయత్వాదినా ఘటాద్యభావస్య తద్వత్త్వేన ఘటవద్వృత్తేరభావస్య
సాంతరాదాత్మ్యా పక్షమాదప్రసిద్ధ్యాపత్తేః। వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి తత ఏవ వారణాత్ సం
ఖ్యవే వ్యాప్తివారకసమానాధికరణ్యేనైతత్ప్రవృత్తైరవ్యభిచారిపాతాత్॥ న చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబ
ంధేన యాదృశప్రతియోగితా, త్రయాణామధికరణం వైయధికరణం తాదృశప్రతియోగిత్వే ప్రతి
యోగిత్వం తాదృశః। తథా చ వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావీయం ఘటనిష్ఠం ప్రతియోగిత్వమపి తాదృ
శమతస్తదవచ్ఛేదకత్వం వహ్నిత్వే ప్రసిద్ధమితి సమానాధికరణ్యాపదం తేన తాదృశప్రతియోగితా
ఽయాః సమానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యా తద్భిన్నప్రతియోగితైవ లక్షణఘటకేతి వాచ్యం
విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తేః॥ గుణాదినా మే విశిష్టత్వావిశిష్టప్రత చో
త్రయమనేకత్వాధికరణాత్రాపి। ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిప్రసం
గాత్ హేతుమతో మహాకాలస్య నాధ్యతాపక్షకాలికసంబంధేన ఘటా

భావప్రతియోగితాశ్రయాధికరణతయాఽప్రతియోగ్యధికరణాభావాప్రసక్తి
రితిచేదత్రాహుః॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వాశ్రయవృత్తిస్వావచ్ఛేదకధర్మా
వచ్ఛిన్నాధికరణయావద్వృత్త్యధికరణనిష్ఠా యావత్యః ప్రతియోగితాస్తద
న్యప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగితా(లక్ష్య)త్వం లక్షణః తత్ర [illegible] వచ్ఛిన్నైవ సాధ్యాదవా
వత్త్వాపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాదినిష్ఠప్రతియోగితాంతరప్రతియోగితావచ్ఛే
దకత్వం వహ్నిత్వత్రితయవత్త్వం తాదృశయావన్నాధికరణవృత్తిత్వం॥ ఘటవాన్ను
క్షా కాలత్వాదిత్యాదౌ తు గగనాభావీయం గగనసిన్నేఽసిన్నేమేవతాదృశం
ప్రతియోగిత్వం సులభమితి న కోఽపి దోషః వస్తుతో భూమవతి

దీ-టీ జా
త్రి-చ
౫౨

వహ్నిత్వేనఘటోనాస్తీతివ ఽధూమ వాన్ వహ్నిత్వేన(న)ష్ట ఇవాన్ కింతుఘటత్వేనేతి
ప్రతీతిబలాత్తదధికరణావృత్తివన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితప్రతియోగితా
కాన్యోన్యాభావో వక్తవ్యః అత ఏవ సమవాయేన తయా వాచ్యే ప్రవృత్తేహ్నౌ ఘ
టాదౌ వచ్ఛేదకమిత్రం: స్త్రీకృతః తథా టేయా దృశ్యప్రతియోగితావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నపర్యాప్త్యైనసా ధులతావచ్ఛేదకేన ంబధేనయా ప్రత్యప్రతియోగి
తావత్త్వయా ధికరణాసవృత్తేః తుమతః తాదృశప్రతియోగితానవా నా
ధికరణావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వాభావవత్త్వం తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిత్త్వం వా సాధులతా

వషెదకె విశషితం త [illegible] వెష్ణు ప్రైసష ణాదళూహా వర్తితి
యోగ క్షేత్ర న్యావి తా ద్ర [illegible] దవషి దకల్హా దవ్యాప్తిర లక్షావ్యా
నా ధిక్షరం గ్నోబసి వృత్తం [illegible] బా ద్వ్యోత్రత యోగి తావషి దక్షి
ష్టి పితా ద్వ్యోత్ర [illegible] దూరూం తపవల దిశరణాత
మిగణా తాద్వ్యోత్రత యోగ [illegible] ద్వ్యోత్రత యోగితావ
ష్ణి దశల్హా భ్రూం వసబ చేత [illegible] కాత్రిం ష్ట పవా తుణా క్లా
బ ల్హా దిత్వ్యాదే తు ష్ట ణా [illegible] యోగ తో సూంః అత ణ.
ప్తి తి ష్టి పత్రైన [illegible] వల క్షీణాస.

ది- టీ భా
త్రి చ
౫౮

గతః కాలః ఘటత్వేన ఘటవాన్నతు ఘటత్వేనేత్యస్య ఘటవాన్ వహ్నిమత్త్వాదిసామానాధికర్ణ్యేనా

మహానసీయ వహ్న్యభావస్యత్వేన యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తత్ర అవచ్ఛే

దకత్వమనతిరిక్తవృత్తిత్వం గ్రాహ్యం తాదృశతదనతిరిక్తవృత్తిత్వేనైవ తత్సామానాధికర

ణ్యం యత్తదనవచ్ఛిన్నత్వం నాపి వ్యధికరణాదశ్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాస్తత్ర

ఏవ వారణాసంభవే సామానాధికరణ్యదళవైయర్థ్యముఖమితి వన్ధ్య దుర్వారణాః

యత్ర యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టస్య యత్ప్రతియోగితాశ్రయస్య తే

ద్వయోః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనాధికరణం యత్రాధికరణం

లాఘవాత్ప్రతియోగిత్వం ప్రతియోగిత్వాంశే ఇతి శేషః తథాచ వహ్నిత్వేన ఘటా

భావనల వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగితాకయోరితా వృత్త్యాప్తౌ వ్యాప్తౌ వ్యాప్తౌ దిత్వ తదవహ్ని

కత్వేనయోర్దాయోర్వ్యాప్త్యోః లక్షణం సామానాధికరణ్యేనేతి ప్రాగుక్త్వా [illegible] కం

ఎతన్మతే టీకా సామానలరూపేణ విశేషాభావానచ్ఛవః సమః నాంతో వహ్నిత్వేన తత్త్వ

భావ వహ్నిత్వమాదాయోర్వ్యాప్త్యోః సంబంధరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః ప్రతి

యోగ్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వహ్నిసామాన్యాభావ

హే స్యాపి తత్త్వేన యవహ్నినిష్ఠప్రతియోగిత్వం తదవచ్ఛేదకీభూతవహ్నిత్వవిశిష్టనల

త్వప్రతియోగితాశ్రయీభూతనల [illegible] మహానసీయవహ్న్యాదికప్రతి

ప్రయోగసాధకత్వనల హేతుమతిసత్త్వాదతివ్యాప్తిః ప్రతియోగివ్యక్తేనాంచి

వృత్తే

దీ-టీ-బా
త్రి-చ
శిర

(ంతరా)

తత్పలక్షణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా [illegible] లాక్షపత్వైకల్ప్యకరాలోనత్వాక
ణోఽత ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదితావద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిః గగ
నాదభావాభావయత్ప్రతియోగితాప్రయుక్తగగనసాధికరణాప్రసిద్ధ్యా తాదృశ
ప్రతియోగితాయాః లక్షణాఘటకత్వాదితి వాచ్యం మహాకాలత్వవిశిష్టఘటాభా
వనిష్ఠతాదృశవిశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాశాలి [illegible] ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకవిశిష్టయత్ప్రతియోగితాశ్రయోభయత్వం తత్తదధికరణాయత్తత్వం ఇతి
వృత్తినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తాదృశప్రతియోగితాయా ఏవ నావేవల
తయోక్తఘటత్వేన ~~ఘటత్వేన~~ గగనాభావాది [illegible] కమాదాయైవ తత్ర లక్షణాసం
భవాత్ ఇతి తత్ప్రతియోగిభేదేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేదేన ప్రతియోగితా

యోంయుతభేదత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవత్త్వయోంవచ్ఛేద్యత్వావచ్ఛిన్నఘటనిష్ఠ
ప్రతియోగితాకత్వవచ్ఛిన్నత్వేన వచ్ఛేధూమాలోకయోఃభావనాపి వచ్ఛేత్వావచ్ఛిన్న
ధూమాదినిష్ఠప్రతియోగితాలాభవాత్॥ తత్సామానాధికరణ్యం ప్రత్య
వ్యాప్యత్వంచ వాక్యం వచ్ఛిన్నత్వేన ఘటాభావస్య ఉక్తఘటనిష్ఠప్రతియోగి
త్వం తద్వత్తదేకభావవచ్ఛిన్నవిశిష్టనలతా ప్రత్యేకప్రతియోగితాశ్రయభూ
తవచ్ఛిన్నధూమాలోకయోః దిక్స్ఫురయోః అధికరణత్వనల సద్ద్రవ్యవహేతుమతిన
లింగవత్త్వేన వచ్ఛిన్నత్వం తద్వదధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః లక్షణాత్
ప్రత్యాదితరేకఏవం చేతి తత్రాపి అవ్యభిచారిత్వేన పారిభాషికత్వాన్నాదృష్టే

దీ-శి-బా
త్రి చ
౬౦

నష్టరితిభావక(అవ్యభిచారసంబంధరూపతాపి అవ్యభిచారిఘటితసామా
నాధికరణ్యరూపతాయత్వర్థః తేనావ్యభిచారిరూపత్వసంబంధరూపత్వంయో
రభావేపినష్టత్వే(వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నఘటాభావవతి ధూమాదివర్తమానత్వా
దతివ్యాప్తం సాధ్యాభావేతి అత్రసాధ్యాభావో వ్యాపకవృత్తిత్వయోర్ధర్మః ఏవంకేవలాది ౧
విశిష్టేతి మహానసీయత్వాదివిశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకేత్యర్థః వ
సువిశిష్టస్యాతిరిక్తత్వాన్మహానసీయత్వవహ్నిత్వయోర్విశిష్టస్యైవవ్యాపకత్వం వి
రహాతత్రావహ్నిరకత్వాన్నైవదోషఇత్యతఆహ తత్రాద్యవహ్నిత్వేత్యాదినను
వ్యాపకవృత్తిత్వఘటితలక్షణయోర్హ్యయం యోగస్తత్వాదితత్రాతివ్యాప్తిస్సనమా

నాధికరణాభావాప్రతియోగిత్వరూపస్యావచ్ఛిన్నవృత్తికావ్యత్వరూపస్యవా
వ్యాపకవృత్తిత్వస్య సంయోగాభావేఽసత్త్వాదతఆహ కృత్తవదితి
తథాచహేతుసమానాధికరణస్యవ్యాపకవృత్తేశ్చతదంతేనానవచ్ఛిన్నహేత్వధి
కరణవృత్తిత్వం హేత్వధికరణీభూతయత్కించిద్వ్యక్తినిష్ఠాభావాప్రతియో
గిత్వంవాభావస్యవివక్షితమితిభావః గురుధర్మేణాసాధ్యతాయాంవ్యభి
చారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయ స్వాభా:షికావచ్ఛేదకత్వాన్యన్యస్యవచ్ఛేదకత్వేవ్యా
ప్తివృత్తిత్వస్యప్రకృతనిరుక్తావప్రవిశ్యవిపక్షత్వాత్కొయసేనాహవక్ష్యమా
ణంకిమితి యథాశ్రుతస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకానతిరిక్తవృత్తిత్వస్య [illegible]

జి-టి-బా
త్రి చ
౯౧

సత్త్వాన్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తిః తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతవిశిష్టసత్త్వాత్వాన
తిరిక్తవృత్తిత్వస్య తత్రాసత్త్వాత్ తు తేక్ష్యమాణామితి సిద్ధాంతలక్షణే వక్ష్యమా
ణామిత్యర్థః తథా చ హేతుమన్నిష్ఠాభావీయ యత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాయాః సామానాధికరణ్యేన అనవచ్ఛేదకం యద్ధర్మవిశిష్టసంబంధినిష్ఠా
భావీయత్వం తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః సామానాధికరణ్యేనాన
వచ్ఛేదకం తదివ [illegible] హేరాభావీయావచ్ఛేదకం తదనవచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకే
వాచ్యమితి భావః వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాయాం గుణసామాన్యాభావస్య సంయోగ
వతి ఘటాదౌ సత్త్వాద్ ఘటస్య సంయోగసంబంధినిష్ఠాభావీయత

త్వంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వవిరహాన్నత్వమాదాయసంయో
గత్వస్యపారిభాషికావచ్ఛేదకత్వసంభావనాపి తథాతయాహసగుణావృత్తిత్వేతిస
గుణాసమవేతత్వేతదర్థః ఘటాదావృత్తిత్వదశాయామపిగుణాసమవేతస్య
త్వవత్త్వాదేః ప్రతదభావ ఇతి భావః సంయోగగుణాన్యత్వేసతిసత్త్వాదిత్వా
దౌతు గుణావృత్తిత్వమాదాయ సంయోగత్వస్య న పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం సం
భవతి గుణావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య హేతుసమానాధికరణత్వాత్ ॥ అతః
సంయోగసాధ్యకవ్యభిచారిమాత్రీయద్రవ్యత్వమాదాయ సంయోగత్వస్య
పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం తద్ద్రవ్యమాత్రవ్యమాత్రవృత్తిత్వవ్యాప్యసమవే
తత్వేతదర్థః వృత్త్యభావానామవ్యాప్యవృత్తిత్వే సంయోగాత్మకప్రతియోగవది

దీ-ధీ-టీ
ప్రగల్భల
౮౨

కరణవృత్తిత్వేన కదాచిద్గుణత్వాదిరూపాణాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానాం
సంయోగత్వవిశిష్టసంబంధనిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం నస్యా
త్తదేవనాస్తి తేషాం వ్యాపకవృత్తిత్వాత్ సంయోగాత్మకస్వప్రతియోగికసవికర
ణవృత్తిత్వాదితావన్మాత్రస్యాటకనాయ వ్యాపకవృత్తిత్వ్యక్తం ॥ చక్రవర్తిలక్షణం
సంపూర్ణం ॥ శ్రీః ॥

॥ శ్రీః ॥

అవ్యాప్తిప్రగల్భలక్షణం

శ్రీగణపతయే నమః ॥ ప్రగల్భలక్షణం దూషయతుమురవసువతి సాధ్యతావచ్ఛేదక
తిన ప్రపదం విశిష్టహేతుపరం తథాచ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నసమానాధికరణాసాధ్యాభా
వప్రావచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకావ[illegible]న్నసామానాధికరణ్యం తద్ధర్మవత్త్వం
వివ్యవసితం అవచ్ఛేదకత్వం చాత్ర న్యూనానతిరిక్తవృత్తిత్వం పరిచారిణా

తున సమానాధికరణాన్యసాధ్యసామాన్యాభావస్యైవ సాధ్యసామానాధికరణ్యావి
రహాన్నాతివ్యాప్తిప్రసంగః విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ యావత ఏవ హేతుసమా
నాధికరణాన్యసాధ్యాభావస్య సత్తారూపసాధ్యసామానాధికరణ్యాదితి వ్యాప్తి
రతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి తదుపాత్తవిశిష్టసత్తాభావస్యైవ తాదృశ
స్య విశిష్టసత్తారూపసాధ్యసమానాధికరణత్వవిరహాన్నాతివ్యాప్తిప్రసంగః అ
త్ర సాధ్యసామానాధికరణ్యం యేన సంబంధేన సాధ్యతా తేన సంబం
ధేన సాధ్యస్యాధికరణే వృత్తిత్వవిశిష్టతయా వృత్తిత్వరూపం బోధ్యం తేన
ద్రవ్యత్వాదిసమానాధికరణాన్యజ్ఞానాద్యభావస్య విషయతయా జ్ఞాన
స్యాధికరణే వృత్తావపి న సమవాయేన జ్ఞానసాధ్యకే ద్రవ్యత్వాదిహేతౌ నాతివ్యాప్తిః

బి-బీ-బా
ప్రగల్భుల
౯౨

నవా కాలః ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ వ్యాప్తిః సాధ్యాభావానాం సాధ్యవతి కాలిక
సంబంధేన వృత్త్యవచ్ఛిన్నత్వేన సంసర్గః సాధ్యాభావనిష్ఠహేతుసామానాధికర
ణ్యమపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రకృతహేతోరనధికరణాంత
ర్గవిశేషణతయా వృత్తిత్వరూపం బోధ్యం తేనాయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ
విశేషణతయా జ్ఞానస్య హేతోరధికరణే వర్తమానస్య వృత్తిత్వసామా
న్యాభావస్య ప్రమేయం విశేష్యత్వాదిత్యాదావత్ర సామానాధికరణస్య వృ
త్తిసామాన్యాభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యవిరహేపి నావ్యాప్తిః నవా
కాలః కాలపరిమాణాదిత్యాదౌ హేత్వధికరణే కాలికసంబంధేన వర్త
మానస్య కాలత్వాదిసామాన్యాభావస్య సాధ్యవతి వృత్తికవిశేషణతయా

వృత్తిత్వవిరహేపి క్షతిః సాధ్యాభావస్య పూర్వోక్తద్వితీయరీత్యాబోధకః తేనవ్య
ధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాసత్త్వేపి సాధ్యవద్విశిష్టాభావాదికమాదాయాప్యవ్యా
క్షణాసంభవాత్ నప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదిగ్రంథావతారానుపపత్తిః కపిసం
యోగ్యేతద్వృక్షత్వాదౌ తద్దానం సంయోగాభావస్య సాధ్యసమానాధికరణత్వే
పి ద్రవ్యమాత్రసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య సాధ్యస
మానాధికరణత్వవిరహాన్నాతివ్యాప్తిః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
యత్ర కి[illegible] ద్రవ్యత్వాభావస్యాభావే సాధ్యే ప్రమేయత్వాదికం హేతుః తత్ర హేతుమతి
దైశికవిశేషణతయా వర్తమానస్య కాలాభావాత్మకస్య సాధ్యాభావ
సాధ్యవతి స్య దైశికవిశేషణతయా వృత్త్యావతి హేతుసమానాధికరణస్యానితప్పా

దీ-టీ-జా
ప్రగల్భల
౧౮

విసామాన్యాభావస్యాపి నిరుక్తసాధ్యాభావత్వయా తన్నైవసాధ్యసామానాధి
కరణ్యావిరహాన్నాతివ్యాప్తిః యత్సమానాధికరణేతి యత్సమానాధికరణ
సాధ్యాభావప్రమా సామానవచ్ఛిన్నత్వార్థః తేన ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావప్రమావ్యక్తేః సాధ్యవత్తాజ్ఞానావిరోధిత్వేపి సాధ్య
సామాన్యాభావప్రమాయా ఏవ సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వాన్నాతివ్యాప్తిః
వదధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్య సాధ్యసామాన్యాభావత్వప్రమ
దశాయాం తప్తలోహోవహ్నిమానిత్యాకారకసాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వా
దసంభవస్స్యాదతః ప్రమాత్వోపాదానం ప్రమాత్వం చాత్ర భ్రమసామాన్యభి

౧ ప్రమాత్వా[illegible]త్కర్షతావచ్ఛేదకత్వేపి సామాన్యాభావప్రమాయాః సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరో
ధిత్వం తేన తాదృశబుద్ధిరత్ర లంఘ తత్త్వప్రమావిశేషణం తత్రాపి యద్ధర్మావచ్ఛి
న్నవచ్ఛిన్నవిశేష్యక సాధ్యాభావప్రమా సామాన్య ఇత్యర్థః ఇతి తన్న వ్యాప్త్యసమానా
ధికరణాన్యసంయోగ సామాన్యాభావస్యైవ గుణే ధర్మిణి ప్రమాయాః
సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వాపత్తిః సంయోగవత్ప్రత్యక్షత్వాదేనావ్యా
ప్తేః యత్ర సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధిత్వం హేతుమన్మాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న
విశేష్యకః యః సాధ్యవత్తాజ్ఞానం తద్విరోధిత్వరూపం వాచ్యం తత్రాపి
గుణో న సంయోగ ఇతి ప్రమాయాః గుణాన్యసంయోగత్వాకారకబుద్ధివిరో
ధిత్వేపి తాదృశసాధ్యవత్త్వభిన్నహేతుమన్మాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతా

౧౧ ౧ ౩౦

దీ-టీ-బా
ప్రశస్థల
ల్క్ష

కాగునాత్వాదేః హేతుమదనువృత్త్యావత్తోనాన్యేకదేశేష ఇతి త్త[illegible]వం యుత్పో
మానాధికరణానువృత్తియ్యర్థాదవృత్తేః సాధ్యాభావవత్ప్రమానామానేవ యువప్రస్నా
త్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకసాధ్యవత్త్వాజ్ఞానవిరోధిత్వం నాస్తి తత్తమిత్య
సైవవస్సంవృత్తిర్వలోజలాదిధర్మికవహ్నిసామాన్యాభావప్రమాయాః సాధ్యవ
త్త్వాజ్ఞానవిరోధిత్వేపి ధూమవన్నాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకం యద్వ
హ్ని[illegible]త్త్వాజ్ఞానం తదవిరోధిత్వాదేవ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ [illegible] వ[illegible]
వ్యాప్త్యసంభవాదితి దిక్ ॥ అత్ర ఛేసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవత్త్వాజ్ఞా కూపేనా
నంబోధం తేన పర్వతస్య సమవాయేన వహ్నిమాని తాదృశాకారకప్రమాయాః

సేమవాయేన వక్షిమత్రాబుద్ధిం త్రతిపర్వతస్సం యోగేన వమహా నసీయ్యవక్షిమా
శ్రై తావ్యాదిత్రవమా యూశ్లేసం యోగేన మహానసీయ వక్షిమత్రాబుద్ధింత్రతితిత్వ
త్రతిబంధకత్వే పైన వక్షిమానుద్ధమాది తాపదావవ్యాప్తిః త్రతిబంధకత్వ
ంచాత్రావఛిదకధర్మవత్తాజ్ఞానవావృత్తంత్రాహ్యంతినవక్షిశామానావ
భావావఛిదకేతయా పృహేతసవమహానసీయ్యవక్షేలభావాదేః
పర్వతాత్రవమాయాః సంయోగసంబధావఛింన్నపర్వతధర్మాక
వక్షిమత్రాబుద్ధివిశేషవిశేషాధికృవినాసంభవః సప్రతితిశాఫల
సామానాధికరం, ణావ్యవఛేదకస్యసమానాధికరణాత్వకత్వమితవ

దీ-టీ-జా
ప్రశస్తిల
౬౬

తువత్ప్రకృతమనస్వృత్తితీయస్యతే యన్నిష్ఠమానాధికరణత్ప్రమాసామానేవిస్సా
ధ్యవత్త్వాజ్ఞానవిశేషాధిత్వం స్యాత్తత్త్వమిత్యత ఏవ సామంజస్యాదితిభా
వః యత్ర యత్ర వ్యమానాధికరణసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం తత్త్వమేవ లక్షణార్థ ఇతి
భావః ఘటమనస్సమనాధికరణస్య ఘటాదిసామాన్యాభావస్య వహ్నిత్వార్థ్య
వచ్ఛిన్నస్య ఘటత్వప్రసిద్ధ్యా సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానా
ధికరణాభావాదసంభవస్యాదతః స్వాధ్యాభావత్వం స్వత్వమపి ప్రతియో
గివత్వం వక్తవ్యమితి వాచ్యం అనతిరిక్తరూపావచ్ఛేదకత్వే సాధ్యతా వృత్తిత్వ

వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావస్యాఖం తస్యైవ

నివిష్టత్వాత్ ఏవం ద్వితీయవ్యాప్తిలక్షణేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగి

మత్ప్రసహోవిశిష్టత్వం న వైశ్యస్సాధ్యాభావవద్వం నార్థక్తం బోధ్యమితి

తన్నం తదం ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వాదిగ్రం థావతారానుసరోద్దేన సాధ్యాభా

వవదవృత్తిత్వోక్తిదిశం యతైవ వవకవల తయా హేతుసమానాధి

కరణానివవహ్ని స్పష్టాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియో

గిసామానాధికరణ్యప్రసిద్ధ్యా తాదృశం వదతః ప్రత్యక్షవచనం ఖవతా

వవ సాధ్యాన్నష్టపత్తేన వహ్న్యభావవత్ వహ్నిస్పష్టాభావాత్ః

బీ-బీ-ఙా
[illegible]ఖల
[illegible]

సమస్తాభావానామైకశ్యేత తథాత్వేన [illegible] క్షేత్ర [illegible] స్వాభావావిశేషవిశే

[illegible]త్వాదినాం తస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టవచ్ఛిన్నరూపప్రతియోగినః

సామానాధికరణ్యమక్షతమేవేతి వాచ్యం తథాపి సతి ఘటసామా

న్యాభావాదేరపి ఘటత్వాదినాత్రమేయసామాన్యాభావాత్మకతయా త

స్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతవచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛిన్నత్రమేయరూపప్రతియో

గిసామానాధికరణ్యతయా సంభవవారకసంసర్గాభావపదస్యో

పలక్షణతాయాః వక్తుమశక్యత్వాయమానత్వాదిత్రిగన్ధైకపలక్షణాం

తరముపనస్యతి యత్త్వితి యత్ర తత్త్వావితి యన్నిస్త్యాభావవృత్తిత్వ

॥ స్వసాధ్యకేతరధర్మః తిన వహ్నినిష్ఠకులవల్ధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నధూమా

భావవద్వృత్తిత్వస్య ధూమసాధ్యకానుమితావిరోధిత్వేపి ధూమవా

న్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః ధూమనిష్ఠేంధనత్వావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావవ

ద్వృత్తిత్వస్యాపి ఇంధనత్వాదిప్రకారిణా వహ్న్యనుమితావిరోధిత్వాద

సంభవస్స్యాదతః ప్రకృతేతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన రూపేణాచ

ప్రకృతసాధ్యకేతరధర్మః తాదృశసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య వ

హ్నిత్వేన వహ్న్యనుమితిం ప్రతి విరోధిత్వాదదోషః ప్రకృతానుమితివి

రోధిత్వం న ప్రకృతానుమితివిరోధిజ్ఞానవిషయత్వమాత్రం ధూమ

సాధ్యతావ చ్ఛేదక

బి-కి-చా
~~[illegible]~~
[illegible]

||౨ [illegible]||

నిష్ఠవృత్తిత్వస్యాపి వక్ష్యమాణ మితి విశిష్టాధిసాధ్యమాత్రకవృత్తిఘటాదిరజ్ఞాన
సేల విషయత్వ సంభవాత్ కింతు విషయితయాత్ర కృతానుమితిప్ర
తిబంధకతత్తదా వచ్ఛేదకత్వం [illegible] వక్ష్యే నిష్ఠవృత్తిత్వమాత్రసేల ధూ
మసాధ్యకానుమితి విశిష్టాధితావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ వృత్తిఘటాదిత్వాతివ్యా
ప్తి రతస్సాధ్యాభావవత్తితత్ఘటాదిమస్మిన్ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్యామా
నలం త్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం తత్ప్రమత్వేన తత్
ఘటాభావవద్వృత్తిత్వాదౌ సాధ్యాభావవద్వృత్తితాత్ప్రమదశాయామ
పి ధూమసాధ్యకానుమితేరనుత్పత్త్యా వక్ష్యే నిష్ఠసేల నిధూమవ
ద్వృత్తిత్వసంధూమ

ధికానుమితిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వేఽప్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తి తాద
వస్థ్యమితి వాచ్యం యన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయతాసామా
న్యం న ప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకవిశేష్యతాతిరిక్తవృత్తి తద్విష
యస్యాప్యుక్తత్వాత్ సాధ్యాభావవన్నిష్ఠాన్యోన్యాభావవత్త్వపి కేవలతావత్రవేశనే యస్మింతి
న నమహాన్యోన్యదోషః అనుమితవిరోధిత్వజ్ఞానస్యైవతి అనుమి
తివిరోధిత్వం తాన సాక్షేదనుమితిప్రతిబంధకత్వం వ్యభిచారిధియః
సాక్షేదత్వాత్తిన వ్యభిచారిమాత్రేఽతిప్రసంగా వ్యాప్తేః కిం త్వనుమి
తిజనకజ్ఞానవిరోధిత్వం తత్త్వజ్ఞానం కం చేద్యదాసాస్తి వ్యాప్తిజ్ఞానంతదా

జ్ఞ-ఖి-జా

తాదృశజ్ఞానంప్రతినసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వజ్ఞానంవిరోధి౦ తుసాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వం అనుమితివిరోధిత్వాకారకం జ్ఞానమేవేతి వ్యభిచార
జ్ఞానవ్యాప్తిః యద్విశిష్టసాధ్యాభావవదవృత్తిర్హేతుః తత్ప్రకారకం జ్ఞానంప్ర
కృతానుమితిజనకం తథానిరుక్తవ్యాప్తేరనుమిత్యనుపయుక్తతయా
తదభిధానమనర్థకం ఇతరగ్రస్తమితి భావః ఏతేన యద్విశిష్టకృతాను
మితివిరోధం ప్రకృతహేతుధర్మిక సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వానుమితివి
రం న తత్ప్రకృతసాధ్యకానుమితివిరోధిత్వం ప్రసాక్షేపేవ
నివిరోధితి తథా నవ్యవహారి త్యాదిప్రసంగ ఇత్యపాస్తం తాదృశవ్యాప్తి

శ్రీః
అథమిశ్ర
లక్షణం

రనుమితత్వనువ్యంయుక్తం తయా తద్విధానే అర్థాంతరతాదవస్థ్య
దితి॥ ఇతి [illegible]వ్యాప్తిలక్షణానాం సమాప్తం॥ ॥శ్రీః॥ అథ మిశ్రలక్షణం॥ మిశ్రలక్ష
ణమేవ పరిష్కృత్యోపనయస్యతి కేచిత్తు తేకే వల్లాప్య యనిత్రసిద్ధావపి వహ్న్యాదిసాధ్య
కే వహ్నితత్కికిర్మియాం యావంతస్సాధ్యాభావాః తత్తత్సజాతీయావృత్తం తత్తదధికరణావృ
త్తిత్వాభావేనయ్యతరరూపా త్వకేత్రసిద్ధమతవ్యక్తం ప్రతియోగికమిత్యయం యావంత
స్సాధ్యాభావాస్తేషాం ప్రతియోగికమవినజాత్యవృత్తమేకస్మిన్నభావే నాస్తీత్యతవ
క్తం తత్తత్సజాతీయా ఇతి తదధికరణావృత్తిత్వాభావాన్యుక్తే తత్తదేనయా యావత్సా
ధ్యాభావపేరామర్శే వహ్నిమాన్ధూమాత్ప్రాగ్ప్రసాధ్యాభావవాన్వా యుక్తా

శ్రీః
[illegible]

దీ-ధి-టీ
మిశ్రం
౧ం
త్రే

దిత్యాదౌ సాధ్యాభావవత్వక తత్తద్విశేష వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ యావత్ప్రాప్యాధికర
ణాత్రసిద్ధ్యై అవ్యాప్తిరతస్తదధికరణేతి తద్ఘటకత్వాత్ప్రత్యేకరూపేణ సాధ్యాభా
వానుపాదాయ తత్తత్సజాతీయ్య తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావోన్నాహ ఇతి భా
వః వహ్న్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస జాతీయ్య ఘటత్వాదినా తత్తదధికరణ
వృత్తిత్వాభావమాదాయ వహ్నిటారిణ్యతివ్యాప్తి వారణాయ యావంతన్ని
తితద్ఘటక సాధ్య సామాన్యాభావ సజాతీయస్య తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభా
వస్య తత్రాసత్త్వాదతోఽపేః సాధ్య సామాన్యాభావవత్ప్రవృత్తిత్వస్యైవ వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావో వహ్నిటారిణ్యప్రసిద్ధ తద్వత స్సజాతీయ్యాం ఇత్యప్యుక్తం ననుఘటత్వాది
నా నిర్ధూమవృత్తిత్వసాధ్యాభావ పలభావత్వాదినా (… ధూమ సామాన్యా)

భావసజాతీయ్య ఏవేత్యతివ్యాప్తిర్వాదవక్ష్యేయమత ఊహ సాజాత్యంచేతి యదప
పిసాధ్యభావనిష్ఠం యత్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కేత్వవదధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాన్యతరరూపం తేనైవ
రూపేణ సాజాత్యం వాచ్యం తథాచ వహ్నిసామాన్యాభావాదినిష్ఠం
యత్తద్వ్యాన్యతరరూపం వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాదివహ్నినిష్ఠ
ష్ఠరూపం తస్యనివహ్నివృత్తిత్వసామాన్యాభావాదావసత్త్వాదసం
భవః తథాపి యావంతత్సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాస్త్రా
వదన్యత్వముక్తపక్షినత్వాన్యతరరూపేణ సాజాత్యం వాచ్యమిత్యదోషః

దీ-టీ-భా
మిశ్రం
౨౧

సమనియతాభావానామైక్యే గగనాభావవన్నిఖిలమధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా
భావ ఇతి మతే తు గగనాభావత్వగగనాభావభిన్నత్వాన్యతరరూపేణ
వహ్నౌ జాత్యవచ్ఛిన్నత్వేన ఘటత్వేన నిరూపితవృత్తిత్వాభావస్యైవ
గగనత్వాసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా ధూ
మసామాన్యాభావసజాతీయత్వేపి నాతిప్రసంగః సాధ్యాభావత్వే
తి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాపావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకాభావత్వమత్ర సాధ్యాభావపదేనోక్తమిత్యర్థః సాధ్య

వృత్తి

వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకత్వరూపప్రకృతపర్యాప్త్యభిధా

నిష్ఠప్రవిశిష్టవాచ్యవత్త్వాభావస్యయిసాధ్యాభావపదార్థతయా

తత్రజాతస్యసప్తతదధికరణావృత్తిత్వాభావస్యాపిహేతావసత్త్వా

దసంభవస్యాదతః తత్పరిత్యాగః అత్రసాధ్యవ్యాపకతాఘటకసం

బంధినైవసాధ్యవ్యాపకస్యాభావో గ్రాహ్యః తన్నైకసంబంధినసాధ్యవ్యా

పకస్యసంబంధాంతరావచ్ఛిన్నాభావవతిహేతోవృత్త్యావ్యభిచ సాధ్య

షతిః యత్రసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధినవ్యాపకత్వంతేనైవసం

బంధేనసాధ్యవ్యాపకాభావోనివిశనీయః ఇతిమతంతత్రవ

దీ-బి-జా
పుస్తం
21

తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా తత్రనేష్టతా

యత్రతాదాత్మ్యసంబంధేనప్రమేయమాత్రంసాధ్యంతత్రతేనైవసం

బంధేనసాధ్యవత్కేతావచ్ఛేదకం యత్ప్రమేయత్వాదికంతాదాత్మ్యసం

బంధేన ~~సాధ్యతా~~ వ వ్యాప్తిః ~~సాధ్యతావచ్ఛేదకసం బం~~ ప్రమేయ

త్వేనఘటపటోభయత్వావచ్ఛిన్నాకారిణా కథంచిత్ప్రాప్తివారణేపి వృత్త్య నా

నియామకసంబంధేనసాధ్యతాయామవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబ

ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః కించైవం ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదా

వతివ్యాప్తిః సంయోగేనధూమసామాన్యాభావస్యావ్యాప్యవృత్తితయా

ధూమత్వేనఘటాభావస్యైవతాదృశయావదంతర్గతత్వేనతత్ప్రజాత

యసల్త దధికరణావృత్తిత్వాభావస్యైవ వక్తవ్యత్వాత్ అన్యత్రకం తు స్వరూ
పసంబంధేన అయః పిండభేదస్యాపి ధూమవ్యాపకతయా వక్తవ్యస్తద
భావవత్ప్రవృత్తిత్వాదతివ్యాప్తినిరాసాదితి ధ్యేయం నను కపిసంయోగ్యే
తద్వృక్షత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః కపిసంయోగసామాన్యాభావస్యాపి ప్రతి
యోగివ్యధికరణం వృక్షే తత్సాఖలవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేన యావదంతర్గతత్వప్రజాతేర్యత్సంబంధేన తద
ధికరణావృత్తిత్వాభావస్యైవ హేతావసత్వాదత ఆహ వ్యాప్యవృత్తిత్వేతి వ్యా
ప్యవృత్తిత్వమవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వం సంయోగసత్తాదిత్వాదౌ తు

దీ-టీ-కా
సూత్రం
౨౭

త్రవృత్త్యాదిసామాన్యాభావస్యాపి సాధ్యాభావతయా హేతోస్తదధికరణ
వృత్తిత్వాదివ్యాప్తిః నను రూపవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యా
ప్తిః రూపత్వేన నిత్యానిత్యసమవేతాభావస్యాపి నిరుక్తయావత్సాధ్యాభావాం
తర్గతత్వాత్ తత్సజాతీయస్యాపి తదధికరణావృత్తిత్వాభావస్య హేతావస సామాన్య
త్త్వాత్ సామానాధికరణ్యేన విశిష్టాభావస్యాకాశేతు రూపత్వేన తత్ప్రతి
భావమాదాయ వ్యాప్తిరతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగ్యనధికరణత్వం చేయత్ర

తియోగితాకాంక్షాభావేష్టావచ్ఛేదకసంబంధేనప్రసమానాధికరణాభావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యంతదనుప్రతియోగితాకత్వంతి
ననిత్యరూపోత్కటేనప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
నాశామానాధికరణ్యవిరహేవ్యుక్తాభావస్యనసంగ్రహఃకినవావా
చ్ఛేత్వప్రష్టైనప్రమేయత్వా[illegible]లవచ్ఛిన్నాభావస్యవష్టైయత్వప్రష్టాదినావా
చ్ఛేత్వాభావత్వయావదధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాత్రస్త్రై
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగిసామానాధికరణ్యం

స్వైర్వసాధ్యాభావస్యఽ

దీ-టీ-టా
పిత్రం
౭౪

పితవసంగ్రహః అత్రజనిరుక్తాయాం తదనవత్రితియోగితాంశూమె
వసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నత్వం బోధ్యం తేన కపిసం
యోగసత్వరూపాభావస్యమపి తసామూస్వాభావనిష్ఠనిరుక్తప్రతియో
గితాకత్వకపిసంయోగాభావత్వరూపసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక
రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వయోః సత్త్వేపి కపిసంయోగాభావ
వాన్ వాటకత్వప్రాదితాదృశరూపత్వేనని తస్య సమపి తాభావస్యైవని
తలరూపసాధ్యాభావతయా తత్రనితలరూపత్వాదవభిన్న

నిరుక్తప్రతియోగితాకత్వస్య ఫలవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతరూపవత్త్వా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వయోస్సత్త్వేపి రూపవాన్ వృక్షపృథ్వీత్వాదిత్యాదౌ
దౌ చ నావ్యాప్తిః (నీలరూపవత్త్వ) సమవేతసామాన్యాభావత్వావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాయాః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపానవచ్ఛి
న్నత్వాదితి ధ్యేయం ద్వితీయ [illegible] లక్షణయోః [illegible]
[illegible] వచ్ఛిత్తిరితి అభావవతి వృత్త్యా [illegible] వ్యాప్తిరితి పరి
ష్కారాన్తరయోః వ్యాపకవృత్తిత్వాదేః ఫలమాహ [illegible] వ్యాపకవృత్తేర్వా

సాధ్యవతీతి తత్ర సాధ్యాభావేత్యాది సామాన్యతః సాధ్యాభావవద్వృత్తి
త్వత్వవ్యాపకత్వం త్యక్త్వా వహ్నిసామాన్యాభావస్సజాతీయసవ్యధికరణధర్మావ
చ్ఛిన్నాభావసాధారణసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకాభా
వస్యాప్రసిద్ధ్యా వ్యాపకేతిమాత్రే అవ్యాప్తిరతస్తత్త్వదితి॥ సాధ్యాభావవిశే
షాణాం తథా చ నిరుక్తవృత్తిత్వ సామాన్యాభావ ఏవ నిరుక్తవృత్తిత్వవత్వ
వ్యాపకప్రతియోగితాకః తత్ర సాధ్యాభావసజాతీయోऽస్త్విత్యలఘూర్షః
నద్రవమపి జలవృత్తిత్వవత్త్వేన నిర్ధూమమప్య త్వాభావవద్వృత్తి నిరుక్తరూ
పత్వాలినో వహ్నేస్సత్త్వాదతివ్యాప్తిః న చ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం

వరితలజలస్య న్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వమేవప్రతియోగితాయాం విశేషణం
వాచ్యమతో నోక్తదోష ఇతి వాచ్యం తథాపి గుణాభిదాభావస్య జా
తీయసంబంధపూర్వపక్షేణావృత్తిత్వవిశిష్టగుణాసమవేతత్వాదృశాభావస్యహేతా
సత్త్వాద్గుణాచ్ఛిన్నం సత్త్వాదిత్వాదావతిప్రసంగాదత ఆహ తత్తత్త్వాద్య
భావవద్వృత్తిత్వవత్త్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మాన●వచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకోవాభావోధ్య ఇతి అయం పాఠః [illegible] క్వాచిత్కః తత్రాతిరిక్తా
ంతేననిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వసామాన్యాభావాదేః సంగ్రహః అనవచ్ఛా

దిటిజ
విశ్రాంఊ

వహ్నిసామాన్యాభావవజ్జాతీయ్యసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిప్రసంగాత్॥ న[illegible]జే నిర్ధూమ
౭౬ త్వాదిసజాతీయుల్లకుల్ నిర్ధూమవృత్తిత్వపట్టాదినా వహ్న్యవృత్తేరభావస్య
హేతౌసత్వాద్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః హేతుతాఘట
కసంబన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వమాత్రనిష్ఠనిష్ఠనప్రతియోగితాయావి
శేషణాత్తేవినిర్ధూమవృత్తిత్వేన జలవృత్తిత్వజలానల నిర్ధూమ
వృత్తిత్వోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమితివాచ్యం

ఎతదష్టరసస్యైవయుక్తేత్యాదిలక్షణాంతరస్యవక్ష్యమాణత్వాహేతు

ర్వపితత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాయితస్యైవ

వసముక్తేస్సమానాధికరణధర్మాదికంత్రపిషిద్ధవ్యనిషేధత్వంయస్యని

విశేషావ్యర్థః కస్తత్రవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వే

నఘటాదభావస్యైవలాభాదృశస్యసాధ్యాభావసజాతీయస్యనం

చవాల్ తథాపియథాసంన్నివిశిన్నవృత్త్యత్వం యత్రతాదాత్మ్యేన

హేతుతా తత్రసత్త్వేతాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవత్

ది.పి.జ్రా.
మిశ్రం.౪

దా సర్వజగత్ప్రరూపతయా తాదృశతాదాత్మ్యస్య శక్తివలాన్వయిత్వే
౭౭ న తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరతో నిషిద్ధద్వయగర్భతా
యుక్తా తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావా ఇత్యుక్తౌ
వసంభవస్య లవధికరణాధికావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛి సాధ్య
న్నాభావాప్రసిద్ధేః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వముపేక్ష్య లఘూర్వృత్తి
త్వమాత్రస్యైవ మోక్తాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాదితి చేత్తు
చ్ఛం గురోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమంగీకృత్యైవ లక్షణా

కరణాల్ అన్యథా మహాకాలభిదేఖిలజన్యత్వవిశిష్టఘటాదేః
కాలికసంబంధేన హేతుతాయామవ్యాప్తిత్ర సంగాల్ మహాకా
లభేదాభావవద్వృత్తిత్వత్వమపేక్ష్య లఘునా వృత్తిత్వత్వమాత్రస్యై
వమహాకాలభేదాభావవద్వృత్తిత్వత్వాభావవత్ప్రతియోగితాయాః
అవఛేదాల్ మహాకాలభేదాభావసజ్ఞాతీయస్య తద్వృ
త్తిత్వప్రాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మావఛిన్నప్రతియోగితా
కాభావసత్వప్రసిద్ధిరితి ధ్యేయం తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకతయ

ది॥ షు॥ ౹ జ॥
విశ్రం౹౭౮

౭—

సప్రయోజనమాహ సాధ్యాభావవత్త్వస్తిత్తేష వృత్తిత్వస్య తత అ
భావమాదాయ నాతిప్రసంగ ఇత్యాశయః అవ్యభిచారనిరూ
పకాధికరణాద్ధలాన్వృత్త్యాభావస్యాపి సాధ్యాభావతయా తద్వృ
త్తిత్వసామాన్యాభావస్యావ్యభిచారిణ్యసత్త్వాత్ తథోక్తి వ్యాప్తిరత
ఆహ సాధ్యవత్త్వాదీతి సాధ్యవత్త్వాదివిశిష్టంయుంస్నిధూఽగవు
వృత్తిత్వం తద్వత్త్వ వత్త్విరహాధికరణవత్త్వాదితవ్వతిప్రసంగం॥౨
ఇతి భావః అధునాఽధునాలత్త్వాదిసంగ్రహః వ్యాప్యవృత్తిధర్మా

నవఛింన్నేతరస్యప్రయోజనమాహ వ్యావృత్తాద్యవఛింన్నస్య వేతి నిర్ధూ
మవృత్తిత్వవత్త్వాభిధానం యత్త్వావఛింన్నస్య వేతస్యధర్మః స్వరూపమితి
అనస్యధర్మానివర్తకస్య సంయుక్తత్వాభావస్య సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వప్రత్వా
పక్షప్రతియోగితాకత్వాభావాన్నివర్తకవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య
ధూమే అసత్త్వాదవ్యాప్తిరేవ స్యాదితి భావః తద్ధంటేతి సాధ్యా
భావవద్వృత్తిత్వస్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వహ్నౌ తస్య
ధర్మః తాదృశసంబంధేన హేతుధికరణతాప్రవిశేషణవయతః స్య

౭౹౫౹౩౹
పత్రం౬౮

చిదిత్యుక్తం తథాపి హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతా
వద్వృత్తిత్వం సాధ్యాభావవిశిష్టమ్ తద్యథా సత్త్వాదావిత్యాదిరూపేణ వక్ష్యమా
ణ్యామా [illegible] దిపరిగ్రహః తత్రాపి జాతిసామాన్యాభావాదేః సాధ్యాభావ
త్వయా తద్వృత్తిసంయోగేన వృత్త్యప్రసిద్ధేరవ్యాప్తిప్రసంగాత్ నసుత్రవ్యం
విశిష్టసత్త్వాదిత్యత్రావ్యాప్తేః విశిష్టస్య సత్త్వస్య సత్తానతిరేకిణాత్రవళ్తా
భావవతి వృత్త్యప్రసక్తావ్యాభావసజాతీయస్య తద్వద్వృత్తిత్వాభావ
స్య హేతౌ సత్త్వాత్ నన్వేవం విశిష్టహేత్వధికరణే వర్తమానస్య

వసాధ్యాభావేऽప్యవృత్తాం తావత్త్వే ప్రోక్తదోషవ్యుదాసాదితి వాచ్యం
తథాపి ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్రాతివ్యాప్తిః నిర్ధూమవృత్తిత్వసామా
భావస్య వహ్నిమానసంయువహ్నౌ సత్త్వాల్లనేతద్ధేతుతావచ్ఛేదక ధూమా
వచ్ఛేదేన తాదృశవృత్తిత్వాభావవత్త్వం వివక్షితమితి వాచ్యం తథా
సత్యపి నిర్ధూమత్వాదిసజాతీయస్య నిర్ధూమవృత్తిత్వస్యైవ వహ్న్యావృ
త్తేరభావం తాద్రూప్యేణాజలవృత్తిత్వే జలానన్య నిర్ధూమవృత్తిత్వ
స్యాభావం చాదాయాతివ్యాప్తిరితి తాదవస్థ్యైవేత్యత ఆహ యద్వేతి

దీధితిః [illegible]

ది।౭౹౨।
మి శ్రాం౪

వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న ధూమాభావసజాతీయస్య తద్వ్యాపకీభూత
౮౦ స్యతస్యైవాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన వహ్నిత్వాదినా వహ్ని
త్వాద్యవచ్ఛిన్నం ప్రతి వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తి
రతో యావంత ఇతి తథాచ ధూమాదిసామాన్యాభావస్యా
పి సాధ్యాభావత్వం యావదం తద్గత తద్వ్యాపకీభూతా
భావప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన ధూమత్వాదినా వహ్న్యాదికం ప్రతి
వ్యాపకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః తత్తద్వ్యష్ట్యభావసజాతీయస్య

స్సాధ్య

తద్వ్యాపకీభూతాభావస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన తత్తద్వహ్నిత్వాది
నాధూమాదికం ప్రతి వ్యాపకత్వాభావాదసంభవ ఇత్యతస్సాధ్య
ణాభావా ఇతి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపే
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావా ఇతి తదర్థః తత్తద్వహ్నిత్వాది
క్షం తు న సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకమత్తద్దవచ్ఛిన్నాభావ
మాదాయ నోక్తదోషః తాదృశ[illegible]ధ్యాభావసాజాత్యం ఖాద
యావత్సా
తాదృశ[illegible]ధ్యాభావవృత్తిత్రాగుక్తాన్యతరరూపవత్త్వం తజ్జ

ది।౪౧।౪।
ఱుకాం౬

వ్యతిరేకిణో అత్ర సిద్ధమతః ప్రత్యేకమ్ [illegible] తి యద్యపి తాదృశ

యావత్సాధ్యాభావానాం ప్రత్యేకనిరూపితసాజాత్యం న కుత్రాస్తి భావి

౮౧ తి వ్యతిరేకిణ్యవ్యాప్తిత్వాదవక్తవ్యం తథాపి తేషామిత్యత్ర [illegible] తసంబ

తసంబంధిసంబంధిత్వైకవిశిష్టాద్యావత్తత్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకం త

త్ప్రజాతీయ్యసంబంధత్వాద్వ్యాప్యత్వేభూతాభావసంబంధాంశేపాద భా

దోషః ధూమాదిసామాన్యాభావవ్యాపకసంబంధవహ్నిత్వాదినాఘటా

దభావసంప్రతియోగితావచ్ఛేదకేనావహ్నిత్వాదినా వహ్నిత్వాదు

సత్త్వావచ్ఛేదకతాకత్వవ్యాప్యవృత్త్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య

వచ్ఛిన్నం ప్రతి వ్యాపకత్వాద్వహ్నిఘటాదౌ నాతివ్యాప్తిరతస్సజాతీ
యస్యేతి సాజాత్యంత్వత్రానుక్తదిశాగ్రాహ్యం తేన సంయోగా
దిసంబంధావచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వాదికృత్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్రవద్ద్రవ్యత్వాదినా వహ్న్యాదివ్యాపకత్వేపి ధూమవాన్వహ్నేరిత్యా
దౌ నాతివ్యాప్తిః తాదృశాభావస్య ధూమాదిసామాన్యాభా
వస్య జాత్యవ్యాప్యత్వవిరహాదితి ధ్యేయం ధూమాదిసా
మాన్యసజాతీయస్య వ్యాపకతాభాసస్య చ వహ్నిసం

ది|౮|౫

మిశ్రం౯౮

ప్ర

సంయోగ దేశం

యోగాద్యభావసత్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీనవచ్ఛిన్నప్రసావచ్ఛిన్నప్ర

తియోగికత్వాదతివ్యాప్తిః అతో వ్యాప్యవృత్తిరితి వస్తుతో వచ్ఛి

న్నేన ధూమవద్వృత్తిరభావసత్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీనవచ్ఛి

నవచ్ఛిన్నప్రతివ్యాపకత్వాదతివ్యాప్తిరతో వ్యాప్యవృత్తితానిరూ

పకప్రతియోగితాభావయువ్యాప్యవృత్తిపదం తేన యత్ప్రతి

యోగితాకాభావత్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్య

వదధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నస్థభయాభావత్వావృత్త

ప్తౌ

ప్రతియోగితాయాం లక్షణాఘటకత్వాన్నోక్తదోషః ధూమాద్య
భావస్యజాతీయ్యాస్సవత్త్వా దభావస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
నవచ్ఛిన్నత్వాదినావచ్ఛిన్నాధికం ప్రతివ్యాపకత్వాద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యా
దావతివ్యాప్తిరతో వ్యాపకీభూతస్వవత్తియదపి తత్త్వావచ్ఛి
రిష్ఠలానవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి నిరుక్తసాధ్యాభావత్వం యాతత్సమానా
ధికరణాస్వతత్త్వజాతీయాభావస్వప్రతియోగితావచ్ఛే
నధర్మేణాతత్త్వదయోగ్యాలక్షణదత్వాదినావచ్ఛిత్త్వాదవచ్ఛిన్నం

వి|షి|చి|
వింశ్రాం౮

ప్రతివ్యాపకత్వాభావాత్సమానాధికరణాభావమాత్రోక్తావపి
నాతివ్యాప్తిః తథాపి సాధ్యాభావవ్యాపకత్వఘటితనిరుక్తిఘటితసా
౮౨ ధ్యాభావస్య జాతియాభావే సాధ్యాభావసామానాధికరణ్యస్యాత్ర
విశిష్టతయా న సాధ్యాభావవ్యాపకీభూతపరవంత్వస్య వ్యర్థత్వేతి
ధ్యేయం యత్సాధ్యవచ్ఛేదకసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతా-
యాః యదవచ్ఛేదకం తన్నైవసంబంధేన తద్రూపావచ్ఛిన్నా-
భావమాత్ర సాధ్యాభావవ్యాప్యార్థః తథాచాయోగోలకషేద

ప్తిస్సచ నస్య సంయోగాత్మకసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ధూమ
వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమితి తదవచ్ఛిన్నాభావో న సాధ్యాభా
వః కింతు ధూమాద్యభావ ఏవ తత్సమానాధికరణాస్య
వహ్న్యాద్యభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేన వహ్నిత్వాదినా
వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నం ప్రతి వ్యాపకత్వాదతివ్యాప్తిరతస్సమా
నాధికరణాస్య తద్వ్యపహాయ వ్యాపకీభూతస్య త్యక్తం న
చైవం వహ్నిమా ధూమాదిత్యత్రావ్యాప్తిః సంయోగేన వహ్న్యా

జా। ౭౦।౪।
మిశ్రంలు

౮౪ భావస్యైవసాధ్యాభావతయా తస్య కేవలాన్వయిత్వేన తత్ప్రతి
యోగివ్యధికరణభూతవ్యాప్యవృత్త్యభావాప్రసిద్ధేరితి వాచ్యం
యావంతో వ్యాప్యవృత్తయః సాధ్యాభావాస్తేషామేవ నివే
శ్యతయా వహ్నిసామాన్యాభావస్య నిరవచ్ఛిన్నహేత్వధి
కరణావృత్తికరూపవ్యాప్యవృత్తిత్వవిరహేణ యావదంతర్
గతత్వాత్ ధూమాభావస్య వహ్నిమదయోగోలక ఏవ
తాదృశవ్యాప్యవృత్తిత్వాదితి తన్న సాధ్యత్వేన ప్రమేయమాత్ర

సవ్యభిచారితాయాః సమవ్యాప్తేః తత్ర త్రయమె యుత్త్వాదేకవత్వాద
ప్త్యైన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తాదాత్మ్యేన తద్ధవత్త్వం
న్యాభావాప్రసిద్ధేః అనైవతు యావంతస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేక
కం తత్తత్ప్రజాతీయనిష్ఠం యదవచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాకాభావవత్త్వం తత్తత్సాధ్యాభావవ్యాపకతావచ్ఛేదకం
తత్తద్రూపేణ యద్రూపావచ్ఛిన్నం పతివ్యాపకత్వమవచ్ఛి
వ్ఛతి తద్రూపవత్త్వమర్థః అత్రచ సాధ్యాభావవ్యాప

౭౹౮౹౫౹
ఎంత్రం౬

ఉశ

కతావఛేదకత్వమపహాయ సాధ్యాభావసమానాధికరణావృత్తి
త్వోక్తౌ గుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావవాన్ద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తా
భావాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః గుణాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావాభావ
రూపస్యద్రవ్యాన్యత్వాభావరూపస్యవా నిరుక్తసాధ్యాభావ
వత్సజాతీయస్య సమానాధికరణే చ సత్తారూపాభావే వర్త
తే యత్ర ద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావత్వరూపధర్మావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకాభావత్వం తేన ద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావత్వరూ

త్రా

ఉధర్మేణ హేతుతావఛేదకావఛిన్నంప్రతి వ్యాపకతావఛేదాంశే సాధ్య

భావవ్యాపకతావఛేదకత్వేతు తద్వ్యానవఛిన్న విశిష్టసత్తాభావత్వావఛి

న్నప్రతియోగితాకాభావత్వాదికం ననుణాంనవఛిన్న విశిష్టసత్తా

భావాద్యాత్మకసత్వద్వ్యాన్యత్వాభావరూపసాధ్యాభా

వసత్వ వ్యాపకతావఛేదకంత్ర వచ ఏవ వచ ఉభయారాదహో

మోక్తదోషణత్వాన్నేతి త్రవచం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌవ్యాపకీ

భూతతాదృశాభావప్రతియోగితావఛేదకేన గుణాకర్మాన్యత్వ

దిటిజ
అ౯
మిశ్రుం

ష్టవిశిష్టసత్తాత్వాదినా సత్తాదికం ప్రతి వ్యాపకతానవచ్ఛేదాదవ్యా
ప్తిరాహ యద్రూపావచ్ఛిన్నం ప్రతితన్నిష్ఠదండగమనం ప్తం దత్త్వాదిత్వా
దాతాదృశసకలగతిత్వాదేర్భావసత్త్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత
గతిత్వత్వాదినా కాలికసంబంధేన సత్త్వం దత్త్వవ్యాపకత్వాదతివ్యాప్తి
రితి వాచ్యం తాదృశాభావస్య యత్ప్రతియోగితాయా అవ
చ్ఛేదకో యస్సంబంధః తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన
హేతువ్యాపకస్యోక్తత్వాదితి భావః వక్ష్యః పరిష్కృతం నిరసితు

మాహేః సాధనసత్వాదినా త్రాత్రైతి యావంతస్సాధ్యాభావాః ప్ర
త్యేకం తత్తత్సజాతీయవ్యాపకీభూతాభావిత్యర్థః తదవస్త
కత్వమితి తత్తత్సాధ్యాభావసజాతీయ్యవ్యాపకీభూతాభావ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమిత్యర్థః ప్రథమే దూషణే మహానత్ర
సత్వాదితాదృశాభావేతి సాధ్యాభావసజాతీయ్యవ్యాపకీభూ
తాభావేత్యర్థః ద్వితీయదూషణే మహానసీయత్వమయూరాది
త్వాదిత్రమయత్రాదేరితి న చ సామానాధికరణ్యవిశిష్టాభావస్య

ఏ౹౬౹౩

మిశ్రం

వచ్ఛేదకస్యాపి తత్త్వాత్ప్రమేయత్వేన గగనాభావస్యైవ తత్రాసత్త్వాత్ప్రమే

లక్ష్య జ్ఞానాద్యభావసజాతీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకం ప్రమేయత్వమా

దాయ నావ్యాప్తిరితి వాచ్యం తాదృశవిషయత్వాశ్రితిషయోగ్యోరసో:

త్వమావిషయత్వసప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనోక్తావ్యాప్తితా

దవచ్ఛిన్నప్రతిభావః నవ్యాప్యవృత్తియావంతస్సాధ్యాభావాః ప్రతియోగికం

తత్తత్సజాతీయోన్యోయస్తత్సమానాధికరణో వ్యాప్యవృత్త్య

భావః తత్ప్రతియోగిత్వమేవ వ్యాప్తిః వ్యాప్యవృత్తిత్వం తు స్వప్రకృత

హితుసామానాధికరంణ్యావవధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభావఛిన్నత్వో
భయాభావవత్త్వం తెన ధూమాభావసమానాధికరణాస్యతత్స
జాతీయస్యచ్ఛవహ్నిధూమోభయత్వాదవచ్ఛిన్నాభావస్యప్రతి
యోగిత్వేపి ధూమసాధ్యకవహ్నౌ న్యాతివ్యాప్తిః తాదృశోభయా
భావస్య నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వాభావాత్ ఏవంచ యత్రాభావేత్ర
కృతసాధ్యసామానాధికరంణ్యావవధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభిన్న
త్వోభయాభావస్స ఏవ సాధ్యాభావపదార్థః తేనాభావవాన్

ది॥ శి॥ చ॥ మిశ్ర॥ ౮౮

ప్రమేయత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవత్ప్రతియోగికఘటావృత్తిత్వాదవ
చ్ఛిన్నాభావస్యాధికరణే ఘటాదౌ వర్తమానస్య తత్తత్త్వజాతీయస్య
వృత్తిత్వభావస్య నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వాప్రసిద్ధావపి నావ్యాప్తిః
ఇత్థంచ ప్రమేయం సత్త్వాదిత్యాదౌ గుణాన్యత్వాదభావస్యాపి
నిరుక్తసాధ్యాభావత్వాత్తదధికరణే గుణాదౌ వర్తమానస్య
తత్త్వజాతీయస్యాభావస్య నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వాప్రసిద్ధావపి
నాతివ్యాప్తిః వాచ్యం ప్రమేయాదిత్యాదౌ తు వచ్యధికరణాధ

ర్యావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాదుభావసమానాధికరణాన్యవిరుద్ధంఘట
త్వపటత్వాభ్యాంప్రమేయాభావస్యఘటత్వాదినావాచ్యత్వాదభ
భావస్యైవనిరుక్తవ్యాప్యవృత్తితాశాలిన్యః ప్రతియోగితామాదా
యలక్షణాసంభవఇతియత్త్వాశ్రుతమేవసమ్యగిత్యత్రత్యాహుత
ఇతిప్రాహుః వ్యాపకీభూతస్యస్వజాతీయస్యైవత్వాదిపరిత్యాగే
నలఘులక్షణమాహ॥ యద్వేతితాదృశా ఇత్యత్రకృతసాధ్యవ్యా
పకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావాయేత్యర్థః

బి|జ|జ|
వి|శ్రీ|
౮౯

అత్రాపి యత్సంబంధినః సాధ్యవ్యాపకతా తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభా
వానాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మైస్తత్సంబంధిన యద్రూపావచ్ఛి
న్నం ప్రతివ్యాపకత్వమవచ్ఛేదకతయేతి శేషవసితార్థః తేనస
మనంస్పందత్వాదిత్వాదౌ గమనత్వాదవభావప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకైర్గగనమనస్త్వాదిభిః కాలికసంబంధేన స్పందత్వాదిహేతువ్యా
పకతావచ్ఛేదిదిపి నాతివ్యాప్తిః నతావాచ్యత్వాదిభేదప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకమాదాయైవ కేవలాన్వయిష్వతి లక్షణాసంభవేత్ప్రతి

యోనవృత్తిత్వాదిగ్రంథావతారానుపపత్తేః నచ ధూమత్వేన
ధూమాభావనవవహ్నిత్వేన ధూమవత్త్రేరభావత్వాత్ అయఃపిం
డానలత్వాభావనవ అయఃపిండానుత్పలక్షణాస్వరూపసంబంధే
నచ్ఛేదత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వాత్తత్ర తత్సంయోగత్వావచ్ఛేదకీభూతవ
హ్నిత్వచ్ఛేదత్వాదిభర్వహ్నిత్వాదవచ్ఛిన్నం ప్రతివ్యాపకతావచ్ఛేదా
ల్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం యత్ర తయో
గతాకాభావిత్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వవదధికరణాదర్శావ

దీ।టి।జ।
మూం పా ౭
ఘ టి కాం ౬

జన్యాభావభిన్నత్వోభయాభావస్తాదృశవృత్తిత్వయోస్తాయాం
౯౦ వావచ్ఛేదకధర్మస్య లక్షణాఘటకత్వాదితి సంక్షేపః ॥ శ్రీ ॥ మిశ్రల
॥ శ్రీ ॥ క్షణం సంపూర్ణం ॥ శ్రీ ॥ అథకూటాఘటితలక్షణారంభః ॥ శ్రీ ॥
శ్రీగణాధిపతయే నమః ॥ పరిష్కృతం ॥ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య ఘటత్వాదినా అభా
వమాదాయ వహ్నిమానిత్యాదావవ్యాప్తిరతోఽయమంతయిత్యుక్తం తాదృ
శవృత్తిత్వాభావవత్త్వమపి దైశికవిశేషణతయ్యాప్యవగ్రాహకం తేన నిర్ధూమ
మవృత్తిత్వాదినామాన్యాభావస్యాపి కాలికసంబంధేన వహ్న్యాదివృత్తిత్వా

ద్యావష్టంభాదానేపి నాంతవ్యాప్తితాదవస్థ్యం వహ్నిమాన్ధూమాద్వాచ్యంశ్చే
యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవత్త్వం యుక్తే వ
త్వాదిసమనియతప్రతియోగితాకస్యలం యుక్తత్వాదిత్యాహ న్యాభా
వసళహి తావనా త్వాదతో వృత్తిమత్ప్రత్తయయోత్యుక్తం తదనుక్తౌ
వసంభవస్తు నాస్తి తాదాత్మ్యసంబంధేనసద్ధితావేవ నిరుక్తలక్షణాగమ
నాత్ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవత్త్వాదాత్మ్యప్రతియోగి
కస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వస్తుగత్యా తాదృశవృత్తిత్వ

బా॥టీ॥టి॥
హా॥భ్రు॥

౯౧

ప్తివ్యాపకప్రతియోగితాకతయా తథావిధయావదభావస్యైవ హేతౌ
సత్త్వాదితి ధ్యేయం యేన సంబంధేన హేతుతా వృత్తిమత్ప్రత్తియోగ్యత్వ
త్రాపి వృత్తిమత్త్వం తేనైవ భోధిమితి పాఠః తదభావస్యేతి తత్సామా
న్యాభావస్యేత్యర్థః జాత్యాదావితి సమవేతత్వఘటితజాతిత్వో
క్త్యసంబంధావచ్ఛిన్నయా వృత్తిమాన్స్వప్రతియోగిత్వమనుపదదర్శితం
నక్షతిః నావ్యాప్తిః హేతుతాఘటకసంబంధేన యో వృత్తిమాన్ త
దవృత్తిత్వేన తాదృశాభావస్య యావదన్తర్గతత్వాదితి భావః

మ అత్రవృత్త్యప్రవృత్తిః దైశికవిశేషణతయాన్త్రాహేలబత్తినవాచ్యం ఘటత్వా
దిత్వాదావధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవాజోత్వాదబభావవత్వమపి తత్వ
ప్రసమనితత్ప్రతియోగితాకసంసమవేతత్వసామాన్యాభావవ్య
ప్తేః తుతాఘటకసమవాయసంబంధేనవృత్తిమతిస్వందాదౌకా
లికసంబంధేనవర్తమానసంయుక్తైకవిశేషణతయాఘటత్వాది
హేతావసత్త్వేపినావ్యాప్తిః ఇత్యత్రావ్యతిరేకిణా సాధ్యాభావ
వతివృత్తిరపిహేతుతాఘటకసంబంధేనైవగ్రాహ్యేతివ్యంజితం

ది|౫|౩|
పు|౮

త్తి న తత్తద్ధూమావయవానాం ధూమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి మహోక్తద్వితీ
య సాధ్యవత్త్వేన తద్వృత్తిసంబంధసామాన్యేన యా వృత్తిః తదభావస్య
తత్తద్ధూమాసమానకాలీనద్రవ్యవృత్తే ధూమమహత్త్వావచ్ఛిన్నవహ్ని
మద్ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః నను సాధ్యవత్ప్రతియోగికాభావస్యోక్తత్వే మాత్ర
విశిష్టధూమస్య తత్తద్వహ్న్యభావవత్త్వాద్వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యత్రా
వ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వవిశిష్టగగనా
దిసాధ్యకత్వేనవచ్ఛిన్నత్వాదావతివ్యాప్తిః తాదృశాభావస్య కేవలాన్వ

యిత్వాత్ తద్వం ష్ఠానాగ్రాహ్యగుణవాన్ ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యా
దావవ్యాప్తిః తాదృశధర్మావచ్ఛిన్న[struck]ప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేరతఏవప్రా
హ సాధ్యాభావవత్త్వేతి పూర్వవదితి ప్రకృతసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేద
కరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకవ్యాపకవృత్తిత్వాభావోత్ర సాధ్య
భావశబ్దార్థ ఇత్యర్థః యథాశ్రుతసాధ్యాభావప్రవేశే నానంగ
వ్యాప్తేః అత్రాపి ఇతి సంబంధేన వ్యాపకతా తత్సంబంధేన తాదృ
శరూపావచ్ఛిన్నాభావో బోధ్యః తేన జ్ఞానవానాత్మత్వాదిత్యాదౌ

ది|౯|౮౩|

కూ॥అ॥ స్వరూపసంబంధినసాధ్యవ్యాపకస్యప్రమేయత్వాదేః కాలికసంబంధావ

౧౨ చ్ఛిన్నాభావాధికరణసమవేతత్వాభావస్య స్పందత్వాదినిష్ఠస్య అ

౨ త్రతత్త్వహేతావసత్త్వేన న క్షతిః యత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన తా

దృశరూపావచ్ఛిన్నాభావానాం వివక్షణాత్ జ్ఞానవానాత్మత్వాదిత్యా

దావవినా వ్యాప్తిః కాలికసంబంధేన ప్రమేయత్వాభావస్య సాధ్య

తాఘటకసమవాయసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వాత్॥ ఇత్థం చ వ్యాప

కతాపి తన్నిష్ఠసంబంధేన స్వావ్యతేన విశిష్టయా సాధ్యవ్యాపకస్య

[illegible]

జ్ఞానాదేః సాధ్యతాఘటకసమవాయసంబంధేనాభావవతి హేతౌ
వర్తమానత్వేపి తద్వత్త్వం పృథివీత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః తత్త్వంవ్య
యా త్యనియామకసంబంధేన సాధ్యతాయాం తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాత్ర
సిద్ధ్యాసిద్ధేతావదవ్యాప్తేః ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిశ్చ వహ్న్య
ధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ సంయోగసంబంధా
వచ్ఛిన్నాభావస్యావ్యాప్యవృత్తితయా వహ్నేర్వృత్తిత్వాభావస్యావ్యధి
కరణాధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాత్తత్రమేయం

[illegible]

ది।టి।౩౫।
దూ।అ।
౯౪

ఒక్రమే యుక్తేన ఘటభేదస్యాపసమిశవశిల నిరుక్తవ్యాపకవృత్తిత్వాభావంష
వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయామవ్యాప్తేస్స
సాధ్యతాఘటకతాదాత్మ్యసంబంధేన ప్రమేయత్వాదికేవ [illegible] సా
ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా తత్సంబంధేన తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధి
రితి దిక్ వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వహ్నిసంయోగాభావస్యాపి
సాధ్యవ్యాపకతయా తదభావాత్మకవహ్నిసంయోగవద్వృత్తిత్వస్సామాన్యా
భావస్యైవ ఘటాదినిష్ఠ[illegible]తావభావాదతో వ్యాపకవృత్తిత్వే
నాభావో విశేషితః వస్తుతస్తు నిరుక్తసాధ్యాభావాధికరణత్వమవ

ష్యంవిశేషణతావిశేషేణాప్రవిశేషం అనుయోగాత్రయలంగుణాదితాద్యాప్రవ్య
త్వాభావస్య కాలికసంబంధేనాధికరణే గుణాస్య వృత్తేః ద్రవ్యత్వాభావవ
ద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య జ్ఞానాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వాదవ్యా
ప్త్యాపత్తేః తథాచ వక్షీసంయోగాద్యత్రకాభావస్య తాదృశసంబం
ధేనాధికరణాప్రసిద్ధ్యా తమాదాయాప్రసిద్ధివారణార్థం నవ్యా
ష్యవృత్తిపదం తరం తు రూపవాన్ పృథ్వీత్వాదిత్యాదౌ నిత్యత్వా
దినా రూపాద్యభావస్యాపి తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నాభావతయా తద్వత్స

ది॥ టి॥ జ
కూ॥ ౩
౯౫

మపి తత్త్వాద్యభావస్య నిత్యరూపాదినిష్ఠస్య హేతావసత్త్వాదవ్యాప్తిరతో వ్యా
ప్యవృత్తిమతం న చ తస్యాపి వ్యాప్యవృత్తిత్వాదుక్తదోషతాదవస్థ్యం యత్ప్ర
తియోగితాకాభావే స్వావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్న
వద్వృత్తిత్వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వస్య చద్వయోర్వ్య
తిరేకః సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నతాదృశప్రతియోగి
తాకాభావస్యోక్తత్వాత్ నిత్యత్వాదినా రూపాద్యభావస్య వ్యధికర
ణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నస్య స్వావచ్ఛేదకీభూతనిత్యత్వాద్యవచ్ఛి

క్షవప్రవృత్తిత్వాదివదుపదానః ఏతేన సంయోగాత్ శబ్దభావత్వాదేః స్వా
ధిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా ప్రతియోగివైయధి
కరణ్యం న్యూషతి తశాధవవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వేపి నవ్యాప్యవృత్తి
వదవైయధికరణ్యమితి ధియం ననువచ్ఛే మానస్థమాదితాదా
లోకావృత్తిత్వాదినా అలోకావృత్తిసామానాభావోపి సాధ్యభా
భావో వవత్ప్రవృత్తిత్వాయాం వదం తగ్నత స్వసంయోగాది సంబంధావచ్ఛి
వచ్ఛిన్నాసామాన్యాభావవత్ప్రవృత్తిత్వస్యావ్యాలోకావృత్తిమధ్యనివేశాత్॥

దీ॥టీ॥ ద్వివిశేషరూపేణ సంసర్గతాప్రకారితు అసంభవ ఇతి చసంచవఘ్రావాసన్ధావాదిత్వాద్వా పక్షాంభవ ఇతి చతుర్థః తిస్ర
కూ॥౭ శ్రూపవానితద్వ్యక్తిలను యోగిక సవః వాయుసంబంధినసత్త్రాయా ఇతోదావవ్యక్తిభావి పినష్టితిః॥

ఏవమింధనత్వావచ్ఛిన్నప్రత్యభావాధికరణీభూతమహానసవృత్తిత్వాదేర్మ
౯౬ హానసవృత్తిత్వాదినా యోభావస్సోపి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావో యా
వదంతర్గతః తయోర్ఘూమాదావసత్వాదసంభవ ఇతి చేత్ అత్రాహ
తద్వృత్తిత్వాభావోపలమిత్రలక్షణే ఇతి అత్రాపి తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తి వా
ప్రత్యవ్యాపకవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిశిష్టాభా
వావృత్తిత్వాదుపవచ్ఛిన్నాభావసంబంధిత్వాదసత్వాత్ తద్ఘూమాదితత్ర
వ్యాప్తిరతిరోసంభావ్యాచ్ఛిన్నస్వవ్యాపకత్వస్వప్రతియోగితా ~~కత్వవిశిష్టా~~

తద్వ్యాపకీభూతం యత్తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వం తద్వ్యాపకత్వప్రతియోగితావచ్ఛే

భావా దకీభూతసంబంధః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావసాధారణసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ

త్వవ్యాపకత్వప్రతియోగితాకస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వృత్తిమ

ద్వృత్తిత్వాద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరత ఉక్తం తత్తదితి తథాచ సధూమవృత్తి

త్వాభావస్యైవ తద్వ్యాపకతత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వప్రతియో

గితాకతయా తస్యైవ వహ్న్యాద్యభావత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి భావః స్వనిష్ఠవృత్తిత్వ

త్వేనరూపేణ వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యా

ది।ఋ।ఋ।
కూ।అ

భావవత్ప్రవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకసంబన్ధేన త్వంత్వరవృత్తేః స్వనిష్ఠస

౯౨ ప్తౌ ల్పష్ఠి తు మాత్రే అసంభవాపత్తిరతో కల్పాంతరమాహ తత్త్వదితి సమా

నాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య యావదభావస్యైవ వచ్ఛి

చ్ఛారిన్యతిప్రసక్తత్వాదతిరిక్తాంతం అత్రాపి నిధూనమవృత్తిత్వత్వస్యాపి

సామానలతః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వాదతిరిక్తసమానాధికరణధర్మ

తయాతదవచ్ఛిన్నసామాభావమాదాయ అతివ్యాప్తివారణాయోగా

త్తథేత్యుక్తం నచ్ఛైవమపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్రవత్వాభావవత్ప్రవృత్తి

ఽనవచ్ఛిన్నం తాదృశవృత్తిత్వాభావోఽధియతామితి వాచ్యం ॥ సామాన్యధర్మేణ విశేషాభావానభ్యుపగమాత్ నచ్ఛి
తస్యాపి తాదృశాభావత్వేనైవ వాచ్యం జాతిత్వస్యానేకసమవేతత్వవిశిష్టే నిత్యత్వస్వరూపత్వేన అనుగత
త్వే తత్వేన ఘటవృత్తిత్వే జాతిత్వాన్యతరాభావమాదాయ ద్రవ్యం పృథివీత్వా
దిత్యాదావవ్యాప్తిః కింతు తావద్ధేతుకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వభిన్నావృత్తిత్వే
నాపి ప్రతియోగితాయాం విశేషణీయత్వాత్ తథా చ తత్తద్వ్యక్తిత్వాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాయ వ్యక్తిత్వాద్యేకం యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః
సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నం యద్ధేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నవృ
త్తిత్వభిన్నావృత్తిప్రతియోగితాకస్యావృత్తిమద్వ్యభావస్య ప్రసిద్ధేర
తో నిషేధస్య యన్నర్భతాతి నఘటత్వాదినా తాదృశవృత్తిత్వాభావమాదాయైవ

త్వాంతా నైనోస్త్రైంయోగి

॥ శ్రీ

దిటిజ।

సా।అ।

లక్షణాసంగతేః కించిత్త్వయుదాదిరి తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాయా

ఖ వంతోఽప్యభావా ఇతి చేన్న లాఘవాద్దర్శ్యస్యైవోచితం తత్తాఽవాచ్యత్వప్రమేయా

దిత్వాదౌ తాదాత్మ్యేన హితౌ జగత ఏవ తస్సాధ్యాభావవత్త్వాదాత్మ్యేతయాంతా

దాత్మ్యవత్త్వాదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిరతోఽనిషేధద్వయసభసత్వా

ఽర్థకవిరుద్ధఘటత్వపటత్వాభ్యామేవ తాదృశవృత్తిత్వాభావస్స్వభఽత్వా

ద్యుః యత్ర వృత్తిత్వత్వమవిశేషణగురోర్వాఽసేలత్వాభావవద్వృత్తిత్వప్రవృత్తియో

గితానవచ్ఛేదకతయా కేవలాన్వయినవ్యాప్తిభియాంతత్తత్సాధ్యాభావ

వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాన్యోక్తా ఇతి తత్ర భంగురుధర్మనిరుక్తిరుచ్యోగాత్
వచ్ఛేదకత్వమాదృత్యైవ లక్షణాకరణాత్ ఉ నవధా ఏతత్సత్త్వేవృత్తిమత్త్వతద
వ్యేయధర్మాస్యకృత్తేః వృత్తిత్వత్వమాత్రనిబత్తత్వాధ్యాభావవృత్తిత్వత్వాతిరిక్త
సమానాధికరణధర్మతయ్యైవ తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యాప్త్యభిసం
భవాత్ కిఞ్చైవం గురుధర్మస్యానవచ్ఛేదకత్వే తద్ఘటభిన్నత్రవత్త్వా
దిత్యాదావతివ్యాప్తిరపి స్యాత్ తద్ఘటవృత్తిత్వత్వావిశేష్యా గురుణాం త
ద్ఘటభేదాభావవృత్తిత్వత్వేనావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః తద్ఘటవృత్తి

ది।౫౩౩।
పూ।౧౧

త్వసంబంధేనాధ్యాభావవత్త్వత్వాతిరిక్తసమానాధికరణత్వయాంతదవచ్ఛి
న్నాభావసంబలక్షణాఘటకత్వాత్ ఏవం స్నేహత్వానవచ్ఛిన్నవృత్త్యాదిత్వాదౌ స్నే
హత్వానవత్త్వాభావవత్ప్రవృత్తిత్వత్వాదిజన్యలవృత్తిత్వాపి షయాంసుకురుత్వేనత
దవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తిర్నష్టవ్యాప్తేర[illegible]॥ యుసంబంధసంబంధి
త్వాసమానాధికరణ్యమవ్యాపకత్వమతస్త్వత్ప్రతియోగితాసమానా
ధికరణత్వాదిషయాలాఘవమనుసృత్యాహ వృత్తిత్వవ్యాప్యవృత్తినావేతి
సాధ్యాభావవత్ప్రవృత్తిత్వవృత్తినావేతి సాధ్యాభావవద్దంసంబంధాయా

తం యదల వివృత్తిత్వవృత్తి ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసబధూమత్వాదిః
సామాన్యాభావసబ ఘటానబత్వాదబభావసబ చహితావసత్వా ప్రషిమాన్యా
మాది త్వాదానిర్వత్రాసంభవః తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వనిష్ఠప్రతియో
గితాకాభావవివక్షణేపి ఘటభేదత్వేన ఘటభేదనిర్వక్షా వృత్తిత్వానబత
రాభావసబలాదృశసబహితావసత్వాత్తథాపి పూర్వవదత్రాపి కల్పే హేతు
తాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వభిన్నావృత్తిత్వేనాపిప్రతియోగి
త్వం విశేషణీయమితబదోషః స్వనావృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వనిష్ఠ

ది॥ బ్రు॥ జ॥
శూ॥ (అ)॥
౧౦౦

ప్రతియోగితాయా ఏవ తాదృశవృత్తిత్వా(త్వా)తిరిక్తవృత్తిత్వనిష్ఠధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం
వివక్షితమిత్యపి కశ్చిత్ వృత్తిత్వవృత్తినా ధర్మేణావేతి వా తేను ధూమత్వత్వా
దవచ్ఛిన్నాభావమాదాయాసంభవభయాదేవ ధర్మేణావేతి కల్పాంత
రోక్తిః తథాచ ధూమత్వత్వఘటత్వైదత్వాదిస్తాదృశవృత్తిత్వాతిరిక్త
ధర్మత్వాదేవ తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయ నాసంభవః వాచ్యంత్వపి
యా దిత్వాదౌ తు తాదాత్మ్యేన హేతౌ విరుద్ధఘటత్వపటత్వాభావమవృత్తిగ
గనాదినా వావృత్తిత్వాభావమాదాయ లక్షణాసమన్వయస్స్పష్ట ధ్యేయం॥ (౧)॥

(౧) త్రవలం పృథివీత్వాదిత్వావచ్ఛిన్నాధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభావవత్వవదవృత్తిత్వాత్ప్రసక్తసమపి తత్ప్రకటానలసమ
వేతత్వాభయాభావస్య ఘటరూపేవర్తమానస్య నాపి వంతర్గతస్య పృథివీత్వాదాప్యభావాదవ్యాప్తిరితి చింత్యం

ష వ్యాపకతత్త్వాసిద్ధ్యభావవద్వృత్తిత్వస్యైతదసంభవాద్వ్యాప్యవృత్తిమాహ అరాలో
కావృత్తిత్వేనేతి సర్వథావృత్తిత్వస్యేతి ప్రతియోగితాయాం తత్త్వాద్యాభా
వవద్వృత్తిత్వస్య వ్యాపకత్వప్రదర్శనార్థం నచ స్వవ్యాపకవృత్తిత్వస్వాకీత్వాత్
వాలోకావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వారణాసంభవాత్ప్రతియోగితాయాం
వ్యాపకత్వవిశిష్టతత్త్వాద్యాభావప్రవేశోవ్యర్థ ఇతి వాచ్యం అరాలో
కావృత్తి వృత్తిత్వాభావమాదాయావ్యాప్తివారణార్థం తస్యావశ్య
కత్వాత్ ఏవం స్వసమానాధికరణాత్యంతాభావప్రతియోగితత్త్వస

ద।శి।జ

కూ।౫। ధ్వ్యభావవత్త్వత్త్వప్త్వాత్రయనిష్ఠా[illegible]వం తాభావప్రతియోగిత్వప్రతియో

గితాకత్వరూపపరరవవనితార్థే తత్త్వాద్ధ్వ్యభావవతః కృదేవనిష్ఠత ౨

౧౦౧ యావ్ర్యయ్యధ్వంసాఖ్యంకానవరాగాజ్ఞితి భావః తత్త్వాద్ధ్వ్యభావవత్త్రిత్వ

త్రైవ్యాపకప్రతియోగితాకితధ్వంసపక్షలమాహ యస్మిందనత్వాది

నాఘటత్వాదిస్సాధవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాత్తదవచ్ఛిన్నేవచ్ఛిభ

వసిలక్షణాఘటకత్వాదుక్తమిం ధనత్వేతిత్వం ధనత్వావచ్ఛిన్నసామా

న్యాభావసలమహానసాదావసత్వాక్షమాదాయక్షతివిరహాదాహ

(ప్ర)గనచ్ఛాత్రం ధనత్వాదినా ఘటాభావ ఏవ కుతోనోక్తమితి వాచ్యం తాదృశరూపవదశ్చాత్ర వహ్నే [illegible]
తాక ప్రతియోగితాకాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వే నప్రతియోగ్యంశ ప్రకారభూతధర్మస్యాప్రతి

పక్ష్యభావేతి తాదృశవృత్తిత్వఘటితవ్యాపకత్వ ప్రతియోగితాకత్వస్య సుకత్వే ఏవం
భవసంగతు వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తి మాత్రం మియ
మాత్రస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమియనిష్ఠవృత్తిత్వాభావస్య ప్రమేయ
ంతచవృత్తేస్త్రప్రమేయవిరహాదిత్యావేదయితుం స్వసాధనస్యాధా
రంశేబనాపి [illegible] ప్రతియోగిత్వం యత్ర ఘటాభావవద్వృత్తిత్వం తదాసమా
న్యాభావస్యైవ తదర్థః అత్ర ఘటత్వాదినా ధర్మవిశిష్టాభావ్యాప్యతావిశేషణతయా
ఘటాదేః సత్త్వాదిహేతౌ వ్యాప్తిః సాధనస్యైవ హేతుతాఘటకత్వం

ది।టీ।జ।
మూ।(ప్ర)।

౧౦౨

బంధినవృత్తిమత్త్వయా తన్నిష్ఠస్యైవ యావద్భావసంభవే తౌ సత్త్వాత్ సజాత
సంభవవిరుద్ధత్వాత్త్వాద్ధ్వంసమానాధికరణాత్త్వైన హేతౌ విశేషణాదివన్నాతివ్యా
ప్తిరితి [illegible]ఏవం తథాపి ద్రవ్యత్వాదౌ సాధ్యే స్వేయ్యసమవాయాదినా స
త్త్వాదిహేతావతివ్యాప్తిః తాదృశసంబంధేన హేతోరేవ వృత్తిమత్త్వయా
తన్నిష్ఠయావద్భావసంబన్ధ్వంసామానాధికరణ్యసంభవే హేతౌ సత్త్వాత్ ఏ
వం మహాకాలాన్యోఘటాదిత్వాత్ కాలికసంబంధేన హేతావతివ్యాప్తిః
తత్ర హి తు వాఘటకకాలికసంబంధేన మహాకాలవృత్తేస్తేన సంబంధేన

((శ్రీ నచ నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతాసంబంధేన వృత్తిత్వాభావవత్త్వస్య విశేషణాన్నిష దోషః ఘటాదినిష్ఠసం
ఖండకాలావచ్ఛేదేన వృత్తిత్వాభావస్య స్వావచ్ఛిన్నవిశేషణతాసంబంధేన సత్త్వాదితి వాచ్యం దూరాదేర్వృత్తిర్న
కరణాధర్మావచ్ఛిన్నవత్ప్రబలాభావవత్త్వవృత్తిత్వాభావస్య ధూమాదావయావావచ్ఛేదేన సత్త్వాత్ తత్రత్యాద్యసంబం
లదవృత్తిత్వాసంభవాత్ సామానాధికరణ్యసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వాత్ అస్య
ఘటాదిష్టాపి ఖండకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలవృత్తిత్వాభావస్య
ముక్తాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ ఏవం ద్రవ్యత్వాదిసాధ్యతాయామవృత్తి
గగనాదిష్వాపి వ్యాప్తిః విశిష్టసత్తాయామవ్యాప్తిశ్చ ద్రవ్యాసంబద్ధ
గుణాదౌ విశిష్టసత్తాయాస్సత్త్వాదితి వదంతి ॥ యత్ కించిద్వృత్తిమత్త్వం
యోగ్యావంతస్య ప్రాబల్యాభావవత్త్వవృత్తిత్వాభావాన్నత్వత్వావచ్ఛిన్నాధికరణ
తా సామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నమితి వక్తవ్యే తదాన్నిష్ఠమేకీయాదిదోషః తత

[illegible]

౭।౮।౩।
కూటీఘు।

మూదధాతివృత్తిమద్రత్తయుణ్వాదౌ సర్వత్ర ద్రవ్యత్వవిశేషణతాసంబంధేన వృ
౧౦౨ త్తివిశిష్టేషణీయత్వాత్ అనలకా అధికరణతామాత్రస్యైవ సంయోగాదిసం
బంధేనావర్తమానత్వాత్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిప్రసంగాది
॥ శ్రీః ॥ తి ధ్యేయం ॥ శ్రీః ॥ — ఇతి కూటాఘటితం లక్షణం సమాప్తం ॥ శ్రీః ॥ ॥ శ్రీః ॥
అథ కూటఘటితలక్షణారంభః ॥ శ్రీగణాధిపతయే నమః ॥ కూటఘటితత్ర
విశిష్టనిష్ఠావచ్ఛిన్నాభావీయవ్యాప్యత్వం కూటం పరిష్కృత్య వహ్న్యాది అన్వయిత్వాద్యనాధ్యాభా
వకూటాధికరణవృత్తిత్వస్య ఘటత్వాదినా అభావమాదాయ వలభిజ్ఞ

రిణ్యతి వ్యాప్తిరతోఽయూవం తణ్ణత్వ్యక్తం తత్రాపి తాదృశవృత్తిత్వసామాన్యాభా
వత్త్వైవ వహ్నితావచ్ఛేదకత్వాన్నాతివ్యాప్తిః నచ తాదృశవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వోక్త్యావ వత్త్వ
పితాదృశాభావవ్యవదానేనసంభవతీతి వాచ్యం తత్రాపి తాదృశవృత్తిత్వైన ప్త
ఘటాదిరభావమాదాయాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ తాదృశవృత్తిత్వసా ష్ట
గురుతయాంతరదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేః అత ఏవ తాదృశవృత్తిత్వసా
మాన్యాభావవత్త్వమపి న వివక్షితం కేవలాన్వయినవ్యాప్తిర్వాఽచ్ఛేదకత్వాభా
వ సూటాధికరణావృత్తిత్వసామాన్యాభావసమలేహితావచ్ఛేదకత్వాదితి భావః

దీ॥బు॥
కూ॥టు॥ఘు॥ ఇత్థమపి వాచ్యత్వాభావకూటాధికరణావృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యైవ యూ
౧౦౪ వధం తద్గతసత్వజ్ఞేయత్వాదిహేతావసత్వాదిదం వాచ్యత్వజ్ఞేయత్వాదితాదా
వవ్యాప్తిరతో వృత్తిమద్భిన్నత్వయుక్తం తదాశ్రితసర్వవృత్తి మద్వృత్తిత్వాన్న నిరు వృ
క్తయూవదం తద్గతత్వం కిం తు ఘటత్వాదినా తాదృశవృత్తిత్వాభావస్యైవ
సచ్ఛేద్యజ్ఞేయత్వాదిహేతావసత్తేతి నావ్యాప్తిః అత్ర వృత్తిత్వాదికం పూర్వవదుపే
నాదివ్యావర్తనీయం తేన సత్త్రాగుక్తదోషః సముద్రత్వయభిన్నగోత్వాదితా
దాకాలకసంబంధినహి తావతి వ్యాప్తిః మహాకాలస్యాపి కాలికసంబంధేనవృ

యానత్వాభావకూటవత్త్వేనతత్ర యాంహితుతాఘటకకాలికసంబంధేన
వృత్తిస్తేనావధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవవృత్తిమత్త్వత్తిత్వాత్తన్నిష్ఠప్రతిక
విశిష్ణాతయాంసాధ్యాభావకూటవత్త్వం వివక్షితమతస్తాదృశకూటా
ధికరణాత్ప్రళయవృత్తిత్వసామాన్యాభావసంబంధాధునికఘటాదివృత్తే
రసత్వాదికేతావత్సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితివాచ్యంఘటత్వాభావవాన్పట
త్వాదిత్యాదావభావసాధ్యకేఽవ్యాప్తిప్రసంగాత్సాధ్యాభావకూటాంత
ర్గతసంబంధఘటకత్వరూపసాధ్యాభావసంబంధవిశిష్ణాతయాధికరణాప్రసిద్ధేః

ది।పి।ఱు।

కూ।టి।ఘు। దైశికవిశేషణతయా వృత్తిమతామేవ సాధ్యాభావానాం ప్రవిశితఘటత్వా

భావవాన్ ద్రవత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభా

౧౦౪ వస్యైవ తత్ర దైశికవిశేషణతయా వృత్తిమత్త్వాత్ తత్ఘటాధికరణ

వృత్తిత్వాభావస్యాపి తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ వృత్తిమత్త్వాత్ ఏవం కాలి

కసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకగగనత్వాభావస్యాభావే సాధ్యే జ్ఞానాదిర్హే

తావవ్యాప్తిః గగనత్వాద్యభావఘటితకూటస్య దైశికవిశేషణతయా

యదధికరణం తద్వృత్తిసామాన్యాభావస్య వృత్తిమత్త్వాభావాదప్రసిద్ధస్య

జ్ఞానాదిహితావభావాదితి చేన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్త్వబుద్ధేః సంసర్గవిధయా ప్రతియోగితా 250
వచ్ఛేదకో యః సంబంధస్తేన వృత్తిమతః సాధ్యాభావకూటస్యతా
దృశసంబంధేనాధికరణత్వ స్వవృత్తిత్వాత్ సంయోగాభావవాన్ ద్రవ్యత్వా
దిత్యాదౌ సంయోగాదిరూపః సాధ్యాభావో న తాదృశసంబం
ధేన వృత్తిమాన్ నిరవచ్ఛిన్నసమవాయసంబంధేనైవ సంయో
గాదినిష్ఠయస్య తదభావధ్వంసాదిత్వాదతో న తత్ర వ్యాప్తిః క్వ

ద్వి॥ అ॥
కాం॥ పా॥
ని
౧౦౯

లాన్వయిత్వేతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్త్వబుద్ధిప్ర
మాత్వక్షిప్తసులభాసత్వాం హి ఘటత్వేనవాచ్యత్వం నాస్తీతిబుద్ధౌజాత్యా
విఘటత్వేనవాచ్యత్వమస్తీతిజ్ఞానానుదయాల్ఘటత్వాదభావవత్త్వా
బుద్ధిం ప్రతిచ్ఛేనసమవాయాదినా ఘటత్వాదిమత్త్వానిశ్చయస్య ప్రతిబం
ధకత్వాదమ్మోక్తాదివ్యుదాసః తాదృశవృత్తిత్వవ్యాపకప్రతియోగితా
కత్వప్రవేశే ఏవసముదాయఘటం సార్థక్యంభవతీత్యతః ప్రాగేవ
వృత్తిత్వాభావం వ్యాచష్టేతాదృశేతి స్వేతి స్వంప్రతియోగితాతద్వ్యాపకం

యత్సాధ్యాభావకూటాధికరణావృత్తిత్వత్వం తద్వ్యాపకత్వమితి యోగతా
కల్పత్వధనః త్రయోజనసంజ్ఞితవహ్నీయం ధూమాదిత్వల త్రాతోకోవృత్తి గా
మాన్యాభావసంబన్ధా సాధ్యాభావకూటాధికరణావృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వమితి సో
గతార్కసంబ యోవదంతగతసంబమేతావసత్త్వాదవ్యాప్తిరతః స్వవ్యాప
క్తిలితధ్రాష్ఫయోః కావృత్తిత్వావ జన్యాభావత్రతయో గతార్కసంబ వ్యాప
కం ననివర్హ్నివృత్తిత్వం ధూమవనిష్ఠవృత్తిత్వా దావలభిహా రా ది తవయ
మభావాపానవక్షణాషదిరణితి నావ్యాప్తిః ప్రతియోగతాయాంతా వృత్తి

బ।ఋ।ఋ।
కు।ట।ఘు।
౧౦౭

వృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వానుక్త్యా ఇదం వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ప్రతియో
గితావ్యాపకసాధ్యాభావకూటవత్ప్రవృత్తితాత్వకసంబంధఘటవృత్తిత్వసామాన్యాభా
వసంబంధయావదంతర్గతసంబంధైతావత్సత్త్వాత్తదుపాదానే చేత్తాదృశాభా
వప్రతియోగిత్వం న వాచ్యత్వాభావకూటాధికరణావృత్తిత్వత్వవ్యాపకం
ఘటవృత్తిత్వవద్భిన్నకాలాదివృత్తిసంబంధలక్షణాఘటత్వాదావవ్యాప్తిరితి భావః। అ
త్ర ప్రతియోగితా వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నా గ్రాహ్యా॥ తేనేదం వాచ్యం
జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ ఘటవృత్తిత్వత్వేన రూపేణ వృత్తిత్వసామాన్యాభావ

స్వవృత్తిమత్స్వవృత్త్వావచ్ఛిన్నత్వే హేతావసత్త్వేన నావ్యాప్తిః। సాధ్యాభావవత్వృత్తిత్వస్య ప్రతియోగిత్వమేవోభ
యత్వం తేన స్వవృత్తిత్వఘటితస్వవృత్తిత్వోభయాభావస్య హేతౌ సత్త్వాన్నావ్యాప్తిః। తత్ప్రతి
యోగితాయాస్సాధ్యవద్వృత్తిత్వత్వావ్యాపకత్వాదితి ధ్యేయం। స్వావ్యాపకపదస్య సమానాధికరణ
స్యైవ వ్యావృత్తిః। తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వస్య సప్రతియోగికత్వాదిరూపేణ
దిత్వాదేర్వ్యావృత్తిః। తత్ర మహానసీయోవహ్నిః సాధ్యాభావకూటానధికరణత్వాత్। కింతు
ప్రకారతాస్వాయిన్యేతి ఏవేత్యాశయేనాహ ॥ వృత్తిప్రతియోగితి ॥ తస్య స్వావ్యాపకత్వాద్యపేక్ష
యాతాదృశాభావాభావకూటాధికరణావృత్తిత్వావచ్ఛిన్న[illegible] భావా
ఏవలయానం తేనానిపే శోభితాం తాదృశవృత్తిత్వేన ఘటితపరతాభావమాదాయ
కేవలాన్వయిని లక్షణాసంగతాపత్తేః వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావ్యాప్తిః

ది॥౩౹౭౹

కూ౹౧౹౩౹ యత్వాదిత్యాదౌ సర్వత్రాసంభవాపత్తేః నివర్త్యవృత్తిత్వాద్యపేక్షయా గురుత్వేన వక్ష్య

౧౦౮ భావకూటాధికరణావృత్తిత్వస్య వాచ్యత్వాద్భావకూటాధికరణావృత్తిత్వాదేః ప్రతియో

న గితావచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధిరితి భావః నను వృత్తిమద్వృత్తియావ

వంతః సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవ్యాపకప్రతియోగిభావాత్మకత్వమేవోచ్యతాం

కృతం కూటఘటితవిశేషణేన తథాచ సాధ్యాభావేతి సాధ్యప్రతియోగితాకాభావేత్య

ర్థః అధికరణేతి సాధ్యప్రతియోగితాకాభావవద్వృత్తిత్వగమనాన్యాభావ

స్యావృత్తిమాత్రనిష్ఠత్వాదితి భావః అత ఇతి తత్ భావ ధూమాభావకూటాధి

కరణావృత్తిత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్య నిధూమవృత్తిత్వగమనాన్యాభావ

స్యైవ వహ్న్యాదిహేతావసత్వాన్న వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః సత్యేతం గగనాభావవాన్ ద్రవ్య
త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః గగనస్యావిన్నాధర్మ్యభావతయా తదధికరణాప్రసిద్ధేరితివా
చ్యం వృత్తిమత్వేనావిన్నాధర్మ్యభావస్య విశేషితత్వాత్ నవ్యమతే గగనస్యాభా
వవిరహత్వే మానాభావాత్ప్రైతి భావః అత్రసాధ్యాభావసముదాయాధికరణా
వృత్తిత్వవ్యాపకప్రతియోగితేత్యత్ర సముదాయత్వదసఖలం గ్రంథకృతైవోక్తం
ప్రతియోగితావ్యాపకం సాధ్యాభావసముదాయాధికరణావృత్తిత్వమిత్యత్ర
సముదాయత్వం తు నాపేక్ష్యం వృత్తేరభావసముదాయవతి వహ్నిమాన్ధూమాది
త్యత్రావ్యాప్తివారణం తాదృశాభావస్య వ్యాపకవృత్తితావచ్ఛేదకప్రతియోగితాకి

ది॥టి॥చా॥
కూ॥టీ॥ఘు॥ ద్వృక్షావపి వారణాసంభవాల్లఘుం మత్వా దావపి తదభావప్రతియోగితానత్వాత్
౧౦౯ క్షరంతు లౌంతో కావృత్తిత్వస్యాభావమాదాయావ్యాప్తివారణామివత్వలవు తత్రాం
చ్ఛేతత్త్వం స్వాశ్రయనిష్ఠావచ్ఛింతాభావాప్రతియోగినః స్వాధ్యాభావకూటాధికర
భా ణావృత్తిత్వత్వస్యాశ్రయే వర్తమానస్యాతత్వం తాఽవస్యాప్రతియోగిప్రతియోగితాకా
భావత్త్వైస్యవతాద్రవ్యవృత్తిత్వాభావానాం నివేశాత్ తత్ర చ గుణే దేవస్య మువాయురద
స్యాంతభావే సోంఘయత్వఘటంశ్చవిశేషలానుసంధానస్యవాయుగుణదవ్యానున
ంధానత్వాత్ అనవస్థా స్వాధ్యాభావవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకస్యవలధి
స మాన

కరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసాధ్యాభావకూటాధికరణా
వృత్తిత్వప్రకత్వాభావాదేవవృందాంసాన్తమాదాయవ్యభిచారిణ్యతిప్రసంగవారణా
ద్ధుంగ్రంథకృతాం సముదాయస్యైకస్యానాశాబిత్యాదుక్తేరితిధ్యేయం ధూమ
ఇతినాతివ్యాప్తిరితి వకరేణాన్వయః స్వసంబంధవిశేషావివక్షాయాం త్రుల్యయో
ష్టన్నకమ [illegible] లరూపాదికమేవవక్ష్యభావకూటాధికరణాం వాచ్యం విఘుము
తజ్జన్యానాం యుత్వాయోగం కాలికసంయోగదిక్కృతవిశేషణతాభిర్వక్షో-
వుష్టైనత్రవళ్యేనవక్ష్యభావకూటవత్త్వవిరహో వక్ష్యసమానకాలీనవృత్తా వు-

సంయోగిత్రపవచ్ఛిన్నత్వాత్ తథా చ తత్ర జ్ఞానాద్యభావకూటవతి హేతుతావచ్ఛేదక
౧౧౦ సంయోగసంబంధేన వృత్తత్వప్రసిద్ధిరేవ ధూమేనాతివ్యాప్తిః సమవాయేన ధూ
పెవ మస్య హేతుత్వే చ విరుద్ధత్వాత్ తద్వ్యుదాసాసంభవాత్ అత ఆహ సం[illegible]
తి॥ తథాత్వే వక్తా సాధ్యత్వే తథా చాత్ర వక్ష్యమాణాభావకూటాధికరణం యన్నితర
హారాదికం తత్ర హేతుతాఘటకసమవాయసంబంధేన తద్వృత్తిత్వప్రసి[illegible]త్వా.
దాత్ర ప్రసిద్ధ్యాభావో వర్తత ఏవ వక్ష్యమాణవంయవత్త్వే ౨ తచతి అవ్యాప్తిః స్యాదచదిస్తా
దళతావచ్ఛేదకసంబంధేన జ్ఞానాద్యభావస్య తత్ర విశేషో న స్యాదితి భావః న సుసమ
వాయేన వక్ష్యభావస్య వక్ష్యమాణవత్త్వే సమానాధికరణత్వాత్ తత్రివక్షవమా

జ్ఞానసాధ్యాభావానాం హేతుసమానాధికరణత్వవిశేషణేనైవ సాధ్యాభా
వమంతభావపర్యాప్తేష్టతాదాత్మ్యావచ్ఛేదకతేతిహేత్వంతరమాహ తత్రైవ అత్ర
సమవాయేన వహ్న్యభావస్య ప్రతిసంయోగేన వహ్న్యభావసాధకవహ్న్యవయ
విసత్త్వహేతుసమానాధికరణత్వాత్తదుభయఘటితసాధ్యాభావకూటస్య
ధికరణం యాన్నిష్ఠవిరహాద్విధికం తత్స్వరూపవత్త్వాభావసాధ్యేకసంహే
గతోర్హేతుత్వాద్వదత్ర తి వ్యాప్తిః తత్ర సంయోగేన వహ్న్యభావస్య ధూమవత్త్వవహ్న్య
యవత్త్వఘటవిరుద్ధత్వాద్ధేతోస్సాధ్యసమానాధికరణ్యావిశేషణాదేవ

తద్వారయితుం శక్యత ఇత్యతః కిన్త్వతిత్వాదిహేత్వంతరమిత్యత్ర [illegible]ం వద్వ్య
వయవేపి సంయోగేన వస్త్వంతరస్య వృత్త్యవిరోధవిరహాత్తాదాత్మ్యేన సా
ధవత్త్వానుమోధేన సాధ్యసంబంధితావాత్రస్యైవ సామానాధికరణం తత్ప్రవిష్ట
౧౧౧ త్వాస్సైతి భావః సంబంధత్వయేతిపద్యతస్య సంయోగానవచ్ఛిన్నవస్త్వాభావా
నధికరణత్వాద్వస్త్వత్వయవస్య సమవాయావచ్ఛిన్నవస్త్వాభావానధిక
రణత్వాత్॥ ఇతిభావః నాతివ్యాప్తి[illegible]తిప్రాగుక్తరీత్యా సాధ్యాభావకూటాద

క్షరసౌ నిత్యత్వహాద్యాహితుత్వాఘు ప్రకృతసంయోగసంబంధేన వృత్తిత్వప్రసిద్ధ్యా
వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిర్నేత్యపి ద్రష్టవ్యం అత్రవృత్త్యనియా
మకసంబంధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితి ఎవ దముక్తం తేన ధ
న్యైత్రత్వాదిత్యాదౌ స్వామిత్వాదిసంబంధేన సాధ్యతాయాం నావ్యాప్తిః -
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధాతిరిక్తేన సమానాధికరణ్యాంగగనావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకసాధ్యాభావాప్రసిద్ధ్యా ఇతి తు న యుక్తం ధనద్రవ్యత్వాదిత్యా
దౌ వృత్త్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావస్యైవ తాదృశత్వేనాతివ్యాప్తేః

సంగాత్ ~~నన~~, సాధ్యాభావో యది సాధ్యవత్తావచ్ఛేదకరూపేణ వివక్షితః తర్హి
దాత్రిమి యవాన్ వాచత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః త్రిమి యత్వావచ్ఛిన్నప్రతి-
యోగిత్వాప్రసిద్ధేః సమసాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మా
౧౧౨ నవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావ ఏవ సాధ్యాభావో వక్తవ్యః తథా చ వృత్తిమ
ద్గగనాదినాత్రిమి యాంత్వాభావ ఏవ తత్ర సాధ్యాభావః గుణభిన్నత్వాపావ.
త్రేణ ప్రాప్యగుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిప్రసంగాత్ తాన్ప్ర
శ్వసుణాప్త్వసుబ్రాహ్మణం ధత్వాద్వ్యధికరణగురుత్వప్రతియోగితానవచ్ఛే

దశతలయూంవచ్ఛిన్నాధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభావానామేవ తాదృశసాధ్యాభావత్వాత్ తత్రాహ త
ఘటిత స్వంప్రతియోగితాప్రతియోగితావ్యాపకసాధ్యతావచ్ఛేదకైతద్వృత్తిధర్మావ-
పృథివీత్వాభావాదావితి తత్రవ్యాపకత్వం ప్రహతాదిః తథాచ షష్ఠతా వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నా
భావవక్తా వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావా విషయతత్రసాధ్యాభావకుఠాహాధికరణాప్రసి
ద్ధ్యా పృథివీత్వాభావవాన్ జలత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః ప్రహతా వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభా
వప్రతియోగితాయాః పక్షత్వాదావపి గత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకగతపర్యాప్తకత్వా
ంయూతాదృశాభావానాం లక్షణాఘటకత్వాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నప్ర
తియోగితాయాః పక్షత్వాదితిభావః నత్వేతావతి నావ్యాప్తిః ఉక్తేయం వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంయోగసంబంధేనవిశిష్టత్వతత్ర వృత్తిత్వాదృశ

త్రిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావకూటస్యైకగుణాదౌ త్రత్వం కృత్రిమత్వాదితద్వృత్తివిశే
షభూతరూపరసాదిప్రతియోగికానామేతద్గ్రామాణాభావకూటస్య జాత్యా
౧౧౭ దావధికరణతానిత్యాత్త[illegible]త్రనిధినిబంధనావ్యాప్తిరుక్తస్థలే విశేషాత్తదు
భయం నోదాహృతం ననుయాపత్తావ్యాప్యాదికరం న్యాయంతావత్త్వము
దాయస్యైకవిశేషణయోర్నోక్తావ్యాప్తిరితిచేత్తత్త్వలక్షణపదత్వాదావిశే॥
ణాంధనసమానాధికరణస్యైతాదృశాభావస్య విశేష్యస్యోత్పన్నజాతీత్వావ
చ్ఛిన్నాభావసమానాధికరణతావ్యాప్తిసంభవ ఇత్యాశయాదనుదాహృతం॥

తథాచ జలానిలమితత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తేజోనిష్ఠమితత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచ
సాధనసమానాధికరణత్వాత్తదుభయషేఘటితసాధ్యాభావకూటాధికరణేజ్ఞా
త్వాదౌత్రిక్రితహేతౌరసత్త్వాదతివ్యాప్తిరితిభావః ప్రవృత్తినిళనిమవాయేనహే
తుత్వేతాదృశసాధ్యాభావకూటవతిజాత్యాదౌహేతుతావచ్ఛేదకీభూతస
మవాయసంబంధేనవృత్తత్వప్రసిద్ధేర్వనాతివ్యాప్తిః స్యాదతవుక్తంప్రవృత్తి
త్రిసారకేతిసామాన్యాదౌవస్త్తిరూపసంబంధేనవృత్తావాన్యవత్త్వాదివదసం
భాత్ప్రమావిశిష్టత్వాదావితినాతివ్యాప్తిరితిభావః తాదృశప్రతీతివిషయ

ష్టం భ్రమమూదాయ జ్ఞాత్వా దావధితవతః ప్రమితి అత్ర ప్రతియోగితాం
ప్రతివ్యాపకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన వ్యాప్యంతేన సత్త్వ
౧౧౪ జ్ఞానవతస్తద్రూప్యైవసాధ్యతాయాం ఈశ్వరత్వే హేతౌ ఘటజ్ఞానవద్భేదస్య
ద్వయోర్విష[redacted]ంబంధేన ప్రతియోగితావ్యాపకీభూతనిత్యజ్ఞానకియోరి
కాధికరణాత్రసిద్ధావధినావ్యాప్తిః సావాతా దృశఏవసాధ్యే తత్ర వృత్త్వప్రకారకత్వ-
మావిశేషణత్వాదితి తత్ర తద్ధి వ్యాప్య సాధనసమానాధికరణాసత్వప్రతియా
దినవదన్యాన్యాంతరపిలకేభిన్నత్రత్ప్రభేదకూటస్యాధికరణే గ నాద

హేతోరసన్నిష్ఠధృతివ్యాప్తిః సమ్బన్ధం పక్షే ఘోషో ధయువాన్ ధూమాదిత్యత్ర
వ్యాప్తిః ప్రతియోగితామాత్రేణైవాత్రేతి వక్తవ్యమనితత్త్విసత్వాంశ్రే తద్వ్యాప్త్యా
ఖలు సాధ్యవత్తావచ్ఛేదకతాఖ్యస్వసంబంధేన కేవలవ్యాపకతయా నిరుక్త
సాధ్యాభావాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం ఏకవిశిష్టాపరత్వేన వృత్తియుక్తసాధ్య సతిశ్చ
ఘాపమమితిరవ్యాప్తిరిత్యన్యసంబంధేనైవ సాధ్యవత్తావచ్ఛేదకత్వాదితి భావః
సాధ్యవత్తావచ్ఛేదకే వ్యాపకాత్ప్రతియోగితేతి తత్త్వనిష్ఠిల మహాహానాప్పి తద్ధీయత్వా
భావత్వే సాధ్యవత్త్వే సాధ్యాభావకూటవత్త్వం ఘటస్సైవ వసుల భమ తదుక్త-

మభావత్వాదనిత్య అదినాప్రమేయత్వాదేరుదగ్రహస్యథాంభావవాన్నత్ర

లష మేయస్నేడత్వాదితచప్రసాధనసమానాధికరణాసంబతత్త్వఘటానవత్త్వాభా

వకూటవసావధికరణాప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తేః సాధ్యవతవృత్తిం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యావృ

౧౧౪ త్తితసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యావృత్తికత్రితయోంగితాకిత్త్వాభావాదివతత్త్వఘటానవ

త్త్వాభావానాం లక్షణేఘటకత్వమితిభావః అత్రస్వస్వాసవృత్తిధర్మాసవచ్ఛి

న్నయోః ఏతత్రితయోరగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధియతత్వంవాచ్యం

తేనఘటత్వాభావత్వ [illegible]ఘటత్వాభావత్వేనప్రమేయ[illegible]మానస్వాభావమో

తిక్తాధికరణాప్రసిద్ధావచ్ఛిన్నక్త్రవ్యాప్తిత్వాదవచ్ఛేదం ఘటత్వాభావత్వాదేః ప్రమేయ
సామాన్యనిష్ఠప్రతియోగితానవ్యావృత్తిత్వేన తాదృశప్రతియోగితాకాభావానా
ం లక్షణాఘటకత్వాత్ ॥ ఏవం సాధ్యసామానాధికరణ్యమపి హేతావక్షత
ం తేన తత్రాప తద్ఘుపేతత్త్వగమనియతప్రతియోగితాకేస్వధ్యధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవవృత్తి మద్వృత్తిత్వాత్తాదృశస్యవజయాంవత ఏవ హేతౌ స
త్తివిజాత్వభావవాన్త్ర వృత్త్వాదిత్వాదివిరుద్ధహేతౌ నాతివ్యాప్తిరితి ధ్యేయం
మత్రపి ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టవాయవత్త్వాదభావసవిషటాన్యవృత్తిత్వవిశిష్ట

వాచకత్వాద్యభావసమవత్త్వయోరేకాధికరణాప్రసిద్ధ్యా వాచకం జ్ఞేయత్వాది
త్వాద్యభావవ్యాప్తిః సమవేతత్వాదివృత్తిత్వవిశిష్టవాచకత్వత్వం సత్ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకం తదవశేషయాల ఘూం ఘటత్వాదివృత్తిత్వవిశిష్టత్వస్యైవ తథాత్వాత్ తాదృశావి
౧౧౬ శిష్టత్వాభావవన్నిష్ఠాభావానాం ప్రసాధవతావచ్ఛేదకసమవ్యాప్తిప్రతియోగితావచ్ఛే
త్వాభావాంశేవపు[illegible]సః ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టవస్తుమాత్ర ఏవ తత్ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకతా వాచకం వాచకత్వనిష్ఠాధేయతావిశిష్టఘటావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కాభావస్యాభావస్య సంబంధేన ఘటానాం వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావసమ

ద్వయోస్తథోర్ద్వే దిక్కాణాద్య సిద్ధ్యా అవ్యాప్తి తాదవస్థ్యావత్తేన సమాధియుత్తా విశిష్టే
ణ ఘటాదిః ప్రతి యోగితావచ్ఛేదక త్రైవమానాభావ ఇతి వాచ్యం తస్యవత్త్వయా
ఘువవస్యవంవా వచ్ఛిత్రాత్ అన్యథా ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టవా వచ్ఛిన్నవా స్త్రిక్షృత్వాదితాప
దావతి వ్యాప్త్యాపత్తిగురుతరత్వాద్వా వచ్ఛిన్నత్వా వచ్ఛిన్నాభావస్యాప్రసిద్ధ్యా ఘ
టవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వస్తుత్వావచ్ఛేదకత్వము నియత ప్రతియోగితా
కత్వాభావేన స్వాధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నైవ ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టవాయత్వాభావ
స్యలక్షణాఘటకత్వాత్ తథాపి దూషణమిదం క్షుటత యోపదేశ్యవహాస్త్యథిల
ద్ర,వ్యత్వ

త్వైత్వాదినను గృహఘటానాం మతే విరుద్ధయోరుభయత్వసావ్యతోక్తత్వైకి
సమానాధికరణయోరేకవిశిష్టాపరత్వమేవోభయత్వం తథా చ పృథివీత్వద్రవ్య
త్వోభయత్వమపి పృథివీత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతం కి
౧౧౨ పర్వతనితమితి తత్స్వమపి యత్తత్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ తదుభయా
న్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రమాదాయనాపి వ్యధిస్సత్త్రతియోగితాయాః పృథి
వీత్వవిశిష్టసనిరుక్తసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తదవచ్ఛేదకత్వేప్యత్వాపి
నితి మద్దిశవవిధేయభావచ్ఛిలేన మాసలింగ కత్వసాతంత్ర్యాల్పృథివ్యా[illegible] చ

ప్తవిశిష్టత్రవ్యాప్తిస్వసాధ్యవత్త్వభ్రమం నిరాకర్తుం పక్షముక్షిత్రోక్తావపి
తత్పృథగ్వత్త్వారవ్యవృత్తిసత్త్రవ్యాప్యస్య పవితస్కలత్రవ్యస్య పవితవద
తవర్థః నమనస్కలత్రవ్యవృత్తిత్వం తభావేన త్రవ్యప్తవ్యసాధ్యవత్తేత్ర వ్యానాస
మవితత్త్వాపక్షిన్యాభావస్యవత్త్వాద్యసాధ్యవత్త్వా పక్షితకస్సమనియతత్రితయో
గతాంకత్వాభావాద్గురు తగస్కలత్ర వ్యవృత్తిత్వఘటితత్రవ్యప్తిత్వ పక్షిన్యా
వ్యంతాభావస్యవ్యాత్రసిద్ధత్వాదత్రిత్రవ్యప్తిత్వ పక్షిన్యాభావమాదాయగాతి
వ్యాప్తిరసంగతాప్యుత్తిరితివాచ్యం త్రవ్యప్తత్వాదితవత్రత్రవ్యప్తిత్వపదేన

త్త్వమిత్యాకారకతద్ధర్మవృత్తిప్రకారతాస్త్వస్యైవ వాప్తివక్తృత్వాత్ తతస్చమత్ర వ్యాప్య
సమనియతత్త్వమపేక్షితమిత్యుక్తౌ సత్రప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నాభా
వాంత్రవృత్తిత్వాదితిలక్షణాన్వయః వృత్తిమత్త్వవిశిష్టత్రవృత్తిత్వస్య వృత్తిత్వవిశి
౧౧౮ ష్టత్రవృత్తిత్వస్య యోరితావచ్ఛేదకయోః రసరసయోః సమనియతావచ్ఛేద
కత్వసమానాధికరణధర్మసమవేతప్రతియోగితాకాభావ ఏవ సాధ్య
భావవదవృత్తిత్వాదిత్యర్థః తథా చ విశిష్టత్రవృత్తిత్వసంబంధావచ్ఛిన్న ... త్రవృ
త్తిసామాన్యాభావస్య ... స్తత్ప్రసంగః గురుధర్మస్య ప్రతియోగితా

పక్షేధర్మిత్వోపగమాచ్ఛత్వాద్వ్యాప్తిల ణా గౌంధవగాంధవత్వాయామపినార్థా ·
స్థిరత్వఅహకిం షతినసురవిశిష్టస్య తిరిక్తత్వముతేత్రవృత్త్యాదిగామానాభా
వగుపవిశిష్టగౌంధవత్వొగాంధవత్వాపక్షేధర్మస్త్వనియతత్వప్రతియోగితాక్ష
త్వాభావాదివతవూందాయునాంతివస్య స్థిరహకిం షెతేతితస్రాంయః ౪
సధితౌవాయుత్త్వాదౌ అత్రసిద్ధిరితికౌలసివగసక్షం హేతుపక్షేపిసాంధవపత్త్వాధవి
శిరాధితాఘుటకేనసమవాంయేనసంబంధేనత్వదనధికరణత్వాదితి భావః స్వం
కృతేయావతాముతితత్ పవృత్తికరణంధరత్వపజన్యభావప్రతిబంధకరంస్య

వస్నస్య తత్త్ర ప్రాప్తస్యాధికరణే వృత్తిత్వస్యాప్రసిద్ధ్యై వనావ్యాప్తిరితి భావః॥ వివ
క్షితే ర్లభ్యేనా తదభావ వక్షే యమానవివక్షిత మానానాంతి వ్యాప్తిః స్వాంశతా న
ను యూరవత్తాం మితః॥ సామానాధికరణ్యంతావత్సముదాయోఽవివక్షి
౧౧౮ తః కింవయోరవత్తాం సాధ్యాభావాంతరేణ సామానాధికరణ్యం తావ
త్సముదాయో భిత్తేతః ప్రథమ ఇదమిత్యాది। అత్రే దమిత్యప్య వ్యావివి
షణాం। నతు విషేనిడేస్యాః అస్యార్థే షుఘ తద్వాయు ద్విత్వ కు స్వతద్వాయుద్విత్వా
త్వానామేవ తద్వాయు మితః సామానాధికరణ్యం స్వావేక్షసాధ్యాభావానాం

అథక్షీరణే తత్త్వాయాం వృత్తిత్వాదేవదాయుక్తాదిహేతావతివ్యాప్తిరనవకాశత్వః। ఏత
త్పృథివీసమవేతత్రిత్వయోగత్వాభావసాధ్యకత్వేదా యుక్తాదేః సిద్ధేత్యుక్తా
త్ సమవేతత్వావిశేష్యాగురుత్వేన ఏతత్పృథివీసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావసాధ్య
త్రిసిద్ధేః పదసాధ్యకత్వాయోగాత్॥ గు... షదం సన్నేతత్పృథివీవృత్తి గుణత్వావ
చ్ఛిన్నాభావసాధ్యకేపి వాయుత్వాదికం సిద్ధేత్యురేవత్రిత్వయోర్వమానౌ వృత్తి
కాలీనాభావయోర్విశిష్యాయోతత్వాద్వతః సాధ్యం తత్ర సమానాధికరణత్వేన భాతి అత్రపృ
థివీపదేమే తత్పృథివీపదేరం అనభ్యూహగుక్తవిశిష్టవక్త్రేణా ం తాదృశాయాం మతః

సామానాధికరణ్యాద్భిన్న సాధ్యాభావవత్తయా వాయుత్వాదేస్తన్మాత్ర సాధ్యకత్వేన
భూతవాయువృత్తిత్వేపి వాతివ్యాప్యత్వగ్రహం భవాపత్తేరిత్యవధేయం॥ అత్రాపి
౭౨౦ తత్ప్రతియోగివృత్తితత్ర తయోరభావవత్త్వమవలంబ్య తం ... తత్ర సాధ్యవా
యుత్వాదేః సద్ధేత్వాత్మసమవేతత్వాది విశిష్యాసు కుత్రైవ తత్ర ... సమవేతత్వావచ్ఛి
న్నాభావవత్ప్రసిద్ధ్యా సాధ్యత్వాయోగాత్ [illegible] త్వాసంభవదోష ఇత్యాహుస్తత్ప్రతి
సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావీయవత్ప్రసిద్ధం ప్రవృత్తత్వగ్రహైకవత్వదవచ్ఛేదకత్వాదితి వా
చ్యం సికలప్రవృత్తిత్వాది ఘటతత్ర వృత్తిత్వగ్రహైకవత్వాద్యసమవేతత్వా విశేషా

గురుత్వయోరనవచ్ఛేదకత్వాదితి సత్త్వానవచ్ఛిన్నసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాప్రసిద్ధత్వాత్
సమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యత్వే సమవేతమాత్రస్యైవ తదభావవత్తయా
మిథః సామానాధికరణ్యాభావే సమవేతత్వఘటవత్త్వయోర్హేత్వోః సత్త్వాదేవ
నాతివ్యాప్తిరతః పృథివీభేదం సమవాయిత్వనిష్ఠవ్యక్తిసాధ్యకసామానాధికరణ్యా
భావాదేవ నాతివ్యాప్తిరతో హేత్వంతరమాస్థేయమితి॥ అయం తు హేతుర్గు
ణాదౌ సాధ్యసమానాధికరణః రూపత్వంతాభావస్య పృథివ్యావృత్తిత్వా
లావచ్ఛేదేన సత్త్వాత్తత్రాతివ్యాప్తిసంభవాదుక్తవదస్వత్వాసుధ్యానం జాతే

పూర్వపక్షోదస్యాపితదాని ంష్టి తివ్యాముఖగవేత్యాహ ఇత్యాదావితి ఆదినా
వాంయురూపాన్యతరత్ప్రాదేః పరిగ్రహః తాద్రూప్యేతి యథః సామానాధికరణ్య
రూంప్యైతపర్థః ద్వితీయేత్యాహ పస్తుత ఇతి తాద్రూప్యాభావేతిష్వధికరణాధర్మా
౧౨౧ పన్నసాధ్యాభావేత్యర్థః సమానైతవపక్షేదర్శిభేదినా భావభేదమనుస్యేత్యో
క్తం పూర్వాక్యేపితిసను యూపతాపెక్షప్రత్తిప్రత్తిత్వంతా పక్షమయుదాయ
స్యాధికరణాత్వసైత్యాక్త్యా నార్థప్రసిద్ధేః సవాంత్యాగుక్త్యాతివ్యాప్తేః కింపసత్వాత్వేత
స్తైవధిపీసమవేతస్యాంస్వప్తస్యాభావేతత్ర వృత్తమేవలాఘవాత్ స్వతుసత్వాత్తే

తత్పృథివీసమవేతమాత్రం బహూనాం తత్త్వైకారవాదతః పరస్పరగా
ఘూనాధికరణం న్యూనవృత్తిత్వాత్ పృథ్వీత్రవత్త్వాదిస్వరూపసాధ్యాభావస్యోపప
త్తిహేతోః సత్త్వాదివ సాక్షాత్వ్యాప్తిరితి యదభ్రూయాత్తదాహోషం
తరమాహ॥ కింవేతి॥ యుత్త్వసత్త్వసబపృథివీసమవేతరూసబత్త్వసబరూ
పసామాన్యాభావసబమాభావేసుగతత్వతి వబలాదతిరిక్తమేవేతిత
త్వతి హేతోః సత్త్వాసత్త్వాభ్యాం స్వాక్షాత్వవ్యాప్తి వ్యాప్త్యోః సంభవన్నిత్య
తః కింవేతితత్వందాంశదాస్యేవాభావాభావసబ అతిరిక్తత్వ

మంగీకృత్యవదోషనరాగ్నిభూతత్వమూర్తత్వానవచ్ఛిన్నాభా
వాభావసౌవవ్యతిరిక్తత్వాదగ్రే భూతత్వమూర్తత్వేత్యాదినా తద్వ్యక్తిభి
౨౨౨ ధానసౌవసంతంభ్రవేణోద్ధావిత్తేః సాధ్యభావకూటాధికరణావృత్తిత్వసౌవ
సంయోగసమవాయాదిప్రతియోగిసంబంధేన ప్రవేశమభిప్రేత్యాహ ధూ
మాభావేతి అవ్యాప్తిరితి నిరవచ్ఛిన్నసమవేతత్వసామాన్యాభావసైవధ।
యావదంతర్గతత్వసంభవాద్ధూమే అసత్వాదితి భావః సంబంధస్యాసౌవ
సతాదృశవృత్తిత్వసౌవప్రవేశేచ మభిప్రేత్యాహ సాధ్యవతీతి [illegible]లాదావిత్యాది

పఠితేన దిశాః తత్గ్రహః వృత్తిభాగినో వృత్తి పత్ర వృత్తాదితాత్ దోసతు ఘటం ఘటా.

ర్థవత్త్వోరితాద్దోత్త్రహేతుతావచ్ఛేదకత్వసంబంధేన వృత్తిత్వ వివక్షాయాం వ

వృత్తివ్యాప్తిర్ధ్రౌవ్యాత్ ఘటం ఘటాభావాధికరణే కాలదిగాదౌ ఘటాత్యన్తా

త్రస్యైవ సంయోగసంబంధేన వృత్తిత్వాత్ ఘటాన్యాభావస్య హేతు

తావచ్ఛేదకసంయోగసంబంధేన యోవృత్తిమాన్ తద వృత్తిత్వేన లక్షణా

ష్వ్యాప్తేః తద్ధ్యయం సత్తాదివ్యాప్తి నాసమవేతాద్యైః సాధ్యస్యాత

సంగ్రహః. సంయోగేన సాధనే తత్తత్తామసిద్ధి తస్మాద్ధేతు ధికరణాధికరణాద్యవచ్ఛిన్న

సాధ్యాభావవత్యేవ సాధనసమానాధికరణాత్యంతాభావాధికరణావృత్తిత్వస్యాపి తాదృశా
భావవదాదాయైవ లక్షణాసంగతిరిత్యంచ వృత్తిమద్వృత్తిపదస్య వ్యావృత్తివ్యతిరేకిణోపి
సంభవతీతి ద్రష్టవ్యం। అధాద్యైవం సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగితావ్యాపకత్వదళ
౨౨౨ సాధర్మ్యాత్త ఫలోపపాదితం ప్రాగేవం యద్యపి హేతుసమానాధికరణాత్యన్తసాధ్యాభా
వానాం సవేశే తాదృశసాధ్యాభావకలాపవదవృత్తిత్వత్వప్రతియోగితావ్యాపకస్యాప్ర త్వా
ప్రసిద్ధానం విప్రలాం వహ్నిమద్ధూమవాదివ్యాప్యే ప్రతియోగికావృత్తిత్వాపత్తిర్జాభావ
వదాదాయ వ్యాప్యత్వప్రసంగస్య తాదృశాభావే సాధనసమానాధికరణే సాధ్యాభావ
కలాపాధికరణావృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకత్వాభావాదేవ వ్యుదాసాత్
నహి తత్ర కల్పే తాదృశవృత్తిత్వత్వస్య ప్రతియోగితావ్యాపకత్వం నదేయమేవేతి వాచ్య

తథాసతి సాధనసమానాధికరణసాధ్యాభావవత్కాలాద్యధికరణావృత్తిత్వస్య వ్యాపకప్రతియోగి
నితావచ్ఛేదకప్రవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యాపక్షేసత్త్వదవృత్తిత్వేహేతావపక్షాదవ్యాప్తేరత
త్వవిశిష్టతత్త్వత్వ్యానాం తివ్యాప్తి రసంగత్వాపత్తేః తథాపి వృత్తిత్వాతిరాకాశాతేవ్యావృ
యంత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యపహేతుసమానాధికరణసాధ్యాభావవత్కాలాద్యధికరణావృత్తి
త్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితా తస్యభూమహేతావపత్వేనతదవచ్ఛేదకావ్యాప్తివారకత్త
నైవతస్యసాధనశరత్వేనచాపర్వతవృత్తిత్వపర్వతాన్య వృత్తిత్వోభయత్వద్వ్యవచ్ఛిన్నా
భావప్రమాదాంతరావ్యాప్తివారణాయధూమవ్యాపకత్వవృత్తిదమాన్నపత్తిః న్యత్వేనసమ
యోగితావక్తవ్యం విశేషణాంతరవ్యత్తి తత మహానసాభ్యాప్తిపర్వదాగుణి తదాభ్యాప
వతవృత్తిత్వపర్వతాన్య వృత్తిత్వోభయత్వవచ్ఛి న్నాభావవారణాయవృత్తిత్వ

పరాపేక్ష్యావ్యాపకత్వప్రవృత్తి ప్రధానస్య నవచ్ఛిన్నత్వేనైవప్రతియోగితాంశస్యావచ్ఛేదకత్వాత్ తాదృశప్ర
లప తియోగితాశ్రయత్వప్రవృత్తి తత్వాతయోశ్చాన్యతమత్వం యాభావేవిశతత్వమితి ద్రవ్యోయాభావా త
౨౪ త్వమనాశ్రయత్వస్యాతరప్రతియోగితాశ్రయత్వైవ భావస్యయితావత్తత్వేన సాదృశ్యస్య శబ్దాద
న్యత్వాదిశేష ద్వితయ తుల్యత్వైతత్కృమన్యతరత్వేతి తాదృశతత్ హేతుసమానాధికర
ణో యోంభూతత్వమూర్తత్వోభయుక్తి తతః నా ద్రవ్యభావస్యాత్ మనస్త్వేతి
తుల్యతః పృథివ్యాదిత్యాది వదిదిన జలక్షీరాజో నిలోనాం ఉపరిగ్రహః అత్ర
భూతత్వం విశేషగుణవత్త్వేన త్వాత్ప్రత్యక్షం వ్యత్వం నతు బహిరింద్రియగ్రా
హ్యజాతీయ విశేషగుణవత్త్వం మూర్తత్వమపి ద్వే వస్తూన్యపరత్వం

ణాతివిశేషాభావాసత్త్వవచ్ఛిన్నప్రతియోగితావత్త్వం తదాసతి వంశః పరివర్ణాంతర్ఘటితాశైవ సాధన
సమానాధికరణతాదృశసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాధికరణాప్రసిద్ధ్యతి వ్యాప్త్యసంభవాదితి ద్వి
తీయం నను సాధనాధికరణాయత్త్వం చద్వృత్తిప్రతిసాధ్యాభావత్వస్య నిశ్చయాన్నైష దోషః
ష్యాత్ప్రతిబంధకత్వస్య నిశ్చయవద్భిన్నే ఘటత్వపర్యాప్తే అభావీయస్వతరఘటత్వాత్తదుభయావ
స్వతరఘటిత సాధ్యాభావత్వపదత్యాకాశమనసీచ హేతుత్వాన్నామ పక్షస్తుత్వంనః సమని
యతాభావాన్నైకస్యమతిభూతత్వపర్యాప్తతాస్వతరపవభిన్నాభావ అపవభూతత్వ
మనస్త్వస్వతరత్వపతా వభిన్నస్యపర్యాప్తత్వదనత్వాన్యతరతాపవభిన్నస్యచాభావస్య
త్వాదమనస్త్వగగనత్వంతెరాలపిఘటత్వపర్యాప్తతాస్వతరతాపవభిన్నాభావస్యసాధ్య
స్యాభావతావచ్ఛేదకసమానాధికరణతదుభయాఘటితమాపాధికరణాప్రసిద్ధ్యైవ నను

న

త్వేనేతి వ్యాప్తిః అస్తు వా యథావ. తన్నిరుక్తసాధ్యాభావవత్త్వాని తావతాం ప్రత్యేకాభావభిన్న
స్యయదధికరణం తద్వృత్తిత్వాభావో వృత్తిమద్వృత్త్వేరాంశయావం. తస్తద్వృత్తేరేవ
వ్యాప్తిః తథాచ భూతత్వమూర్తత్వాన్యతరాభావాభావవత్త్వావచ్ఛిన్నస్యాధికరణతే
౨౧౪ వనస్పతిపరితో [illegible] వస్యేతి వ్యాప్తిరత ఆహ. ఇతి సంభూతత్వమూర్తత్వాన్య
తరత్వావచ్ఛిన్నస్యాభావో న తత్ప్రతియోగితావదతిరిక్త ఏవ న భూతత్వమూర్తత్వా
వచ్ఛిన్నస్య ప్రతియోగ్యః తథాచ సాధనసమానాధికరణతాదృశాభావవత్తి న న న మన వివా
హితేనాన్య త్వాన్యేతి వ్యాప్తిర [illegible] ఇత్యపి వదత. తిసురాధికరణాసత్త్వనను యథావంతో
హేతుసమానాధికరణపదార్థః సాధ్యవదవృత్తిత్వపదాధికరణధర్మావచ్ఛి. న్యాభా
వచ్ఛిన్నతైవావచ్ఛిన్నతా భావవం తస్మాత్ప్రదాధికరణాధికరణవృత్తిత్వాభావాప్రవృత్తి
మద్వృత్తిత్వేనాంశయావం. తద్వృత్తిత్వం వివక్షితం. తథాచ హేతుసమానాధికరణత్వాం

నగనత్వమస్తు ఏతయోరేవ తాదృశపదార్థంతరాశేకాధికరణప్రసిద్ధ్యా నాతివ్యాప్తిః నిరుక్తసాధ్య
యోరభావవత్తాం ఘటత్వావచ్ఛిన్నే ఏకాధికరణప్రసిద్ధ్యేవ వ్యావయా ధయా వయాదిత్వాదావవ్యా
ప్త్యంభోతుకేవలాద్యధికరణేష్వపాదానమితృతః కించేత్తి ప్రాహుః కాలాన్యవృత్తిసాధ్యక-
స్థలే ఘటాదికపం ఖండేన హేతోరుపాధిప్రసిద్ధత్వాదేవ తత్ర నాతివ్యాప్తిరత ఉక్తం మహా [illegible] తద్భావ-
వతి మహాకాలాదావన్యవృత్తిత్వాదిత్వాదావిత్యర్థః వృత్తిమన్నాత్రస్యైవేతి తద్భావవమహాకాల
వృత్తిత్వసాధ్యానాభావవన్నవృత్తి వద్వృత్తిత్వాభావాద్వ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నా
భావసంభవాత్తపవహే [illegible] తత్పదతివ్యాప్తిరితి భావః అత్ర కేచిత్ సాధ్యభావా
భావస్వరూపయావత్తవవహే [illegible] తత్పదతివ్యాప్తిరితి భావః
తసామాన్యాధికరణ్యాస్వావ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ ఖండకాలావచ్ఛిన్నేదేశపాదావేవ
వృత్తిమతే దతర్వమానస్య మహాకాలవృత్తిత్వసాధ్యానాభావవన్నావచ్ఛిన్న
ధికరణావచ్ఛేదేన హేతావస తత్పదతి [illegible] వ్యాప్తిః వృత్తిమత్వ తత్రావాంతరా

పంతస్త్రోద్భవవృత్తిత్వాభావా(హ్గీ)యాంవచ్ఛిత్వభిశరణ్యంవచ్ఛేదేనతద్వత్త్వస్యవివక్షితత్వాత్లక్షతవవత
ద్వ్యాపాకఖ్యిన్నంగణాత్వాదిత్వాదితద్వ్యాపకభిన్నసమవేదత్వసమనియతప్రతియోగి
తాపకస్యవభికరణధర్మావఛిన్నాభావస్యవవృత్తిమద్వృత్తిత్వపినాతివ్యాప్తిః తద్వ్యాపా
౨౭౮ పవదేనదంణాత్వదాదెవవతయానస్యతద్వ్యాపకభిన్నసమవేతత్వసాదయానా భావస్య
హెంత్వభికరణంణంతరావచ్ఛేదేనహితావస్తత్వాదిత్వాద్యంతచిత్వంయత్వవృత్తిమ
ద్వ్యత్వంచ ఇత్యస్యవృత్తిమదవృత్తిత్వసాధ్యవద్వృత్తిత్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకయానది
శత్వవదభికతథాచవంచకాలవృత్తిత్వసాధ్యాభావస్యాపిసాధ్యవద్వృత్తిత్వప్ర
౭౯ తియోగితాకత్వవిరహేణానిరుక్తాభావయానధికరణస్యహేతావసత్వాక్షమహకాలాత్య
ప్రహాదిత్వానాతివ్యాప్తిఃనచమహాకాలవృత్తిత్వాభావెత్వయాలమాఃకాలిక

సంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్యైవమహాకాలవృత్తిత్వాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమహాకా
లవృత్తిత్వసామాన్యాభావస్యసనిరుక్తవృత్తిమద్వృత్తిత్వం వృత్తిమదవృత్తిత్వస్య సాధ్యవ
ద్వృత్తిత్వప్రతియోగికత్వాదితి వాచ్యం। యావంతి కాలికసంబంధేన మహాకాలవృత్తిత్వా
నితావదన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తావద్వ్యాపకతయోక్తిం బుద్ధివిశేష్యతావచ్ఛిన్నా
భావస్యవానిరుక్తాభయోరనధికరణాప్రసిద్ధ్యాహితావసత్వేనాతివ్యాప్త్యసంభవాత్ కాలి
కసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య మహాకాలావదన్యతమత్వలక్షణాఖండధర్మస్యైవలాఘవే
నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వౌచిత్యాదితి తన్నేదం। తథాపి నిత్యజ్ఞానసఖగ్ఘటత్వాదిత్వావా
విషయతాసంబంధేన హేతావతివ్యాప్తివారణాయ తత్ర తాదృశనిత్యజ్ఞానవిషయత్వసామా
న్యాభావస్యాప్రసిద్ధత్వాత్ వృత్త్యనధికరణీభూతపదార్థావచ్ఛిన్నతాదృశవిషయత్వాభావస్య చ

ంయావంత ఏవ హి తాసతాముతస్వ్యాప్త్తి సాధనసమానాధికరణాభావప్రవృత్తత్వే యావం
తస్సాధ్యాభావాః సాధ్యసమానాధికరణ్యాపన్న తావత్తద్భావాధికరణావృత్తిత్వాభావో వివ
క్షితః తథాచ వ్యాప్తిఘటకతామాత్రే ఏవ సాధ్యసామాన్యాభావపర్యాప్తితత్వాపి సాధ్యసామానాధిక
౧౭౭ రణ్యప్రవిష్టత్వాన్నాతిప్రసంగః యావంతస్సాధ్యాభావాః సాధ్యాభావాస్తత్తద్భావాధికరణాన్నై
వా సాధ్యవత్త్వం వివక్షితం లాఘవాత్తాదృశప్రవృత్తిత్వాభావస్య తద్యావత్త్వం ప్రవృత్తిమద్వృత్తి
త్వం వా నాపేక్షితం వైయర్థ్యాదిత్యాహ సాధనసమానాధికరణాయావంతస్సాధ్యాభావాః
సాధ్యాభావాః సాధ్యాశ్రయీభూత తావత్తద్భావాధికరణావృత్తిత్వమపి లక్షణం
సాధీయ ఇత్యాహుః వస్తుతః పూర్వలక్షణ ఏవ అత్రాపి వృత్తిమద్వృత్తిత్వం యావం
వంతస్సాధ్యాభావా ఇత్యుదాహృతం వద్వృత్తిత్వాభావో వా వ్యాప్తిః ప్రతీతా చ వధి న్యాధికరణ

తాసామాన్యస్య ధర్మవత్వమేవ వ్యాప్యవ్యాప్యత్వం తత్రవృత్తిమద్వృత్తిత్వం సాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వం చ దైశిక విశేషణతాత్తద్వైవవక్తవ్యమిత్యతో నకేనాపి దోషః పదమాదధా
తీత్యవధాతవ్యమితి దిక్ ॥ శ్రీ ॥ ఇతి మహాటిప్పణితలక్షణా సమాప్తా ౭౧ శ్రీ ॥
ఋషిసేవితము శోకాలాస్యా శోభాదిత్యాదావతిప్రసంక్తిని తద్వర్ణః పూర్వోక్తము
తిరపినా స్వయః అత్ర వ్యాప్తియత్వాల్పకత్వా నత్రవృత్త్యాదిత్యాదౌ నా
నావృత్తివృత్తి సద్ధితౌ తద్వ్యక్తివృత్తిత్వ విశిష్ట సాధ్యాభావవత్ తదన్యవృత్తిప్ర
త్తిత్వవిశిష్ట సాధ్యాభావవత్త్వ ద్వయోః సాధనసమానాధికరణయోః కేవల
దికేన సాధ్యసాధనాధికరణయత్వం తద్వ్యక్తివృత్తిత్వవిశిష్టాభావ

కూటాధికరణవృత్తిత్వగామ్యాభావానాం హేతావసత్త్వేన వ్యాధికరణత్వః
ప్రతియోగితాకాంతం యావదభావవిశేషణం దుర్విశిష్టసత్త్వాత్ వాఽజాతేరి
౨౮ త్యాద్యాజాతిసమానాధికరణస్యాద్యభూతసత్త్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూ
పావచ్ఛిన్నాభావస్య వృత్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వనియమాద్వృత్తిమద్వృత్తే
స్తత్కూటాధికరణవృత్త్యభావస్య యావదవధిహేతుసత్త్వాదితి వ్యాధి
రత్వః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి తథాచ గగనాస్పృష్టాభావకమాన్యత్వాభా
వయోరత్యుక్తరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాత్తదుభయఘటితకూటా

ధికరణత్వసిద్ధేర్వనాతివ్యాప్తిః అత్రాపి యేన సంబంధేన వ్యాపకత్వం తత్
సైవసంబంధేనాభావీయో నివేశః తేన సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభా
వఘటితసముదాయాధికరణావృత్తిత్వాభావస్య వహ్న్యాదయవత్త్వా
దినిరుక్తస్య హేతావసత్త్వేపి వహ్నిమాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః
విశేషణతావిశేషస్యైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వం తాదృశరూపావచ్ఛిన్నా
భావప్రసక్తా ఇతి తు న యుక్తం సాధ్యస్య గుణసామాన్యస్యాభావ
ఇత్యావ్యవృత్తేరతః తద్విశిష్టగుణాన్వద్వృత్తికవిశేషణతాసంబంధేన

గుణావ్యాపకత్వాత్॥ యత్తుసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనవ్యాపకత్వంతా
దృశరూపావచ్ఛిన్నాభావంచ నివేశనీయం తత్తత్సంబంధస్యనియామకసంబ
౧౨౮ న్ధేనసాధ్యతాయాం తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిప్రసం
గాత్ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిశ్చ సంయోగేనప్రతియోగివ్యా
ప్యవృత్తితయావ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకానామేవసంయో
గసంబంధావచ్ఛిన్నప్రత్యభావానాం వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్తత్సాధ్యాధికరణావృ
త్తిత్వసామాన్యాభావస్య వృత్తిమత్వవృత్తేః తాదాత్మ్యేనప్రతియోగివ్యాపకతా

వహ్నేర్ధూమకం యత్త్రమేత్తవా పర్వత్వాదికం తేనసంబంధేన తత్రతద్వహ్న్యభావాత్ర
సిధ్యతాందా క్షైనత్రమే యుక్తా ధూమకీసద్ధేతావవ్యాప్తేరసక్త్యేదావేద తత్త్వాప్యనన
త్రవ్యం ఘటాదా తాత్రకాలికసంబంధేన హేతావతివ్యాప్తేః సాధనస్యమానా
ధికరణస్వత్రవృత్త్యాభావకూటస్య కాలికసంబంధేనాధికరణే మహాకా
లే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనవృత్తిమనాత్రక్షైవవృత్తేరితివాచ్యం త్రై
శికవిశిష్టేణాతయా తాదృశ్యాభావదేభావాధికరణత్వసంబంధేనస్వా
త్వాదితిభావః తద్ఘటభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛే

ధర్మిరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాశ్రయావదభావాధికరణీభూత
తద్ఘటవృత్తిత్వసవచ్ఛ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాభావేఘటత్వేఽపి త్వతివ్యా
౨౨౦ ప్తిరితరవృత్తిం యూవంతత్రేతి సమవాయిత్వవిశేషణాత్తాసంబంధేన
తద్ఘటభిన్నత్వాభావస్యాధికరణాప్రసిద్ధ్యేవనాతివ్యాప్తిః కర్తవ్యూ
వత్త్వవిశేషణామితవాక్యం తత్రాపితద్ఘటాన్యత్వప్రకారకత్వమావి
శిష్యవత్త్వాభావస్యాపియం వదంత్రగతత్స్వ్యాద్యాభావస్య తా
ద్వావసంబంధేనతదధికరణీభూతతద్ఘటవృత్తిత్వస్య వ్యధికరణాధ

రాః వహ్న్యాభావస్య ఘటత్వహేతౌ సత్త్వాదతివ్యాప్తిరతో యావంత ఇతి
వహ్నిమద్గసంయోగసామాన్యాభావవాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యా
ప్తిః సాధనసమానాధికరణాన్యసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతసం
యోగసామాన్యాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య వహ్నిసంయోగా
ద్యత్యంతాభావకే[illegible]ధికరణాప్రసిద్ధేరతో వ్యాప్యవృత్తిపదమిత్యా
హుః కైవలిత్వాదినా కేవలాన్వయిన ఇత్యనేన సాధ్యవ్యాపకత్వమావత్తే
తంస్సంయోగాదిత్వాదినా వహ్నిసంయోగత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్యాభావస్యా

కత్రకాః తేన ద్వాభ్యాం మతిద్వైగుణం యోగసామాన్యాభావస్యాప్యవినష్ట
తః ద్విశికావ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకేత్రయోజనముక్త్వా కాలికావ్యాప్యవృత్తిసాధ్య
౨౬౧ కేతదాహ ఏవమిత్యేను తాద్రూప్యరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకానాం వాస్తవా
భావానామేవ లక్షణఘటకత్వాత్ సంయోగాద్యవృత్తికాభావమాదాయ
నావ్యాప్తిరత ఉక్తమేవమిత్యవధికైమిత్॥ సవ్యాప్యవృత్తిరితి తథా చ గుణ
సామాన్యాభావస్య సాధనసమానాధికరణత్వేపి అవ్యాప్యవృత్తిత్వాభావాదేవ
గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః అన్యథా గుణసామాన్యాభావస్యావి

సాధనసమానాధికరణా సాధ్యాభావతయా తద్ఘటితకూటాధికరణాస
మవేతత్త్వసామాన్యాభావస్య వృత్తిమత్త్వనిష్ఠ క్తత్వాదౌ ప్రసిద్ధస్యత్ర వృత్తి
హేతావసత్త్వాదవ్యాప్తిరేవ స్యాదితి భావః స్వసమానాధికరణేత్యత్ర
వృత్తి స్వదావ్యాప్యమానేహాయాదేతి సాధ్యవ్యావృత్తిత్వాపన్నదకరూపావచ్ఛిన్నత్వ-
ర్థః స్వపదేతి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ఘటదిటాద్యా త్మకతత్ప్రతిషే
వృత్తిత్వాభావకూటస్యాపి నిరుక్తాభావతయా తదధికరణాప్రసిద్ధిని
బంధనావ్యాప్తివారణాయార్థకమేవ స్వసమానాధికరణేత్యుక్తమితి భావః

తద్ఘటభిన్నం పటత్వాదిత్యాదౌ వ్యాప్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ చ సాధ్యవ్యాపక
తావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావత్వం ఘటత్వం తద్ఘట ఏవ ప్రసిద్ధమతస్త
౧౨౨ త్రాప్రసిద్ధ్యసంభవాత్ క్షేపదత్వ్యుక్తం అత్ర పక్షేనాయత్వం బద్ధ్యప్రత్వ
కరవిశేషణతయా వర్తమానత్వమేవ హేతుసామానాధికరణ్యం ష్ట ధ
స్యంబోధ్యం తేన వృత్తిమత్ప్రత్యక్షప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాదిత్యాదౌ
జలే తేజసి చ సాధ్యసామానాధికరణస్య జలావృత్తిభావస్య తేజో
వృత్తిభావస్య నిరుక్తరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాత్తదుభయ

కూటాధికరణా జాత్యాదౌ హేతోరసత్త్వేపి నాతివ్యాప్తిః హేత్వధికరణాజలా
దిత్రిత్వైకనిష్ఠం యత్తాదృశకూటం తదధికరణే జలాదౌ హేతోః సత్త్వాదితి
భావః వృత్తిసముదాయేత్యాదితాదృశాభావసముదాయాధికరణావృ
త్తిత్వం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేనగ్రాహ్యం. తేన ద్రవ్యం ఖం త్వం సత్త్వాది
త్యాదౌ గగనసమానాధికరణసాధ్యాభావకూటవతి మహాకాలే వృ
త్తిమత్త్వస్యైవ కాలికసంబంధేన వృత్తావపి నాతివ్యాప్తిః తాదృశవృత్తిత్వాభా
వస్య తాదృశవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకగ్రాహ్యః తేనద్రవ్య

భయతావచ్ఛిన్నా
తవృత్తిత్వాదిరూపమానాభావదశాయాంవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాప్రతియోగితాకాభావదశాయాంసత్తా
వత్త్వేపి వర్తమానధూమాద్ద్రాచలంజ్ఞయుక్త్రాదిత్వాధానాసంభవః అధి
కమపి హేతుత్రాకీవృత్తిమద్వృత్తయ ఇతివత్రాపి వృత్తిమత్వం హేతుతావచ్ఛేదకసం
౧౨౨ బంధేనవత్రాప్యం తేనసంయుక్తత్వసామానాభావస్యాపి తాదృశస్య సమవా
యేనవృత్తిమతి జాత్యాదౌ ప్రసిద్ధస్య హేతావసత్త్వేపి వర్తమానధూమాది
త్వాదేనాం వ్యాప్తిరితి భావః సాధ్యవత్తాజ్ఞానవిరోధితావచ్ఛేదకసంబంధే
నైవ కూటాధికరణాత్రయాణాం యోర్ద్వయోర్ముక్తయోః లక్షణావచ్ఛేద
ప్రకృత

తస్యోక్త్వ ఇత్యాదిక్షే మిత్యాదిదీదీనగుణోః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమిత్తి
త్వ తాదృశవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావావృత్తిమత్త్వయోః యాఽవంతత్వత్వమిత్యా
ఇతరపక్షలక్షణం|| దేః సూఽమనస్యభావబుద్ధౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టప్రతియోగిజ్ఞా
నత్వేనహేతుతాయాః స్వయమసంసర్గాద్వాదసమారూపవిశేషణే
తి ననుఘటత్వేనఘటోనాస్తి బుద్ధేః ఘటత్వాదివిశిష్టవృత్తిత్వావగా
హిత్వమేవాసిద్ధమతలాఽహ అభావిత్యాది|| నన్వాతంత్రేణ తఘట
త్వాదేః ప్రతియోగవృత్తిత్వమవిషయీకృతైవ తథాకః తద్ధర్మావచ్ఛిన్న

త్రితయోగిత్వసంసర్గస్యాభావత్వాత్ప్రత్యయస్యతాదృశసంబంధేనతద్ధర్మావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితావగాహిత్వనియమాదిత్యభావః సత్త్వఘటితసఘటోనాస్తీ
౧౨౪ త్యాకారకసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్రతయోర్వృత్తిభావాన్నిర్వ
యమ ఇతపటలాభో॥ ఘటో నాస్తీతి వదతి తథా సవిశేషధర్మైకస్యా
మాన్యాభావేసిద్ధ ఏవతద్ప్రవృత్తిసఘటో నాస్తీతి తత్ర తతేఘటే తత్ప్ర
తీత్యాభావమాత్రావగాహిత్వా॥ తత్తన్త్రతోత్పత్తిభావాదేవనవలభ్యా
రః లసవత్తాసామాన్యధర్మేణవిశేషాభావస్యాదిస్వాకారార్థత్వాత్ః ౨

వాముత్పినషట్పోన్నానితిప్రత్యయప్రసంగాదితిభావః ప్రర్వతియో
జయతితదిహేతి ఇహేషటత్పినరిపోన్నాన్నిఇహుభిలారష్ణలేత
స్వవృద్ధికరణాధర్మస్యాతిధావనగాహేతే ఇతివృద్ధికరణాధర్మైణవిశిష్టం
ప్రతియోగిత్వమిత్యుక్తేనాన్వయః నచతత ఇతిప్రమాయాఎవార్థ
సాధకత్వాదితిభావః నసూక్తవ్యాఖ్యే వత్ప్రయోజకత్వఘటత్వాదేః ప్రతి
యోనివృత్తిత్వ నచగాహావిదితదవచ్ఛేదకత్వావగాహిత్రత్యయసంభ
వాద్వృద్ధికరణాధర్మావచ్ఛిన్నాభావః కిన్తు లేశుచతలాంతః॥యదిచ

నం తత్స్వరసవాప్తి యథా ఘటః సమవేతః ఘటత్వానవగాహిన ఏవ జ్ఞానం భవ
తీతిభావః ఘటత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాదిరపి న ఘటత్వేన ద్రవ్యం నాస్తీతి ఘ
టత్వేన ఘటో నాస్తీత్యాద్యనుభవస్యాపత్తేః తు ప్రయుక్తా తద వృత్తి
౧౨౯ ధర్మేణ తస్యైవ విశేషణాపి నానా మాన్యస్వానాం మాన్యరూపేణాప విశేష
ణ్యభావేవా బాధకాభావాదితి దిక్ అయం ఘటత్వేన ఘటో నాస్తీతి ప్రతీ
ఘటత్వేనత్యన్య ఘటత్వవిశిష్టేన తథ ఘటః తేన సాంప్రత మేవ నాత్ర తంయోన్య
ంశే ఘటత్వవత్తా మనవగాహ్య జాతే సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ

త్ర తపక్షేవమోక్తనయమనుపప్రభి[illegible]దర్శితః తాత్పర్యాభావేతి తన్న
మని యత్తాన్వధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవారణమిత్యర్థః తేన
సామానాధికరూపేణ విశేషస్య విశేషరూపేణ సామాన్యస్యాభావః సంప్ర
హితః యత్ర ప్రవృత్తిన ఘటో నాస్తి తత్ప్రతితఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య
పోవపత్తౌ సామాన్యరూపేణ విశేషాభావాదమానాభావ ఇతి తత్రా
గివదూషితమితి యదపి సంయోగసంబంధేన ఘటత్వాభావత్త్వావచ్ఛి
దిన లాఘవాత్తాదృశ సంబంధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నస్యైవ విరోధిత్వకల్పనాల్

స్వసంయోగినఘటాదిమత్ఘత్వాదినా దిటాద్యభావస్య సంభవ ఇతి క్షిప్తి
ముక్తం తదపి మందం తావతాపి గగనత్వాదినా ఘటాదివాస్యవృత్తిత్వాది
నాస్తియాత్వాదిస్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య దుర్వారత్వాల్ గగనా
౧౩౬ దిరధికరణాస్వస్వరూపసంబంధ గగనత్వావృత్తత్వావచ్ఛిన్నాభావత్వవల
క్షణిధ్వాత్తత్ర విరోధస్యైకత్వయి తు మవశ్యత్వాదితి దిక్ ॥ ఇతి వ్యధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాదః సమాప్తః ॥ శ్రీ ॥ శ్రీ ॥ శ్రీ ॥ రుద్రకోటీశ్వరా[illegible] శ్రీ
మసాంవత్సరి నిజశ్రావణ కృష్ణ తృతీయాయాం యాం యుం దు [illegible] లిఖితమిదం గంగాధరేణా
విధితి [illegible] యాం [illegible] శిష్యపుస్తక ద[illegible] సమాప్తమాగమల్ ॥ [illegible] శ్రీ